ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul X ■ Nr. 3 (100) ■ Martie 2019

Sibiu: Monumentul ofițerilor jertfiți pentru întregirea neamului

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă „Argeș Expres” și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

La numărul 100

Gheorghe PĂUN

Pentru o vreme, am ezitat dacă să semnalez atingerea numărului din titlu, un „centenar” (știu, DEX-ul spune altceva…) de uz intern, o impietate fiind a sugera măcar o comparație cu Centenarul Cel Mare, cu centenarele pe care avem a le celebra anul acesta și cei imediat următori. Pe de altă parte, (1) am crezut dintotdeauna și am și spus-o/scris-o uneori că „orice prilej de sărbătoare trebuie folosit” (asta și ca reacție la prea multele prilejuri, unele reale, altele induse, de jelanie). În plus, (2) o sută de numere, lună de lună, riguros în prima decadă (ceva mai devreme pe internet), cu numărul de pagini crescând, nu e un lucru de trecut cu vederea pentru o revistă tipărită, de cultură, „de provincie”, total independentă, în vremurile noastre despre care nu se poate spune că încurajează cu prea mare ardoare așa ceva (revistele de cultură, tipărite, cultura), și, (3), orice aniversare e și un prilej de a privi în urmă, de bilanț, iar bilanțurile nu sunt doar utile, sunt și necesare.

Las cititorului (unui cititor generalizat-ideal, altfel cădem în disputa fără capăt a lui *de gustibus...*) sarcina de a desena un tabel cu două coloane, realizări și nerealizări, bune și rele, „așa da” și „așa nu”, și de a completa ambele coloane; aici, mă uit numai spre coloana din stânga, convins fiind că revista a făcut în mare măsură ceea ce și-a propus dintru începuturi: *a construit.*

O paranteză: admir ziarele, revistele, redacțiile din spatele acestora care oferă cititorului informație de calitate (de la veridicitate la nivelul cultural-științific), dar laud în plus redacțiile care nu numai prezintă, ci și creează evenimente (culturale, în primul rând). Și din punctul acesta de vedere avem ce consemna.

Nu mai semnalez faptul că revista are tricolorul pe frontispiciu, că vreo șapte ani a avut o biserică (mai ales argeșeană) pe prima pagină, în ultimii ani are un monument dedicat eroilor Războiului pentru Reîntregirea Neamului, nu mai atrag atenția asupra „semnului fântânii” prezent pe fiecare pagină – și nu orice fântână, ci a meșterului Manole, cea prin care curg lacrimile Anei. E titlu de rubrică sintagma din urmă și, pentru că e martie, pentru că în orice romănică se ascunde o Ană, adaug un gând „de primăvară”: marii constructori și pictori de biserici sunt adesea canonizați – pentru Ana, cea care ține pe umeri o mănăstire ’naltă cum n-a mai fost altă, nu am putea găsi un loc în sinaxar? Măcar un sinod virtual ar putea-o include într-un calendar virtual, cu ziua aceluiași sfânt sărbătorit în fiecare zi, alături de ceilalți sfinți…

Titluri de rubrici? – nici nu mai e nevoie de detalieri-explicații: Domnul Eminescu scris-a; Homo sapiens; Istoria de lângă noi; Centenarul Marii Uniri; Podul de reviste; Sub crugul Eminescului; Brâncuși 60; Urmuz 130-90; Brâncoveanu 300;

Moisil 110; Dialoguri esențiale; Știința, parte a culturii; Seniori ai culturii; Recuperarea diasporei; Nevoia de românism; Poezie fără frontiere; Patrimoniu argeșean; Cărți și autori; La pas prin satul global; Cherchez la femme; Africa, vecina mea; La curtea epigramei; Orizont SF; GO-ul dincolo de joc; Ars longa…; Semn(al) de carte; O poezie pe săptămână – și vor mai fi fost și altele.

Colaboratori din Țară (din multe locuri, nu am o statistică), din Basarabia, din Bucovina, dar și (români și neromâni) din Italia, Franța, Spania, Norvegia, India, Noua Zeelandă, Japonia, Polonia, Finlanda, SUA, Canada, Serbia, Austria, Elveția, Germania, Olanda, Marea Britanie, Cehia. Deocamdată...

Este de subliniat și apropierea de Academia Română – atât în privința colaboratorilor, cât și a „desfacerii” revistei printre membrii înaltului for, de peste un veac și jumătate aflat *în serviciul națiunii române.*

Evenimente? Podul de reviste (inițiat la Chișinău, în octombrie 2011, împreună cu *Literatura și Arta,* celebra revistă luptătoare pentru românism, condusă de Nicolae Dabija), Ziua revistei, ridicarea monumentului Mihai Eminescu (dezvelirea a avut loc pe 16 iunie 2018); la ora când scriu aceste rânduri este doar un proiect, sper ca în jur de 17 martie, când e ziua de naștere a lui Urmuz, să fie deja realitate: un portret-basorelief, din bronz, așezat pe locul unde a fost casa în care s-a născut Urmuz, cel mai important scriitor născut la Curtea de Argeș (portretul aparține sculptorului Adrian Radu, cel care l-a închipuit în ghips și pe *Eminescul de la Argeș*).

Închei cu Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeș.* Revista e menită să rămână în biblioteci, putând fi citită și peste un an și peste mulți ani, dar cărțile, prin definiție, sunt menite duratei. Am ajuns la numărul 14 din serie (găsiți titlurile la pagina 8), vor mai apărea și altele – o antologie de poeme intitulată *Lacrima Anei* este în pregătire pas cu pas, număr cu număr…

Anul viitor, în decembrie, revista va împlini zece ani de apariție. Amân pentru atunci alte consemnări aniversare, semnalez aici o coincidență (chiar dacă, se spune, nimic nu este întâmplător) remarcabilă: primul număr al revistei a apărut la început de decembrie 2010, Legea prin care s-a instituit Ziua Culturii Naționale, 15 ianuarie, a fost dată pe 7 decembrie 2010! Suntem, așadar, în aceeași zodie!... S-o considerăm zodie norocoasă și, mai ales, să lucrăm pentru a confirma acest lucru!...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

O serioasă reorganizare socială și apărarea meseriilor de concurența articolelor gata importate din străinătate, așadar măsuri interne, combinate cu alte vederi de politică economică decât ale absolutului liber schimb care au domnit pân-acuma ar fi poate în stare de-a ocupa brațele și inteligențele celei mai noi imigrațiuni cu o lucrare mai folositoare și mai spornică decât precupețirea spirtului, care-n ultima linie nu se poate face decât în detrimentul sănătății și bunei-stări a celei mai importante părți a poporului românesc, a țăranului.

Cestiunea de căpetenie pentru istoria și continuitatea de dezvoltare a acestei țări este ca elementul românesc să rămâie cel determinant, ca el să dea tiparul acestei forme de stat, ca limba lui, înclinările lui oneste și generoase, bunul lui simț, c-un cuvânt geniul lui să rămâie și pe viitor norma de dezvoltare a țării și să pătrundă pururea această dezvoltare. Voim statul național, nu statul cosmopolit, nu America dunăreană. Voim ca stejarul stejari să producă, nu meri pădureți.

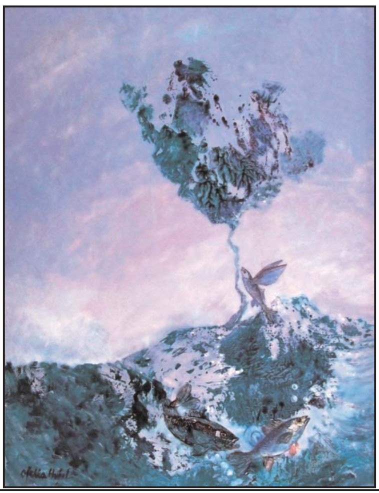
Arta de stat a d-lui C.A. Rosetti a consistat din contra a face pe român să semene cu orice parte a străinătății mai mult decât cu el însuși; să semene a francez, a englez, a neamț, numai a român nu. (*Timpul,* 16 decembrie 1881)

Ziarele austriece constată cu satisfacțiune că presa conservatoare din Anglia favorizează interesele și necesitățile monarhiei vecine în cestiunea dunăreană. Foile din Londra merg chiar mai departe decât cele austriece și nu se sfiesc de-a afirma că Austro-Ungaria ar fi având un *drept* de preponderanță în șesul Dunării de Jos. Fiindcă în curând Comisia Europeană din Galați se va întruni în sesiune extraordinară, pentru a discuta din nou măsurile reglementare pentru distanța dintre Porțile de Fier și Galați, e poate de oarecare interes de a comunica și noi opiniile austrofile ale presei conservatoare engleze, mai cu seamă acelea care constituie beatitudinea foilor vecine. *Standard* zice, de pildă, că atunci când un fluviu trece prin trei-patru state, din care unele relativ neînsemnate, iar unul mare și având o poziție dominantă, e firesc lucru ca statul cel mare să nu îngăduie niciodată de-a fi înlăturat prin preponderanța numerică a celor mici. Dacă unele state balcanice ar îndrăzni să cerce a contesta preponderanța Austro-Ungariei, la care ea are un drept prin puterea, populația și avuția ei, *instinctul simplu de conservațiune ar trebui să împingă pe oamenii de stat ai Austriei la o atitudine foarte energică. Morning Post* găsește asemenea că e foarte clar ca Austro-Ungaria să aibă oarecare preponderanță pe Dunăre, fără a ține în seamă câți principi de pe acolo voiesc să avanseze la rangul de regi. Acest ziar dă a înțelege că guvernul englez o fi poate acela care să fi împoldit România la rezistență și relevează cu intenție cum politicienii englezi au obiceiul de a uita că drepturile ce le reclamă pentru țara lor proprie nu le pot refuza altora. Precum Anglia cată să se mănție pe canalul de Suez, tot astfel Dunărea nu-nsemnează pentru Austria mai puțin decât canalul de Suez pentru Marea Britanie. În fine, *Morning Post* citează un cuvânt al lui Napoleon I, dintr-o scrisoare către Metternich: „Aveți drepturi *geografice* asupra Dunării”.

E în adevăr curios de-a vedea citându-se, ca autoritate în materie de drept internațional, Napoleon I. Împăratul pricepea în adevăr să-și creeze drepturi geografice, ba chiar mai puțin decât geografice asupra multor țări din lume, dar am întreba pe toate statele europene dacă este vreunul căruia i-ar mai conveni azi invocarea unor asemenea drepturi în chipul cum o făcea marele împărat.

Cată să observăm pentru cititorul nostru că opiniile gazetelor engleze trebuie judecate totdeauna din punctul de vedere al opiniilor de partid din acea țară, prin urmare, ele nu sunt nepărtinitoare decât cu restricțiunea de-a încăpea sau nu în cadrul vederilor locale de partid. Antagonismul actual în politica exterioară engleză dintre liberali și conservatori se întemeiază în esență pe următoarea fundamentală deosebire de vederi: liberalii văd în caracterul industriei și în tendințele de dominațiune maritimă a Germaniei un adversar viitor al chiar puterii maritime și de producțiune a Angliei. Prin urmare, orice ar încuraja precumpănirea Germaniei și a aliaților ei în materie de producțiune și de politică comercială cată a fi combătut.

Progresele Rusiei în Asia nu-i preocupă în așa mod. Ceea ce Rusia poate atinge este sfera de acțiune a Angliei, o sferă care se poate muta, se poate restrânge; puterea maritimă și de producțiune a poporului englez nu va fi atinsă nici chiar prin cuceriri rusești. Vederea conservatoare este opusă celei liberale. Conservatorii nu văd în dezvoltarea cât de largă maritimă și industrială a Germaniei un pericol de suprematizare din partea acestei puteri ce-și apără sfera de acțiune în contra Rusiei. Deci tot ce va fi îndreptat în contra Rusiei e favorabil intereselor engleze, după a lor părere.

În cestiunea Dunării, lucrul stă cam tot astfel. Rusia nu are interese pozitive în șesul Dunării de Jos, dar are un interes negativ considerabil: acela ca nu un altul să aibă preponderanța si acel altul este tocmai adversarul economic și maritim imaginat de liberalismul englez.

E evident că în lupta de conservare națională întreprinsă în cestiunea Dunării, cată să ținem seamă de aceste opinii, care, după constelațiunea întâmplătoare a evenimentelor, ne pot fi favorabile sau nefavorabile. Deocamdată constatăm că, în cestiunea Dunării, interesul mai mult negativ al partidului actualmente la guvern în Anglia favorizează atitudinea defensivă a României. (*Timpul,* 24 decembrie 1881)

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeș

Din zilnica repetare a unei serii de vorbe cu sferă nedeterminată și lipsite de cuprins a rezultat la început o boală obștească a spiritului public în România: găgăuția generală în judecarea cestiunilor de interes public, o periculoasă beție de cuvinte, care a amețit clasele noastre de mijloc și le-a făcut a confunda formele goale și pospăirea pe deasupra ale civilizației cu fondul acesteia, care consistă nu în egalitate, fraternitate și libertate, ci în muncă și în adevăr. Încet-încet, orașele și-au deschis ochii; fiecine înțelege că fără muncă nu există bunăstare materială decât pentru gheșeftari și cavaleri de industrie; că fără adevăr nu există cultură. Încet, publicul s-a convins că a lua ochii prin discursuri patriotice și fraze bine lustruite nu va să zică a munci și că toți acei care iau de zece ori pe zi patria, libertatea, naționalitatea în gură le iau numai ca etichete și ca pretexte, adevărata lor țintă fiind îmbogățirea sau traiul bun de pe spatele altora, din spinarea poporului producător. Cei ce exercită industria patriotismului subliniat, înmulțindu-se peste măsură, își fac azi concurență între ei, se dau pe față unul pe altul; albeața care a acoperit ochii spiritului nostru public de la 1858 și până azi a început a se lua binișor; nimeni nu mai crede în povestea glumeață a unui progres de pe saltea, fără corelatul muncii musculare și intelectuale.

Asta a început a înțelege Burtă-Verde cum am zice și de-aci discreditul mărfii patriotismului subliniat în piață, căci nu mai are trecere și nu se mai ia drept bani buni. Orășenii s-au convins că nu e nimic, absolut nimic îndărătul înțelepciunii apocaliptice a politicii roșii, că fraza goală care nu exprimă nicio necesitate economică, nicio cerință de organizare nu e decât o nadă pentru a prinde și ameți pe cei săraci cu duhul. Formulele mistice ale d-lui C.A. Rosetti nu le mai cred nici copiii din școală; dicționarul său politic începe a muri, terminologia sa moare precum a murit aceea a alchimiei și a astrologiei. Gândirea publică devine în România mai pozitivă și mai concretă; oamenii nu se mai mulțumesc cu cuvântul, ci urmăresc înțelesul lui, ba evoluțiunea chiar a acestui înțeles. (*Timpul*, 5 februarie 1882)

CURTEA DE LA ARGEȘ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368, http://argesexpres.ro/) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342, http://culturaarges.ro/) din Curtea de Argeș.
Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești (www.tiparg.ro)

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro
Abonamente se pot face prin Poșta Română (revista apare în Catalogul publicațiilor la poziția 19.178).

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale „Curtea de Argeș”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Între Dumnezeu și neamul meu

Horia BĂDESCU

Am afirmat adesea, parafrazându-l pe Petre Țuțea, că între noi și Dumnezeu stă limba română, Cuvântul, cel prin care toate s-au făcut și care ne-a fost dat pentru a înțelege cursul lumii, devenirea Ființei și devenirea noastră întru aceasta. Limba e aceea care ne dă acel „sentiment românesc al ființei” despre care scria Noica. Ea ne structurează modul de a ne racorda firea la ființă și de a o primi pe aceasta în firea noastră și ne arată căile de acces către acest tărâm închis sub peceți greu, dacă nu imposibil, de ridicat. Iar aceste căi nu sunt în afara limbii, fiindcă nu știm îndeajuns dacă limba e după firea noastră sau firea noastră e după limba noastră, dar știm că una vorbește despre cealaltă, că una o exprimă pe cealaltă și că ele, dimpreună, dau un sens de viețuire, un sentiment, nici mai bun, nici mai rău decât al altora, însă doar al nostru, asupra felului în care ființăm. Era îndreptățit Eminescu să afirme că „nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba este stăpâna noastră”, iar Laurențiu Ulici, cu umoru-i cunoscut: „Grav este că dumneavoastră chiar credeți că vorbiți limba română și nici nu vă trece prin cap, poate niciunuia, că de fapt sunteți vorbiți de limba română. Limba română este mult mai inteligentă decât românii.”

Mai presus de orice, suntem români în măsura în care suntem ai limbii române. Scriam cândva că instinctul este memoria cărnii, așa cum Dumnezeu este memoria sufletului. Ei bine, din această perspectivă, limba este memoria identității unui popor. Ea conține tot ceea ce îl particularizează pe acesta, toate acele aplecări interioare care-l așază într-o matrice unică – nici superioară, nici inferioară – în tabelul elementelor care constituie umanitatea. Alecsandri încă scria: „Limba este tezaurul cel mai prețios pe care-l moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită să fie păstrat cu sfințenie de generațiile ce-l primesc. Ea este cartea de noblețe (cartea noastră de boierie, cum o numea Caragiale), testimoniul de naționalitate al unui neam; semnul caracteristic prin care membrii aceleiași familii se recunosc în marea diversitate a popoarelor din lume, lanțul tainic ce-i leagă împreună și-i face a se numi frați, altarul împrejurul căruia toți se adună cu inimi iubitoare și cu simțirea de devotament unii către alții.”

Iar la un veac după el lăcrima îndureratul Grigore Vieru:

În aceeași limbă
Toată lumea plânge,
În aceeași limbă
Râde un pământ.
Ci doar în limba ta
Durerea poți s-o mângâi,
Iar bucuria
S-o preschimbi în cânt
În limba ta
Ți-e dor de mama,
Și vinul e mai vin,
Și prânzul e mai prânz.
Și doar în limba ta
Poți râde singur,
Și doar în limba ta
Te poți opri din plâns.
Iar când nu poți
Nici plânge și nici râde,
Când nu poți mângâia
Și nici cânta,
Cu-al tău pământ,
Cu cerul tău în față,
Tu taci atuncea
Tot în limba ta.

Lumea mea este limba mea și limba mea este lumea mea, am putea spune, parafrazându-l pe Wittgenstein. Însă și mai adevărat este că limba mea este ființa mea. Iar ființa mea cea mai din adânc, ființa mea ca popor, este patria mea. Poate tocmai de aceea cel care încearcă să ucidă un popor încearcă să-i ucidă mai întâi limba. Pentru ea și prin ea pentru identitate și libertate s-au luptat românii de-a lungul secolelor. Prin ea și-au ținut firea, cu firea ei. Prin ea și pe ea ne-au lăsat-o moștenire înaintașii.

În fața ei, a perenității acestei patrii nevăzute, în pofida tuturor vicisitudinilor istoriei, a tuturor agresiunilor, a tuturor împilărilor, s-au uimit străinii, cei de bună-credință, de la Bonfini, secretarul marelui rege Matei Corvin: „Coloniile și Legiunile romane, copleșite de Barbari țin încă limba romană și, ca să nu o piardă, cu totul, atât de tare se luptă, încât se pare că nu s'au bătut atât pentru ținerea vieții, cât pentru neatingerea limbii”, la părintele literaturii germane, Martin Opitz, îndrăgostitul de valahii transilvani la începutul veacului al 17-lea, autorul tulburătorului poem *Zlatna, cumpăna dorului:*

Și totuși limba voastră prin timp a străbătut,
E dulce cum e mierea și-mi place s-o ascult!
Prin ce miracol însă și cum a biruit
Aievea limba voastră, pe drept rămân uimit!
Din sacrul grai al gintei, Italii n-au păstrat –
Nici Spania – nici Galii din cât le-a fost lăsat;
De un târziu aseamăn roman au la tulpină
Valaha-și are nimbul miracol din latină.
Chiar albele căsuțe cu șiță învelite
Și prag de piatră albă cu duh meșteșugite
Vorbesc de-acele datini străvechi
ce nu se schimbă
Cum nici credința voastră în moștenita limbă,

ori la poetul și diplomatul spaniol Ramon de Basterra, martor al Marii Uniri: „La Unire, România nu a fost doar, nici nu era important, o adunare de teritorii, ci o fuziune de oameni înfrățiți prin afinități comune, care se numeau în toate ținuturile romani, români. În consecință, nu a fost necesară pregătirea unui nume inventat pentru a desemna țara unită. România a fost pe placul tuturor fiilor și regiunilor. Unitatea națională exista latent și, odată cu ea, cuvântul care o simboliza.”

Această unitate latentă prezentă în provinciile locuite de români, această protopatrie, a fost limba. „Limba sfântă, limba vechilor cazanii”, căci limba aparține transcendentului, limba cărților religioase, a călugărilor învățați trimiși de domnii Moldovei și Țării Românești, să-i reamintim aici pe Ștefan, pe Rareș, pe Brâncoveanu, a donaților însemnate și a ctitoriilor acestora în obiditele ținuturi transilvane. Acolo unde bisericile valahilor schismatici erau distruse cu tunurile, acolo unde nu existau școli, acolo unde acești robi, nerecunoscuți ca națiune, nu aveau drept de cetate și nici de judecată dreaptă. Până și în secolul al XIX-lea „La Sibiu. nici măcar episcopul ortodox nu poate avea o casă a lui proprie, darmite un simplu particular valah”, cum scria Moise Nicoară – primul român transilvan cu studii universitare, pribegit în lume ca și Gheorghe Lazăr, Inochentie Micu-Klein ori Șincai ori episcopul Maior cel arestuit la Muncaci – într-o petiție adresată, în 1847, sultanului Abdul Medgid,

Tocmai de aceea, Mihai Viteazul, întregitorul, instituise în primele diete ținute la Alba Iulia judecarea iobagilor români după aceleași legi care se aplicau celor maghiari ori secui și ridicase limba română în rang cu cele ale semnatarilor acelei ticăloase *Unio Trio Nationum.* Avea cel pe care intelectuali subțiri ai locului îl consideră un condotier conștiință de neam au ba? Tocmai de aceea s-a nevoit a căra cărți peste chianțurile și prăpăstiile Făgărașilor Badea Cârțan, sfânt asin al românității transilvane. De aceea Take Ionescu, ministru al Instrucțiunii Publice și al Cultelor în 1894, aloca din bugetul Regatului României 190.000 lei aur pentru școlile, revistele și bisericile din Transilvania.

Astfel s-a ținut în hotarele ei nevăzute patria cea adevărată, limba noastră cea română. Marea Unire a fost victoria ei. Iar una dintre cele mai mari realizări ale viețuirii împreună a fost pentru românii transilvani ridicarea deplină în strălucire a acestei patrii mereu primejduite. Iată ce nota în jurnalul său Liviu Rebreanu la început de veac douăzeci: „Românește știam, dar atât de puțin, încât mi-a fost rușine, când o familie de români din vechiul regat mi-a ieșit înainte cu voioșie să-mi vorbească, pe puntea unui vapor, pe Dunăre, în Ungaria, aflând că sunt român”. Ca și Slavici, după stabilirea în țară, în 1908, va învăța româna ca pe orice limbă străină, căci scrie el: „Mi-am dat seama că nu voi putea niciodată scrie românește fără o adâncire a limbii noastre, fără o revenire la izvoarele ei cele mai curate. Și am luat pe Creangă. Am înțeles foarte puțin. Am vrut să-l citesc pe Caragiale, dar n-am putut înțelege nimic. Am reînvățat limba românească, așa cum înveți orice altă limbă, vorbind și scriind în caiete cu teme și extrase.” Iar în 1920, Rebreanu publica *Ion* și în 1922, *Pădurea spânzuraților!*

Ei, patriei noastre întru ființă, limbii române îi suntem datori. Pe ea, aflată astăzi în suferință nu din cauza altora, ca înainte de 1918, ci din cauza nimicniciei noastre, trebuie s-o apărăm. Fiindcă fără de ea, nu doar ai ființei noastre nu mai suntem, ci nici ai acestui pământ!

Valul lui Traian

Nicolae Dabija

Val de iarbă și de pământ
care trece prin fundul grădinii mele.
Val de muțenie și de cuvânt.
Val de oase și de stele

Val de sânge și de broboane.
Val de miresme ce curge pe sus.
Găsești sub țărână piroane
în care a fost răstignit Iisus.

Aicea sapi și dai de izvoare
și de vase pline cu lacrimi uscate.
Bate vânt și ierbile nu-s foșnitoare,
aici unde cresc păduri de balade.

Val de rădăcini și de altare,
val de pietre ostenite de glorie,
ce-arată drumul ce duce spre Mare,
ca să nu rătăcim prin istorie.

(Din volumul *Psalmi de dragoste,* Editura Detectiv literar, București, 2013)

Homo sapiens

Gabriel Stănescu, editor al revistei *Origini. Romanian Roots*

Dan ANGHELESCU

În istoria gazetăriei românești, șirul scriitorilor importanți care și-au asumat povara morală și civică a jurnalismului începea cu Mihai Eminescu și – prin Hasdeu, Pârvan, Iorga, Nae Ionescu sau Nichifor Crainic – continua, dând consistență și o înaltă strălucire *spirituală* culturii și civilizației noastre naționale. Totodată, prin publicistică, avea să se contureze – cu o deosebită pregnanță – acea *conștiință tragică a românității*, pe care Mircea Eliade, între primii, o deslușise drept o *caracteristică a culturii românești moderne.* Se știe că memoria stă la baza spiritualității și dimensiunii identitare ale unui popor, ca mod de supraviețuire al acestuia. Dar, în pretinsul post-comunism pe care, după 1989, îl tot traversăm fără să înțelegem în ce fel și către unde ne duce, nu se întrezăresc decât în chip rarisim continuatori ai acelei tradiții.

Între cei care și-au asumat povara jurnalismului, un loc singular îl ocupă regretatul scriitor, gazetar și editor Gabriel Stănescu (1951-2010). Exemplare, luciditatea și clarviziunea lui au strălucit, din păcate, pentru prea scurtă vreme în actualitatea noastră bulversată de manipulări și confuzii. Doctor în filosofie (2002), emigrat în SUA după mineriade (1991), revenise în țară în ultimii ani. Ca unul dintre acei care nu acceptă compromisurile și falsitatea politicianismului autohton, devine fondator al uneia dintre cele mai importante publicații ale deceniului trecut, revista româno-americană *Origini. Romanian Roots.*

La momentul când Gabriel Stănescu revenea în țară, continuând să editeze publicația, situațiile erau profund schimbate. Sensul evenimentelor din România de după anul '89 căpătase o coloratură și conotații total diferite. Prin falaciosul complex de aparențe, devenise evident că ilegitimitatea criminală a comunismului fusese împinsă într-un trecut care, de aici încolo, părea că se contura drept unul destul de oarecare. Instantaneu, exilul, ca spiritualitate a unei culturi de veghe, neliniștitor-acuzatoare, devenise incomod. Despre victimele (*partea nefericită a*) istoriilor de la noi nu mai era recomandabil să se discute, ca atare, resuscitarea memoriei, devenită un element indezirabil, trebuia estompată în dezbaterile opiniei publice. *Urbis et orbis*, o așa-numită corectitudine politică (*political correctness*) stabilise fără drept de apel despre care și despre ce fel de victime mai era îngăduit să se vorbească.

În percepția scriitorului Gabriel Stănescu, *Omului* din veacul XX i s-a impus să accepte și să-și suporte exilul ca pe o condiționare *de-ne-evitat* a supraviețuirii sale. Prin urmare, se va înțelege de ce orientarea publicației fondate de el în Statele Unite s-a configurat ca un demers de reală continuitate cu marea publicistică a exilului. Să ne reamintim: mulți dintre marii scriitori care își părăsiseră țara, refugiindu-se pe alte meleaguri, deveniseră autori de prestigiu, editori sau ctitori de reviste, angrenați într-o luptă inegală, menită să salveze cultura, limba, tradițiile și istoria, amenințate, sub noaptea totalitară, de o iminentă și totală dispariție. Într-un *à rebours* față de publicistica din post-decembrismul românesc, *Origini. Romanian Roots* inaugura o poziție singulară, tocmai prin încercarea de a impune o stabilire a *locului pe care istoria recentă ar trebui să-l ocupe în atenția publică.* Ținând seama de tot ceea ce a respirat în substanța ei, această singulară experiență jurnalistică se va dovedi refractară, incisivă și *total incomodă.* În evident premeditatele și extinsele lui amnezii, post-comunismul, cu aproape nedisimulata lui aroganță, a evitat să ofere răspunsuri asupra celei mai tranșante și limpezi chestiuni: „De ce acest slab ecou, în opinia publică, privind mărturiile crimelor comunismului? De ce această tăcere jenată a politicienilor? /.../ Ne aflăm în fața unei imposibilități cognitive?"

Pornind de la constatarea adevărului, evident pe multiple paliere, că *recentul trecut totalitar* continuă să *lucreze din plin* asupra realităților din prezentul nostru, publicația lui Gabriel Stănescu relua spiritul interogativ-acuzator al publicisticii din exil, dat fiind că, la momentul acela, devenise cât se poate de limpede că *pretinsa demantelare* a utopiei fusese stopată. Devastatoarea ironie (tragică) a istoriei din post-decembrismul nostru devenea evidentă în clipa în care declarat *anticomunista revoluție* se etala în prim-planul ei vizibil cu *dogmaticul ultra-stalinist* Silviu Brucan, personajul incult și grobian care în anii de teroare bolșevică ceruse, în *Scânteia,* condamnarea la moarte a elitelor politice și culturale ale țării. Deloc întâmplător, cam tot pe acolo își făceau simțită prezența nepoți ai unor moși și babe foste encavediste, crescuți și educați *în umbra vilelor din Primăverii.* Încărcătura antiromânească și antiumană a istoriei recente, eficient împinsă în uitare de o retorică aparent antitotalitară, estompa multiplele conotații ale *întâmplării* că tocmai Vladimir (Volodea) Tismăneanu, fiul unor notorii cominterniști de rang înalt, fusese desemnat *să se pronunțe* (?!) asupra

crimelor comunismului instrumentate în România de binecunoscuți și apropiați tovarăși ai părinților săi ca Ana Pauker (Hannah Robinsohn) sau Alexandru Nicolschi (Boris Grünberg). Doar că erau încă și mulți români a căror înțelegere îi ridica deasupra acelui *stupid people* asupra căruia se lansau predicțiile gâjâite ale *oracolului din Dămăroaia.*

Astfel, un articol al lui Andrei Vartic (v. *Origini. Romanian Roots,* vol. XI, n. 6-7-8, June-July-August 2007) demonstra că pretinsa revoluție anticomunistă nu era decât o *reîntronare,* abia ușor cosmetizată, a fostei nomenclaturi prezentată drept *nouă* (?!) *clasă politică românească!* Ceea ce ne face să înțelegem de unde provine cvasi tandrețea, în care (brusc americanizatul politolog) Tismăneanu își redactează versiunea pretinsului său *Raport final* asupra stalinismului, ca și nerușinarea cu care odraslele cominterniști copiază cuvânt cu cuvânt documentele sinistrelor tribunale din '46, declarându-i din nou dușmani ai poporului pe Mircea Vulcănescu, Vintilă Horia, Ion Șugariu și pe toți ceilalți pe care tovarășul Brucan îi anatemizase în acei ani. Iată de ce se vorbește nu de un eșec, ci de o confiscare a revoluției. Monica Nedelcu pune în paginile acestei reviste adevărurile ascunse ale acesteia: „...Cu sprijinul moscovit, /.../ liota comunistă și-a menținut puterea,/.../ iar procesul exemplar care ar fi trebuit să urmeze a fost amânat *sine die.* /.../ Neo-stângismul ambiental s-a combinat cu un dispreț sistematic al valorilor românești. /.../ România intelectuală de azi a redevenit, din slugărnicie și mimetism, mult mai stângistă decât Franța intelectuală, iar disprețul poporului român față de propriile sale valori autentice frizează inconștiența. /.../ Merită psihanalizată această formă de nesimțire a poporului român, care, abia ieșit din grota stalinist ceaușistă, caută refugiu, cu un soi de frenezie disperată, în bordelul stângismului consumist. /.../ E absolut evident că cenzura ideologică s-a reimpus în ultimii ani în România de către cei care au ajuns în fruntea anumitor instituții de cultură."

Severele diagnoze explică și, de fapt, ne pun față în față cu rațiunea profundă și necesitatea din care s-a inițiat editarea acestei publicații. Odată cu dispariția deosebit de valoroasei *Reviste a scriitorilor români* (editată la München de Mircea Popescu), devenise mai mult decât urgentă contracararea manipulărilor propagandistice prin care era intoxicată România post-comunistă. Numeroșii colportori de opinie *formați* la Academia Ștefan Gheorghiu umpleau – cu exhalațiile noului internaționalism apusean – sufocanta avalanșă de publicații apărute după '90, plasând orice manifestare de autentică cultură românească sub semnele orientărilor de dreapta. În calitate de gazetar, Gabriel Stănescu se adresa acestora, întrebându-i „...când și cum s-a identificat stânga politică cu cultura românească autentică? Ce poziție a adoptat stânga aceasta politică în procesul otrăvitor al rusificării țării? Ce alternativă a oferit stânga politică și culturală în cei aproape cincizeci de ani de totalitarism comunist?"

Deosebit de semnificativă era componența *Editorial Board*-ului: Editor Gabriel Stănescu, George Astaloș, Ștefan Augustin Doinaș, Paul Barbăneagră, Constantin Virgil Negoiță, Mac Linscott Ricketts, Aurel Sasu, Ștefan Stoenescu, Virginia Stănescu.

Origini. Romanian Roots a fost o publicație ce s-a concretizat prin șase apariții pe an în numere duble. În fiecare dintre ele, pe coperta patru erau anunțate tematicile ce urmau a fi supuse în dezbaterea colaboratorilor în numărul următor. Să rememorăm câteva dintre acestea: *Securitatea și exilul românesc, Este Eminescu un reacționar?, Românii și Uniunea Europeană; Religie și știință; 23 august 1944 – între mistificare și adevăr istoric; Cultură și politică; Vintilă Horia, exilatul; Orientări și soluții în câmpul valorilor lumii contemporane.* Dar iată și câteva dintre titlurile articolelor și semnatarii lor: *Procesul comunismului, contrarevoluției și tranziției criminale* – Dan Culcer, *Despărțirea de trecut* – Gabriel Stănescu, *Părintele Stăniloae și Europa unită* – Theodor Codreanu, *Principii și instrucțiuni tovărășești moscovite* – Teresia B. Tătaru, *Basarabia lui... Volodea Tismăneanu* – Andrei Vartic, *De ce nu există un muzeu memorial experimentul Pitești* – George Marin, *Institutul cultural român din Freiburg* – Gabriel Stănescu, *Diaspora care unește* – Mihai Posada, *Ancheta revistei Origini Romanian roots – România după 16 ani de libertate, Ancheta revistei Origini. Romanian roots – Pâine și circ în vreme de criză, Exilul ca metamorfoză* – Constantin Eretescu. *Întoarcerea lui Vintilă, Horia nu a mai avut loc* – Marcel Petrișor, *Theodor Cazaban despre Vintilă Horia* – Cristian Bădiliță, *Înainte și după Vintilă Horia* – Marilena Rotaru, *Vintilă Horia în corespondență cu Mircea Popescu* – Mihaela Albu, Dan Anghelescu, *Europa Liberă și exilul românesc. O istorie încă nescrisă* – Rene Alecu de Flers.

O serie de prețioase amănunte privitoare la apariția revistei *Origini* ne-au fost puse la dispoziție chiar de Gabriel Stănescu, prin mărturiile din interviul consemnat de poetul Andrei Zanca. Astfel, suntem edificați asupra concursului de împrejurări ce avea să deschidă drumul spre această inițiativă jurnalistică. În 1995, lua ființă International *Association of Romanian Writers & Artists* (*Asociația Internațională a Scriitorilor și Oamenilor de Artă Români, LiterArt XXI*), structură organizațională creată de scriitori, jurnaliști, artiști plastici și profesori universitari exilați în Statele Unite, Canada, Germania, Franța, Italia, România, Austria, Elveția.

→

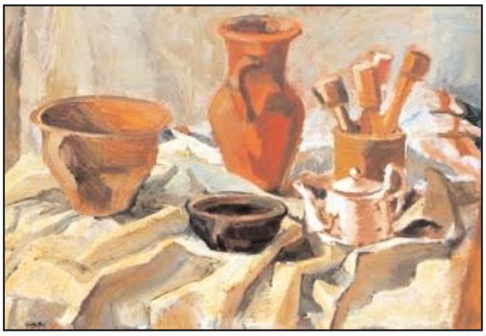
Homo sapiens

Doi ani mai târziu, Gabriel Stănescu era solicitat de conducerea *LiterArt XXI* (Sanda Golopenția, Constantin Eretescu și Silvia Cinca) să preia îndatoririle de secretar general al asociației. Într-o astfel de calitate, cel desemnat își propunea să determine o apropiere, o reunire a forțelor scriitoricești din exil, scop în care iniția editarea revistei *Origini. Romanian Roots,* publicație care aspira să devină „...o modalitate sublimată de a menține trează conștiința celor din emigrație pentru a-și aduce aminte de unde au venit, cine sunt, și încotro vor să se îndrepte".

Așa se face că, în cele din urmă, programul *LiterArt XXI* (cu sediu la Atlanta, Georgia, USA) căpăta o consistență absolut notabilă prin apariția revistei *Origini. Romanian Roots,* a *Almanahului Origini* și a *Caietelor Internaționale de poezie.* Toate acestea, la un loc, se concretizau și ca un răspuns adecvat la o stare de lucruri pe care Gabriel Stănescu, în interviu, îl creiona cu deosebită limpezime: „...*Romanian Journal*, revista care apare la New York, este finanțată din fondurile directe ale statului român, /.../ cei desemnați să reprezinte cultura română în America nu-s oameni de cultură, ci lingăii puterii de ieri și de azi și, probabil, a celei de mâine. În aceste condiții, imaginea culturii românești nu se îmbunătățește, ci se depreciază pe zi ce trece."

Se instituia astfel o veghe permanentă asupra *întâmplărilor* care apăruseră ori se întrezăreau la orizonturile, nu tocmai senine, ale post-decembristei culturi române. Unul dintre exemplele semnificative ce va ilustra această veghe avea ca punct de pornire un articol din 1921 semnat de Nae Ionescu, unde – cu autoritatea de necontestat în epocă – acesta afirmase: „Filosofia românească, în forma ei cultă, nu există. Și e foarte probabil că nu va exista încă multă vreme de aici înainte." Desigur, doctor în filosofie, Gabriel Stănescu nu avea de gând să „combată" asertiunile formulate de maieuticul *Profesor* în urmă cu șapte decenii. Însă – cum spune – accepta cu greu „...că aceeași afirmație face școală azi, /.../ auzită din gura unuia dintre emulii unui filosof care chiar ieșise din mantaua lui Nae Ionescu. Am aflat că originalul Gabriel Liiceanu, vrând probabil să facă impresie, ar fi deschis cursul său despre C. Noica de la Facultatea de Filosofie din anul 1995 cu aceleași cuvinte: Filosofia românească nu există; ar fi putut începe cu C. Noica, dar..."

În publicistica românească de după '89, un merit notabil ce se adaugă în contul revistei *Origini* este și acela că a deschis orizonturile către *fenomenul literar al exilului românesc.* După 1990, acest veritabil tezaur literar era în totalitate necunoscut. *Jurnalul Literar* al regretatului Nicolae Florescu a fost singura publicație care, cu eforturi considerabile și totodată cu o exemplară probitate științifică, readusese în actualitate acest fascinant peisaj literar unic în Europa. În interviul cu Andrei Zanca, și Gabriel Stănescu abordase problema acestui fenomen, situându-l sub semnul unei insolubile neclarități: „...Nu cred, spunea el, că există granițe între literatura românească din țară și cea din exil. /.../ Dar dacă scrii, totuși, în românește și ea, literatura română, nu te vrea printre aleșii ei?" Evident, *nu literatura română era aceea care refuza* cu obstinație atât reintegrarea, cât și orice apropiere a publicului de valorile literare ale exilului. Post-decembrismul evita în esență tocmai faptul că aceasta s-ar fi putut converti într-o veritabilă terapie a memoriei, aceea pe care Monica Lovinescu o considera imperios necesară pentru mentalul unei societăți peste care a domnit totalitarismul. Începând de la această constatare, se conturează în subsidiar cheia înțelegerii adevăratelor motive (evident inavuabile) privind tăcerea ce a continuat să acopere atât istoria recentă cât și fenomenul exilului. Cel care, înainte de plecarea din țară, își intitula volumele de poeme *Exerciții de apărare pasivă* și *Împotriva metodei,* reîntors, lansa câteva foarte dezamăgite considerații: „...Cât despre neocomunismul și anticomunismul dâmbovițean, noi, cei din emigrație, nu le putem schimba sau influența. Sunt prea puternice structurile care le perpetuează. S-a vorbit de o nouă revoluție. A cui? A morților din decembrie 1989? A copiilor și tinerilor de atunci care acum sunt oameni maturi și care, dezamăgiți, deziluzionați de acapararea puterii de către o clică politică străină intereselor țării, emigrează sau deja au emigrat?"

Implicațiile acestor stări de lucruri – nu puține și nici fără consecințe grave – dau întreaga măsură a dramei pe care post-decembrismul o inoculează în ființarea conaționalilor noștri, oriunde s-ar afla ei. Gabriel Stănescu o exprimă în tot dramatismul ei: „Neliniștile mele sunt greu de purtat, ele sunt reflexul unei nesiguranțe existențiale care mă macină încontinuu /.../ sau poate că e graba noastră dinaintea oricărui sfârșit care abia acum începe. /.../ Ceva mă face să nu mă adaptez nicăieri. /.../ De aceea scriu: pentru că am mai multe de spus. /.../ Scrisul e o învățare a lumii... /.../ Exilul nu poate fi o stare limită, ci una perpetuă."

Fără îndoială, exilul ca și fenomenul literar al exilului, atât pentru revistă, cât și pentru editorul ei, au constituit o preocupare constantă. Pe prima copertă, partea superioară, figurează un citat din scrierile lui Vintilă Horia: „Istoria exilului o pot face numai câteva personalități în stare să creeze într-un ritm românesc, pe care numai ele îl pot simți și înțelege." În mod vădit, Gabriel Stănescu a fost una dintre acestea și, alături de el, marea majoritate a colaboratorilor care i s-au alăturat. Ca și el, erau neliniștiți și sceptici, având de înfruntat efectele acestui autism al actualității. În numărul 4-5 al revistei *Origini* (2010), scriind despre Vintilă Horia, o întâlnim pe Monica Nedelcu. Cu vizibil regret, ea crede și spune: „...ceasul românesc al lui Vintilă Horia n-a sosit și, probabil, nu va sosi prea curând. Acest mare scriitor și gânditor român din secolul XX, /.../ scriind în patru limbi cu dexteritate și eleganță aristocratică (română, franceză, spaniolă și italiană), adulat de generații de studenți de la Complutense, după ce stârnise furia haitelor comuniste franceze, continuă să fie minimalizat sau pur și simplu ignorat în propria lui țară."

Tot asupra lui Vintilă Horia se orientează și editorialul lui Gabriel Stănescu (*Origini,* vol. XIV, no. 4-5/ 2010). Titlul (*Exilat în lumea liberă*) prelua o sintagmă pusă în circulație de Theodor Cazaban, romancierul de succes într-o Franță care era insensibilă și „indiferentă față de condiția dezumanizantă a lui *homo sovieticus* și a popoarelor aflate *dincolo de cortina de fier".* Editorialistul trece în revistă drama și cabala instrumentată de la București în vederea compromiterii romancierului român care binemeritase Premiul Goncourt. În cuprinsul aceluiași număr mai apar: Laurențiu Melinte, prezentând acea atât de singulară carte (o eseistică sub formă de interviuri) *Călătorie spre centrele pământului* (*Viaje a los centros de la tierra*). Marilena Rotaru semnează articolul intitulat *Înainte și după Vintilă Horia.* Cristian Bădiliță publică un interviu cu Theodor Cazaban despre Vintilă Horia. Alte titluri din vasta operă a lui Vintilă Horia sunt aduse în discuție de Santiago Rivas: *Anchetă dincolo de vizibil* (*Encuesta detras de lo visibile*), uimitoare carte de cercetări în domeniul parapsihologiei. Nu mai puțin importantă este și o altă lucrare savantă ce pune în lumină capacitatea de analist subtil a lui Vintilă Horia: *Introduccion a la literatura del siglo XX* (*Introducere în literatura veacului XX*). Textul oferă o extraordinară meditație sintetică asupra tuturor curentelor și orientărilor gândirii etice, politice și sociale care si-au aflat o exprimare prin limbajul literaturii. Această operă de amplă sinteză este cu atât mai valoroasă cu cât readuce în atenția și interesul public scriitori care, în virtutea unor situații ce aparțin, în cele mai multe cazuri, de acel politic ce falsifică și umilește adevărurile fundamentale, sunt astăzi ignorați.

Tot privitor la Vintilă Horia, Constantin Eretescu, într-un foarte interesant și subtil studiu (intitulat *Exilul ca metamorfoză*) consideră că omul care a scris romanele *Dieu este né en exil, Le Chevalier de la résignation* și *Perseguid a Boecio* „a trăit un exil dublu: cel real și exilul eroilor lui".

Cu ample referințe la cele două lucrări despre care s-a mai amintit (*Encuesta detras de lo visibile* și *Introduccion a la literatura del siglo XX*), Mihai Cismărescu încearcă o introducere în sfera cercetărilor mai speciale operate de Vintilă Horia. Isabela Vasiliu-Scraba analizează scrierile aceluiași din perspectiva, nu mai puțin spectaculoasă și interesantă, de istoric al filosofiei românești.

Revista lui Gabriel Stănescu își aflase rațiunea de a fi în încercarea de menținere trează a spiritualității exilului, dat fiind că atât fondatorul, cât și colaboratorii publicației *Origini. Romanian Roots* înțeleseseră că post-comunismul nu era mai mult decât un *experiment* ce se concretiza doar într-o abstractă și irelevantă retorică. De altfel, e suficient să reflectăm asupra destinului actual al literaturii și personalităților exilului, la tăcerea suspectă care continuă să le acopere încă, deși, când a apărut revista, trecuse destulă vreme de la asa-zisa *revoluție.* Dar publicația și colaboratorii ei erau conștienți că lumea românească continua să fie un spațiu populat mai mult de întrebări decât de certitudini și, prin scrisul lor, aspirau să ilumineze subteraneitatea evenimentelor pe care le traversau. Publicistica în cazul acesta refuza să fie un act gratuit. Pentru cei tineri, barbaria și *dublul* întunecat al istoriei recente erau împinse în afara câmpurilor memoriei. Împotriva lor, prezentul construia o – nu tocmai benignă – dominație a aparentelor. Care, de altfel, continuă. Din nefericire însă, revista a dispărut.

Lacrima Anei

George Voica s-a născut la 16 noiembrie 1947, în satul Surpate din județul Vâlcea. Absolvă facultatea de filologie la Cluj (1971), lucrează ca profesor în mai multe locuri din țară. Debut editorial în 1982, cu volumul *Dialog cu mestecenii,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1982, de unde este reluat micul poem alăturat. Membru al Uniunii Scriitorilor din România (din 1990), Filiala Sibiu.

A scris romane, povestiri, versuri, eseuri, aforisme, scenarii de filme documentare.

Zidire

Părinte al meu,
Vlăstar din Ioan și Ioana,
În inima mea te-am zidit
Cum între dimineți,
Manole-a zidit-o
Pe Ana.

Ce vedem azi: o golire a conținutului (II)

Dragoș VAIDA, Constanța VAIDA HALIȚĂ

Golirea de conținuturi, în multe domenii la care ne-am referit în articolul anterior, a existat în diferite epoci, nu este un proces care apare abia acum, dar viteza, întinderea și adâncimea atinse sunt *fără precedent*. Impresia noastră este că trăim un proces din ce în ce mai rapid și cuprinzător de *degradare a calității* umane, sociale și politice care, împreună cu o sărăcire a scopurilor, devin o caracteristică a acestor timpuri. Deznodământul și termenul final sunt imposibil de întrevăzut.

Pentru a nu ne limita la considerații negative, căutăm să găsim repere/modele de referință în istoria apropiată de la noi, atât cât putem, în domenii pe care le cunoaștem cât de cât mai bine. Exemplele pe care le vom evoca poate ne vor ajuta să vedem cât de departe am ajuns și să ne dăm seama mai bine de realitățile pe care le trăim de fapt. Fără a prelungi introducerea, iată cum își percepeau misiunea profesori ca Tudor Vianu, Mac Constantinescu, Gheorghe Simotta sau Gabriel Sudan, ultimii rămași numai în conștiința unor grupuri restrânse de foști studenți. Exemplu frapant, câți dintre noi au auzit de matematicianul G. Sudan, care ocupă un loc de frunte în istoria bazelor matematice ale informaticii de la noi?

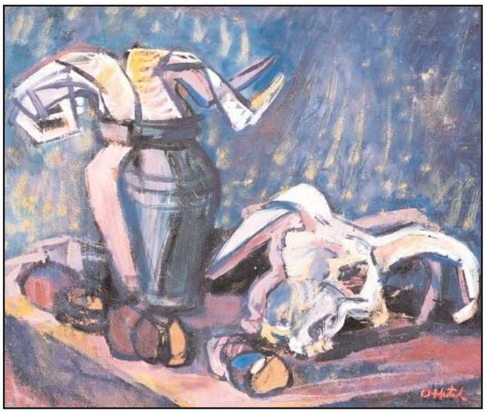
Încercăm o emoție, provocată nu de retorică, ci de adevărul conținut, când citim ce scrie T. Vianu: „Intri în clasă. S-au adunat mulți studenți. Din atâtea suflări fierbinți s-a format o ceață ușoară… Te privesc sute de ochi… Cu timpul, ajungi să identifici toate tipurile ascultătorilor… Tu dorești să încurajezi, să atragi pe cel distrat, să trezești pe visător, să rușinezi pe afemeiat, să arăți simpatizantului că poate s-a grăbit și că trebuie să mai depună un efort… Nu căuta să fii admirat, ci crezut… Acești tineri s-au adunat *nu numai pentru a asculta un profesor, dar și pentru a primi exemplul unui om…* Printre tinerii adunați în jurul catedrei, câte lumini se vor aprinde, ce vocații își vor lua avântul, dar mai cu seamă fi-va poate și un spirit mai bun ca al tău, o inimă mai încinsă, capabilă să facă ceea ce ai dorit și n-ai putut duce la capăt? Ai dori ca ... acesta să existe și tu să-i poți fi de ajutor” [3, pp. 319–320] (toate sublinierile ne aparțin, aci și mai departe).

Acest tip de comunicare, de raportare la realitatea efectiv trăită și la mediul uman, nu era o excepție. Iată cum își descrie relația cu studenții săi alt profesor, de la Arhitectură, Gheorghe Simotta, arhitect și artist plastic, aromân, născut în comunitatea aromână din Grecia de Nord, regiunea Macedonia: „Studenții mei, cărora, prin apropiere și prietenie, le transmit studiul tehnicilor în desen și dragostea de meserie, studenții mei mă iubesc și mă respectă, iar eu consider această dragoste a lor ca pe cel mai mare bun” [2]. Am reluat acest citat din articolul nostru *Academiei, colt cu Edgar Quinet și Biserica Enei* pentru că ni se pare că ambele relatări de mai sus sunt înrudite. Ele ne arată un profesor care nu venea la „ore suplimentare”, cu un doctorat luat cine știe pe unde și cum, pentru a ține cursuri în domenii în raport cu care avea o *legătură personală*. Aceștia nu vorbeau în amfiteatre de studenți dezinteresați, se refereau la o cunoaștere directă a domeniului pe care cu drept cuvânt *îl reprezentau*. Gr.C. Moisil spunea, cu umorul caracteristic, că acelea erau cursuri după regula „moare omul, moare cursul”, regulă la care putem azi zâmbi – prea bine, așa cum facem și atunci când vedem doi îndrăgostiți care se sărută pe o ploaie care le toarnă pe cap cu găleata.

I-am întâlnit noi azi pe acești tineri la cursurile celor despre care am vrea să vorbim? Când și de ce au plecat? Căci iată cum stau multe lucruri acum, descrise de acad. prof. Ion Aurel Pop, într-un interviu de pe site-ul AmosNews.ro. (HotNews.ro, joi, 25 august 2016): „Oamenii lipsiți de cultură generală și de orizont artistic, oamenii capabili să rezolve doar probleme limitate, oamenii care nu mai au capacitatea să compare și să ia decizii în cunoștință de cauză alcătuiesc generația Google, generația Facebook, generația SMS sau toate la un loc!” Rectorul clujean ne sugerează chiar o conspirație înfricoșătoare. „Sunt oameni, în general, inteligenți, dar cu inteligența canalizată spre *scopuri controlate de o elită malefică. Elita clasică a acestei lumi pare abulică, amețită, adormită, fără nerv și fără voință.* Aici nu este vorba despre conflictul dintre generații, nici despre mitul vârstei de aur, nici despre nostalgia tinereții, ci de realism. Am fost avertizați demult că *somnul rațiunii naște monștri.* Nu demult, am văzut ciocane distrugând statui mesopotamiene sau bombe nimicind Palmyra! Ar fi bine să veghem cu toții ca toate admirabilele descoperiri și invenții ale lumii contemporane să servească omului creativ și creator, omului cercetător și omului moral, nu omului-robot, distorsionat și manipulat.”

Nu avem date pentru a spune cât de generală este situația descrisă mai sus, nu avem căderea să îi măsurăm întinderea, dar cu atâta experiență și cunoaștere câtă avem, impresia noastră este că acum trăim situații inadmisibile. Să înțelegem bine, în ultimul timp s-a generalizat degringolada, nu întotdeauna lucrurile au stat în felul descris mai sus.

Am avut și avem intelectuali despre care se știe puțin, personalități de toată lauda, care s-au format

în școli adevărate, au muncit și ne-au dat lucrări de valoare. Ca să vii și să propui un curs trebuia să ai un doctorat la care nici nu te puteai gândi dacă în prealabil nu aveai lucrări în domeniu. Trecerea unui doctorat nu era ceva gen *surprise*, era un *proces* parcurs sub îndrumarea și ochii unui profesor cunoscut în domeniu, lucrările apăreau progresiv, erau susținute într-o audiență *deschisă* care te putea corecta și care te judeca. Cei viu interesați de propria operă își publicau de regulă lucrările sau tezele de doctorat, în orice caz, rezultatele originale obținute, în reviste de circulație internațională. Aceste rezultate nu rămâneau stele izolate pe un firmament și autorul își continua studiile și se bucura când era citit și citat.

Pe unii dintre profesorii noștri, exemplari pentru modelul descris, îi putem aminti acum și ulterior, lăsându-i cititorului întreaga libertate, fără calificativele și retorica noastră, să facă singur comparații și să aprecieze independent în ce măsură avem azi într-adevăr *goliri de conținuturi,* tendințe de *deculturalizare* sau de *despiritualizare*.

Continuăm pentru un moment să ne referim la învățământul din arhitectură, ilustrând astfel considerațiile cu alte domenii decât cele la care am recurs de obicei până acum. Unul dintre profesorii distinși de la arhitectură a fost Mac Constantinescu, despre care am scris în articolul menționat mai sus. O personalitate mai puțin convențională, apreciat sincer de studenți, Mac Constantinescu ținea un curs de istoria artelor despre opere de artă pe care el le văzuse și considerațiile sale se întrețeseau cu amintirile biografice așa cum este natural să se întâmple. Ce preț sau ecou pot avea expunerile la care nu venim cu propria noastră participare, cu ceva din mintea și inima noastră?! Mac ne învăța ceva despre opere pe care atunci nu le puteam vedea.

A fost un remarcabil artist plastic, care se ocupa de sculptură, grafică și arte decorative. Lui i se datorează basoreliefurile monumentale de pe fațada Palatului Facultății de Drept a Universității din București, a Arcului de Triumf și a Palatului Victoria (ultimele azi dispărute), ca și mozaicul mural de 200 mp de pe fațada Casei de Cultură din Mangalia. A realizat *Friza Istoriei românilor*, denumită și *Friza Națiunii Române* sau *Friza istorică românească,* din aramă bătută, de 30 m în lungime și 1,20 m în înălțime, pentru Pavilionul românesc de la Expoziția Internațională din 1939 de la New York, cu 17 episoade din istoria noastră, de la geto-daci până în 1938, când a început dictatura lui Carol al II-lea. A lucrat în domeniul artei decorative, a creat costume și decoruri pentru reprezentații de balet, la Operă.

Mac Constantinescu s-a născut la Charlottenburg (Germania), în 1900. De timpuriu a manifestat preocupări privind artele plastice. Începând o pregătire la ilustre școli, în 1920 se înscrie la Școala de Arte Frumoase și apoi la Academia liberă de pictură, desen și sculptură, în preajma lui Ion Jalea, Arthur Verona, Alexandru Steriadi și alții. Între 1924-1926 se perfecționează peste hotare, la cursuri de Istoria Artei la Sorbona și la École de Louvre și lucrează în atelierele de sculptură ale marilor maeștri francezi, la Academia Grande Chaumière, cu A. Bourdelle, precum și la Academia Julian, cu J. Boucher. În 1927 studiază arheologia timp de un an la Roma. După război, în intervalul 1945-1964, este profesor de Istoria Artei la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” și apoi, până la pensionare, este profesor de Arte Decorative la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”.

În ceea ce privește viața personală, amintim că a fost căsătorit cu Floria Capsali, cunoscută Doamnă a dansului românesc, maestru emerit al artei. Floria Capsali era aromâncă, s-a născut în 1900 la Bitolia, în același an în care se naște și viitorul soț. Primele clase le urmează în orașul natal, iar în 1913 vine cu familia în București. Este de presupus că în intervalul de timp petrecut la Bitolia l-a putut cunoaște pe Gh. Simotta, care a urmat și el cursurile liceului aromânesc de aici, până în 1910, când familia sa vine în București. Acest început de viață este comun multor aromâni care s-au refugiat în Regatul României, în perioada premergătoare declanșării Primului Război Mondial, în condițiile de nesiguranță din zonele aflate pe teritoriul Imperiului Otoman, în declin. Floria Capsali a fost înzestrată cu talent artistic, manifestat în domeniul dansului, dar și cu preocupări în artele plastice. A urmat cursuri de Istoria Artei la Sorbona, în intervalul în care și Mac Constantinescu se afla acolo. Cei doi s-au căsătorit în 1926, un exemplu frumos de oameni care s-au găsit unul pe altul în cultură.

Profesorul Gabriel Sudan (1899-1977) a fost un matematician deosebit. Toți arhitecții cu care am vorbit își aduc aminte de el cu plăcere, parcă realizând valoarea, știut fiind că imaginea profesorilor de matematică din alte instituții decât Universitatea mai rar să fie privilegiată. Ca și în cazul prietenului său Grigore C. Moisil de la matematică, la cursurile sale, *barierele dintre știință și alte domenii, dintre profesor și studenți, se estompau.* Își adapta lecția profilului de pregătire pentru care preda, modului specific de gândire al arhitecților, cu înțelegere, grijă, cu o inventivitate care încânta. Făcea o glumă, un desen sugestiv pe tablă, și lumea riguroasă a matematicii îți devenea familiară.

Încercând să nu abuzăm de răbdarea cititorului, amintim o legătură remarcabilă între G. Sudan și o problemă importantă pe care noi astăzi o situăm în domeniul fundamentelor informaticii. Mult timp s-a considerat că primul exemplu de funcție recursivă care nu este primitiv recursivă – ne scuzăm pentru tehnicalități inevitabile – i se datorează lui Wilhelm Ackermann (1928). Schițăm povestea descoperirii lui G. Sudan după S. Marcus, *Din gândirea matematică românească,* Ed. Științifică și Enciclopedică, 1975.

→

Homo sapiens

Proiectul unei reconstrucții moderne în logică și epistemologie (III)

Acad. Alexandru BOBOC

8. În esență, deci, Wittgenstein se orienta spre contextul pragmatic, contextul de aplicare a limbii. Cu aceasta se depășește înțelegerea abstractă și îngustă a „semanticii realiste a limbii”; aceasta nu mai e „un simplu mijloc de descriere”, iar semantica își relevă un „fundal pragmatic”. (F. von Kutschera, *op. cit.*, p. 137)

Firește, identificarea semnificației cu întrebuințarea ei în limbă poate ridica numeroase obiecții, cea dintâi constând din faptul că „întrebuințarea limbii” are loc în „acte de vorbire concrete”, în interiorizări legate nemijlocit de situații determinate.

Pe aceste temeiuri, cercetările lui Wittgenstein se asociază cu cele ale teoriei „actelor de vorbire” (*speech acts*). Dar noua orientare a lui Wittgenstein realizează o nouă semnificație a preștiințificului, eliberându-se de închiderea, specifică „atomismului logic", în științificitatea luată în sine, în formularea ei logico-matematică, puțin aptă de a asimila specificul limbilor naturale. „Semnificația” vine „în felul intenției mele”, în modul în care eu mă raportez la „obiecte”, ceea ce ar face necesară o „reintegrare a analizelor formale și structurale în fenomenologie”. (E. Hollenstein, *Linguistik, Semiotik, Hermeneutik, Plädoyers für eine strukturelle Phänomenologie*, Fr. a. M., Suhrkamp, 1976, pp. 9, 34)

Mai mult, semnificația angajează actul de a semnifica, funcția semnificării și „contextul de semnificabilitate” (o formulă a hermeneuticii lui W. Dilthey), ceea ce, evident, asociază pragmaticul și preștiințificul (în unitate cu științificul) din unghiul de vedere al hermeneuticii.

S-a vorbit astfel de „caracterul hermeneutic al reflecției lingvistice” a lui Wittgenstein, care se arată „în distingerea limbii naturale ca bază și orizont al oricărei înțelegeri a *sensului* și *semnificației”;* hermeneutica jocurilor de limbaj în *Cercetări filosofice* desfășoară „cea mai radicală, până acum, critică a reprezentărilor tradiționale despre *esența limbii* și a funcțiilor ei; în centrul acestor critici se află și teoria tabloului, dezvoltată în *Tractatus”.* (J. Zimmermann, *Wittgensteins sprachphilosophische Hermeneutik,* Fr. a. M., V. Klostermann, 1975, pp. 101, 103)

Explicarea *semnificației* prin recursul la „întrebuințare” are consecințe chiar pentru înțelegerea *triunghiului semiotic.* Căci Wittgenstein nu critică „o teorie sau alta a semnificației”, ci „forma argumentării, care este comună diferitelor poziții, anume felul cum interoghează despre semnificație.

Întrucât pun întrebarea – asupra esenței – (Ce este semnificația?), ele postulează o *esență-mediană pură* între cuvânt și obiect, propoziție și fapt, limbă și realitatea ce trebuie să o explice; de asemenea, se întreabă de ce un cuvânt *desemnează* ceva, o propoziție *prezintă* ceva, iar limba poate să fie un *tablou* al realității.” (*Ibidem,* p. 109)

Rezultă, astfel, trei raporturi: I: limbă-gândire-realitate, ceea ce duce la *imagine* (*Abbildung*); II: propoziție-idee-stare de fapt (*Sachlage*), ceea ce duce la *prezentare* (*Darstei lung*); III: cuvânt-concept-obiect, ceea ce duce la *desemnare* (*Bezeichnung*). În tradiția scolastică ar fi următoarele: gramatică (*modi significandi* sau *voces*); logică (*modi intelligendi* sau *conceptiones*); ontologie (*modi essendi* sau *res*) (*Ibidem*). Este de reținut însă că *Cercetările* accentuează latura pragmatică și funcția acțională a limbajului. (Vezi Alexandru Boboc, *Limbaj și cunoaștere,* Cartea Universitară, București, 2005, p. 112.)

Așa cum se vede, „triunghiul” vine de trei ori, și tot semiotic, pe bază lipsind „relația cauzală”. Căci „simbolul” (aici: limba, propoziția, cuvântul) doar „stă pentru” (*stands for*) referent (obiectul referinței), relația fiind o „relație acceptată”, marcată prin „adevărat”. (C.K. Odgen, I A. Richards, *Die Bedeutung der Bedeutung* (*The Meaning of Meaning*), Frankfurt a. M., Suhrkamp, 1974, p. 18)

9. Dincolo de unele dificultăți semnalate, triunghiularitatea prin care se integrează aici „situația semiotică” marchează relațiile (și prezența) semioticului în celelalte planuri de bază ale unei „referințe la lume” (*Weltbezug*): lingvistic, logic și gnoseologic. Fireste, nu ar avea niciun sens să legăm prin aceasta semioticul (ca și semnul ca atare) de imagine (copie, reflectare, tablou ș.a.).

Ceea ce survine aici se datorează deschiderii prin pragmatică spre comunicare și cunoastere (mai exact: spre *cunoaștere în cadrul comunicării*). Căci comunicarea este cel mai important mod de aplicare al limbii. Așa cum spunea Wittgenstein: *„Die Sprache muss fur sich selbst sprechen* (*Limba trebuie să se exprime pentru sine*) și, ca urmare, survine pluralul: *limba,* aceasta înseamnă *limbile,* care sunt *sisteme”.* (L. Wittgenstein, *Philosophische Grammatik,* hrsg. von R. Rhees, Frankfurt a. M., Suhrkamp, 1973, pp. 5, 27)

Trimiterea la comunicare este, de fapt, structurală pragmaticii, prin care rezultă „variante lingvistice”, ca urmare (mai ales) a relațiilor variate între semnele lingvistice într-o limbă particulară. Se ajunge astfel la purtătorii semnelor, la persoane și relațiile lor într-o comunitate. „Aspectul formal al pragmaticii” cuprinde, la rândul său, sintaxa logică și semantica logică. (K.-O. Apel, *Transformation der Philosophie,* Bd. I: *Sprachanalytik, Semiotik, Hermeneutik,* Fr. a. M., Suhrkamp, 1973, p. 150)

De fapt, pe linia Peirce-Morris, pragmatica tinde cumva să devină universală. Nu pentru a șterge diferențele, însă, ci doar pentru a marca unitatea celor trei planuri semiotice pe latura formală. Si aceasta nu numai pentru nevoile comunicării (așa cum semnalase Carnap), ci și pentru înțelegerea adevărului (în limbajele formalizate îndeosebi).

Așa cum s-a precizat, putem concepe *sintaxa, semantica* și *pragmatica* și ca „dimensiuni ale adevărului lingvistic”; chiar în sensul lui Morris, în pragmatică, la fel de bine și în semantică și în sintaxă, este de deosebit nu numai „un aspect pur formal de unul descriptiv-empiric”, ci și felul în care „aspectul formal al pragmaticii” circumscrie „și sintaxa logică, și semantica logică”. (*Ibidem*, pp. 141, 149)

Ca „știință a comportamentului mediat de semne al omului”, semiotica poate fi considerată în esență o pragmatică. Firește, prin poziția sa mediatoare și finalizatoare în aplicarea demersului semiotic. Căci „semiotic” putem și trebuie „să înțelegem și regulile operaționale ale sintaxei logice și regulile de semnificație și adevăr ale semanticii logice ca reglare determinată finalizat a comportamentului uman”. (*Ibidem,* p. 150)

Și aceasta se originează nu doar la Peirce și Morris, ci și la „Wittgenstein II”, la conceptul „semnificație-întrebuințare”, care trimite la contextul de comunicare și, inevitabil, la comportamentul uman. De aici și interacțiunea cu psihologia (individuală și socială), cu teoria acțiunii și, nu în ultimul rând, cu fenomenologia (analiza intenționalității).

În fond, unitatea vorbire-acțiune-gândire, pe fondul unei preeminențe funcționale (în cunoaștere și comunicare) a pragmaticii, ilustrează de fapt numitul *pragmatic turn* în gândirea contemporană (realizat în logică, teoria științei, teoria socială, filosofică ș.a.).

10. Este de precizat că această preeminență nu se poate universaliza: se poate vorbi de aspecte pragmatice universale, chiar de „paradigma pragmatică”, dar nu-i de dorit un reducționism (ca formă de pragmatism). Căci esențială este unitatea celor trei dimensiuni în semiotică, în care funcția-semn se caracterizează, în primul rând, prin semnificație și interpretare, condiții ale realizării discursului, al punerii în formă a acestuia pentru impactul în acțiune și comunicare.

Chiar teoria „actelor de limbaj” își așază dimensiunea semnificării și semnificației, a intenției de semnificare, într-un orizont comunicațional. Folosind terminologia „logicienilor neopozitiviști”, se poate spune: „Teoria saussuriană susține că este în același timp legitim și indispensabil să deosebim relația semantică, existentă între un enunț și sensul său, și valoarea pragmatică, conferită enunțului la enunțare.” (O. Ducrot, *Introduction,* în J. Searle, *Les actes de langage*, Paris, Herman, 1972, p. 10)

Searle însuși scria: „...O teorie a limbajului face parte dintr-o teorie a acțiunii; aceasta pur și simplu pentru că a vorbi este o formă a comportamentului cârmuit de reguli”. (J. Searle, *op. cit.*, p. 53) De fapt, „după construcția ei, teoria actelor de vorbire este totodată o dezvoltare și o fundamentare a semanticii tradiționale. Searle însuși numește semantică cercetarea sa și cu aceasta dă expresie faptului că el consideră că un studiu al laturii de semnificație a limbii trebuie să fie el însuși o cercetare a acțiunilor de vorbire, astfel încât teoria actelor de vorbire este semantică și nu doar o întregește.

→

În aprilie 1973, înainte de a pleca în Canada, Moisil i-a spus lui Solomon Marcus că Sudan, student al lui Hilbert împreună cu Ackermann în anii 1920, la Göttingen, ar fi produs un asemenea exemplu. S-a declanșat o veritabilă operațiune detectivistică, în căutarea, în primul rând, a lucrării în care Gabriel Sudan avea exemplul. Au pornit căutarea Cristian Calude, student atunci la Facultatea de Matematică a Universității din București, și Ionel Țevy, cercetător la Institutul de Matematică al Academiei Române. Cristian Calude își opreste atenția asupra unui articol al lui G. Sudan din 1927, *Sur le nombre transfini...* Funcția din acest articol avea unele similarități cu funcția lui Ackermann. Despre ambele a fost arătat ulterior că sunt recursive și nu sunt primitiv recursive. Urmare a lucrării C. Calude, S. Marcus, I. Țevy, *The First Example of a Recursive Function which Is Not Primitive Recursive, Historia Mathematica,* 6 (1979), pp. 380-384, W. Ackermann și Gabriel Sudan sunt acum considerați a fi simultan și independent autorii primului exemplu de funcție de genul discutat.

Oamenii au spirite diferite. Sunt unii care nu consideră că aceste calcule și comentarii sunt pierdere de timp. Diferențierea noastră ține de diferențierea spiritelor noastre, plăsmuirile noastre ca și cunoașterea însăși putând fi marcate de stil [1].

Referindu-ne la întâmplări reale, de ce să considerăm că este reacție normală atunci când un scriitor ca Liviu Rebreanu își făcea cafea după cafea și nu dormea nopți la rând pentru a trăi cu eroii lui și să nu-i acordăm același drept și lui Gr.C. Moisil, care rămânea zi și noapte la problema de care se ocupa pentru a spune la sfârșit simplu „A ieșit”?

Referințe

1. Lucian Blaga, *Cunoaștere și creație,* Cartea Românească, București, 1987.
2. M. Sion, I. Patrulius, *Profesorul nostru, arhitectul Gheorghe Simotta,* București, 2017.
3. Tudor Vianu, *Jurnal,* Editura pentru Literatură, București, 1961.

Homo sapiens

După determinarea tradițională, principiul lui Searle trebuie să fie desemnat ca *pragmatic,* deoarece aduce laolaltă în mod expres vorbitorul și situația sa. În felul acesta, semantica poate trece în pragmatică (pragmatizarea semanticii).” (H.J. Schneider, *Op. cit.*, p. 16)

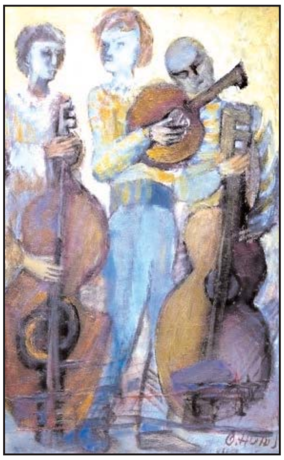
„Comportamentul” în cauză este unul „intențional", termen studiat de Searle și mai târziu: „Intenționalitatea este acea trăsătură pe care anumite stări mentale și procese o au (în sensul special al acestor cuvinte) cu privire la, sau *despre,* sau *de,* sau *care reprezintă* anumite entități și stări de lucruri”. (J. Searle, *Intentionality and Its Place in Nature,* în *Dialectica*, vol. 38, fasc. 2-3 (1984), p. 87)

Adevăratul inițiator al teoriei „actelor de limbaj” a fost J.L. Austin, reprezentant al așa-numitei *Ordinary Language Philosophy,* care „a dezvoltat primul o teorie sistematică privind răspunsul la întrebarea: *ce se poate face cu cuvintele?,* în limbajul său specific întrebarea luând întotdeauna forma: How to do things with words”. (E. von Savigny, *Die Philosophie der normalen Sprache,* Fr. a. M., Suhrkamp, 1974, p. 127)

După Austin, „orice discurs asupra utilizării de cuvinte este inexact și prea nesistematic”; problema precisă ar fi cea delimitată „la întrebarea: ce poate face un om cu o exprimare particulară?”, ceea ce conduce la încheierea: „Ceea ce este exprimarea într-un caz izolat, depinde de împrejurări.“ (*Ibidem,* pp. 127, 129) Și aici trebuie să amintim de Peirce, căci la el se originează „o examinare amplă a profesorului lui Searle, J. Austin”, după care „expresiile lingvistice însești au caracterul de acțiuni, care nu sunt altceva decât activitate a unei reprezentări de conținuturi de fapt”. (H.J. Schneider, *Op. cit.,* p. 16)

În esență, „cu ajutorul exprimărilor lingvistice putem să efectuăm cele mai diferite feluri de acțiuni”; asemenea „exprimări” sunt acțiuni sau acte locuționare, iar întrucât „în fiecare spunere” efectuăm totdeauna și „nespusul”, o astfel de acțiune e numită „act ilocuționar”. (W. Stegmuller, *Hauptstromungen der Gegenwartsphilosophie,* Bd. II, 6, Aufl., Stuttgart, Kroner Verlag, 1979, p. 65)

Austin deosebește astfel semnificația (în sens semantic) de „rolul ilocuționar al unui act de vorbire”. Teoria actelor de vorbire este astfel cumva opusul teoriei ultime a lui Wittgenstein: formulei după care „utilizarea îi dă expresiei” semnificație, Austin îi opune teza: se poate stabili semnificația unei utilizări fără să fie clar cum este ea întrebuințată. „Numesc *actul de a spune* ceva (în sensul deplin al cuvântului) executarea unui *act locuționar* și, în acest context, numesc studiul enunțurilor: studiul actelor locuționare sau al elementelor complete ale discursului”; dar „putem spune că efectuarea unui *act locuționar* este și *eo ipso* efectuarea unui act ilocuționar”, pentru a cărui determinare trebuie să știm „în ce mod folosim actele locuționare”. (J.L. Austin, *Zur Theorie der Sprache* (*How to Do Things with Words*), Stuttgart, Reclam jun., 1972, p. 114)

11. **În ce privește această teorie** a „actelor de limbaj” (*speech acts*), trebuie spus că, în și mai mare măsură decât „Wittgenstein II” (etapa jocurilor de limbaj), ea a angajat o *pragmatic turn.*

Căci, teza principală este următoarea: semnificația unui „act de vorbire” este funcția sa; ca și funcția oricărei exprimări lingvistice, ea se bazează pe convenții lingvistice, care, întrucât se raportează la modalități de acțiune, nu la acțiuni singulare, devin reguli generale. Într-o doctrină despre „cele-ce-nu-sunt-la-locul-lor”, Austin stabilește un număr de reguli, care, dacă sunt încălcate, „rostirea noastră faptuitivă va fi (într-un fel sau altul) nefericită”. (*Ibidem,* p. 34)

Termenul *faptuitiv* vine de la „a înfăptui”, verb firesc pe lângă substantivul „acțiune”; „el ne arată că producerea unei rostiri înseamnă înfăptuirea unei acțiuni și nu este concepută în mod normal drept simplă *zicere a ceva”.* (*Ibidem*, p. 110)

Noutatea ar constitui-o aici următoarele: „cu ajutorul rostirilor lingvistice, noi îndeplinim diferitele feluri de acțiuni”; orice rostire lingvistică este și o acțiune (în formularea lui Austin, un *act locuționar*), dar limba umană prezintă și „nespusul” (adică, *un act ilocuționar*). (W. Stegmuller, *Op. cit.*, p. 69)

Întrucât textul lui Austin nu-i deloc clar, devine absolut necesară folosirea precizărilor din exegeza în circulație. „Actul *locuționar* este astfel cunoscut, el este în mod clar ceea ce a spus vorbitorul; actul *ilocuționar* nu este cu aceasta clar, întrucât nu este clar dacă rostirea îndeplinește rolul unei propuneri, unei chemări, unei dispoziții, unui avertisment.” (E. von Savigny, *J.L. Austin,* în *Grundprobleme der grossen Philosophen,* hrsg. von J. Speck, *Philosophie der Gegenwart* III, Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1975, p. 209)

Teoria „actelor de limbaj” ridică problema dependenței semnificației nu de simpla utilizare în limbă, ci de contextul acțional al rostirii, de faptul rostirii, aceasta din urmă nefiind simplă spunere, zicere, enunțare a ceva. Dar aici limitele sunt nu numai ale spusei, ci și ale nespusei – problemă ce ține de studiul comunicării umane pe fondul acțiunii și al comportamentului.

12. **Aceasta ar putea necesita** un studiu din unghiul de vedere al logicii acțiunii și al teoriei acțiunii, dar, credem, și un studiu ontologic, pentru a înțelege nu numai funcționarea regulilor și convențiilor, ci și temeiul lor.

Altfel spus, problematica pusă aici comportă tratare lingvistică, logică și filosofică *în acelasi timp,* ceea ce înseamnă *iminența filosofiei limbajului,* menită să clarifice finalitățile semioticii nu numai prin pragmatic și acționai, ci și prin studiul laturii „nespuse”, care ar veni ca o „semiotică a tăcerii” (semnificativă altfel decât prin expresie).

(Continuare la pag. 16)

Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeș*

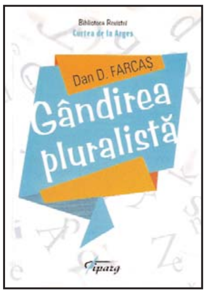
La număr rotund (al revistei), să reamintim și seria de volume tipărite la Editura Tiparg, Pitești, preponderent bazate pe articole care au apărut în revistă. Au ajuns până acum în librării 14 titluri:

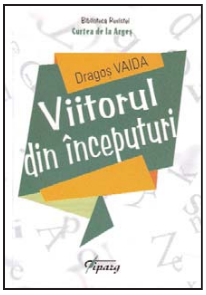
1. Gh. Păun, ed., *Seniori ai culturii,* vol. I, 2014, 330 pag.
2. Dan D. Farcaș, *Gândirea pluralistă,* 2014, 212 pag.
3. Dragoș Vaida, *Viitorul din începuturi, Gândurile unui matematician privind unitatea culturii,* 2014, 156 pag.
4. Johan Galtung, *Johan fără țară. Străbătând lumea pe drumul păcii,* 2015, 482 pag.
5. Constanța Vaida Haliță, Dragoș Vaida, *Istoria din noi. Timpuri crude, timpuri duioase,* 2016, 160 pag.
6. Gh. Păun, ed., *Moisil – 110,* 2016, 280 pag.
7. Gheorghe Păun, *77 de editoriale,* 2017, 216 pag.
8. Constanța Vaida Haliță, Dragoș Vaida, *Istoria din noi. Retrăind trecutul ca prezent,* 2017, 128 pag.
9. Radu Pintea, *Coaja și miezul, sau despre evacuarea Omului,* 2017, 230 pag.
10. Teofil Răchițeanu, *Elegii pentru restriștea voievodului,* 2018, 126 pag.
11. Constanța Vaida Haliță, Dragoș Vaida, *Istoria de lângă noi. Căutând speranța printre oameni și fapte,* 2018, 174 pag.
12. Paula Romanescu, *Întâmplarea ca o viață de om*, 2018, 292 pag.
13. Gh. Păun, ed., *Seniori ai culturii,* vol. II, 2019, 280 pag.
14. Paula Romanescu, *Cherchez la femme*, 2019, 400 pag.

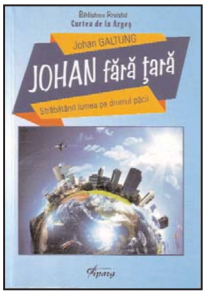
O parte dintre aceste volume încă se mai găsesc la editură, putând fi comandate la tel./fax: 0248 280490, e-mail: editura@tiparg.ro, web: www.tiparg.ro, sau la adresa: Editura Tiparg, O.P. 5, C.P. 21, Pitești, Argeș.

Alte patru volume (Nicolae Melinescu – 4 și Ion Pătrașcu – 2) bazate preponderent pe articole publicate în revistă au apărut în afara seriei.

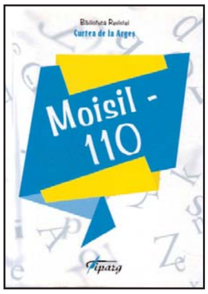

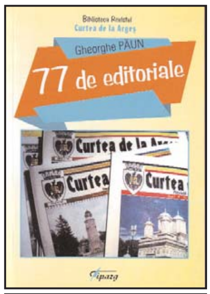

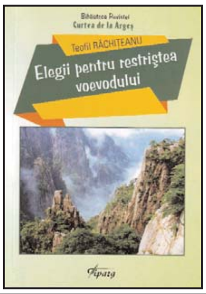

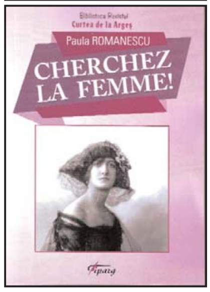

Centenarul Marii Uniri

Notițele Sidoniei Docan (III)

Cornel ȚUCĂ

[ANUL] 1919

1 ianuarie
Expresidentul, dr Frâncu, dă banchet în onoarea căpitanului francez Vierne. Ceaiuri în onoarea lui, rând pe rând, la doamnele din Cluj: Docan, Ranta, Poruțiu…
2 [ianuarie]
Pregătiri de mutat, de la „Economul", Senatul la Prefectura orașului /dr. Valentin Poruțiu/: Izbândă! Beatitudine!
4 [ianuarie]
Dau demisia din demnitatea de Secretară a Senatului.
6 [ianuarie]
Ajun de Crăciun, festivitate la chiosc, colaci pentru soldați. Seara pom de Crăciun, medalii de amintire pentru ofițeri, banchet, dans la New York, însuflețire…
15 [ianuarie]
Arestarea dr.-lui Apathy.
16 [ianuarie]
Trimis la Senat: actele, tabelul, sigiliile ce se aflau în păstrarea mea, prin servitoarea Maria /de la „Economul"/, preluat pachetul dl. Fenesan la Senat. Cu ocazia mutării Senatului au dus în loc de Flamura Senatului, donată de Femeile Române din Cluj, [pe] aceea a Comandamentului militar. Am reclamat mai de multe ori, în zadar, această confuzie nu s-a limpezit.
19 [ianuarie]
Preluat Senatul, Magistratura. Funcționarii unguri [care au] denegat jurământul înlocuiți cu români.
20 [ianuarie]
Primar interimar, dr. Iulian Pop, prefectul județului, dr. Simion Tămaș, subprefect dr. Utalea.
22 [ianuarie]
Neliniște. Ungurii se organizează, e vorbă să atace Armata Română. Grevă pe toată linia: poștă-tren-oficii, clocotește înăbușit.
24 [ianuarie]
Primirea generalului Pathey. Banchet organizat de generalul Holban. Manifestații ostile în oraș, s-au dat și câteva salve în aer, miliția a restabilit ordinea, controlat publicul seara și noaptea. /Generalul Holban nu prea corespunde [pentru] Cluj/
25 [ianuarie]
Prăvăliile închise, iarăși ordine, liniște la suprafață. O telegramă a d-lui Apathy, agravantă, prinsă în original de Cancelaria secretă.
General Pathey plecat la Csucsa, unde lucrurile nu merg bine, morți, răniți, schingiuiri. ... Sălbăticii!
30 [ianuarie]
De la „Universul", un trimis special cercetează, intervievează [pe] expresidentul dr. Frâncu despre începutul începutului cu Senatul. Cum să spui „adevărul" atunci când aruncă umbră asupra a 2-a formație a lui și încă să apară în jurnal!? Nu e încă momentul...
31 [ianuarie]
Senatul Național Român s-a dizolvat, terminând și misiunea, românii intră în diferite funcții.
Vineri. La brazdă cu mic și mare!
10 [februarie]
Sublocotenent Jacob Grămadă, Mitucul – Drag Cernăuți. Paul Farcaș, comerciantul Deuș trimit 2 scrisori pline de recunoștință și elogii la „primul President ales al Poporului, dr. Amos Frâncu".
15 [februarie]
Accident de ecrasit [sic] la Dej, mai mulți ofițeri români, între ei viteazul maior Coroamă, grav răniți aduși la Clinică Cluj.
2 [martie]
Sosirea colonelului francez Frousson pentru cazul Beliș-Josika Falva, unde românii, cu o barbarie demnă de Evul Mediu, au fost arși de vii pe rug, de către „Urmanczy", proprietar. Deputat.
5 [martie]
Știrile politice și militare par șovăitoare, ungurii răspândesc fel de fel de minciuni, multe crime, vărsări de sânge pe teritoriile neocupate încă.
25 [martie]
Expresidentul ne părăsește pentru Cernăuți, unde i se oferă situație frumoasă. De câte ori e aici, totdeauna îl asteaptă chestii complicate, la care nimeni [nu] cutează a da dezlegare.
Aprilie
Parastas pentru victimele liniei de demarcație.
1 [mai]
Ambii prefecți se consultă cu dr. Frâncu, mare complicație cu funcționarii în urma declarațiilor făcute de dr. E. Hațiegan. Prefecții au cerut să le concipieze o depeșă la generalul Berthelot.
10 [mai]
Primul Te-Deum în piața ambelor biserici române și defilarea trupelor comandate [de] col. Opreanu.
14 [mai]
[Lipsă text] Preluat Teatrul Național.
27 [mai]
Prima intrare a M. M. L. la Cluj. Aniversarea a 25-a a procesului Memorandului. Serata studenților, vorbire cu conținut istoric dr. Frâncu. Colectă pentru statuia lui Mihai Viteazul: dna. Docan, dna. Păteanu, dna. Anna Popp. Tabelul 4.248 „Economul" /4.068 coroane/ predat tabelul la „Frăția de Cruce".
28 [mai]
Propagandă pentru dezrobirea românilor subjugați. Meetinguri. „Liga" studenților tot cu menirea de mai sus, pusă la cale de dr. Frâncu.
Meetingurile din județe oprite prin dr. V. Poruțiu, permise numai în Cluj, respectiv Mănăștur.
1 [iunie]
Mare fierbere printre tineri pentru oprirea meetingurilor, depeșe la Rege.
9 [iunie]
Dr. Frâncu organizează și vorbește la Șiria, apoi Teiuș, Câmpeni.
21 [iunie]
Abrud-Vidra, casa lui Avram Iancu, stârnind mare însuflețire.
29 [iunie]
Constituantă pentru „Frăția de Cruce", în legătură și cu Cununa „Surorilor de Cruce". Secții sportive de tir etc.
12 [iulie]
Pleacă Frâncu, însoțit de dna. Docan, exsecretara Senatului, președinta Crucii Roșii, Anna Popp, președinta „Cununa Surorilor de Cruce" din Frăția de Cruce, Lucia Mureșan și mai mulți membri, ca să încheie seria „Meetingurilor la statuia lui Tudor Vladimirescu în Târgu-Jiu", unde sunt primiți cu însuflețire nespusă.
La 13 iulie se rostesc cuvântări entuziaste.
17 [iulie]
Primiți în audiență de către Majestățile Lor la Cotroceni, reținuți la dejun; predau cârja lui Iancu și un tablou istoric cu gorunul lui Avram Iancu din Țebea.
Luptele la Tisa, contact permanent cu Armata.
2 [august]
Vizita Majestăților Lor, venind de la Tisa, înaltă mulțumită pentru Cantina Crucii Roșii din gară.
4 [august]
Intrarea Armatei Române la Budapesta. Generalul Moșoiu în frunte.
Cu mândrie nespusă și emoție sfântă notez acest eveniment de glorie!
Înființat Filiala Crucii Roșii Române la Cluj, în 22 mai 1919.

La cererea dlui. dr. Amos Frâncu dau, pentru uzul dlui personal, aceste acte.
1 martie 1922
Sidonia G. I. Docan,
Secretara președintelui S[enatului] N[ațional] R[omân]

[Notă]: În cursul Revoluției din 1918

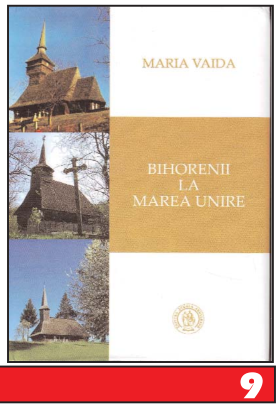
1 [decembrie]
Plecarea la Alba Iulia. Pe drum, la Teiuș, au pușcat asupra trenului și au nimerit în inimă pe Ioan Arion, care sta lângă tricolorul nostru ce ne însoțea.
19 [decembrie]
Asalt la Senatul Național Român. Omorât studentul Cornel Petrovici, în Cluj, de Batalionul de secui al căpitanului Werböczi.
La Cristiș: preotul Ioan Opriș e împușcat de jandarmi, chiar înaintea altarului, în biserică.
În Șiria: Virginia dr. Hotăranu ucisă mișelește cu 37 împunsături de baionetă de către secui, [care] i-au tăiat capul și [i-au] pus în loc un cap de scroafă, semn de civilizație pioasă a acelora ce se girează răspânditori de cultură.
18 noiembrie /seara/
Cazul Beliș /comună de moți în județul Cojocna/.
Deputatul Urmanczy Nandor, fabricant, își aduse prin „Pesti Hirlap" un detașament de unguri, sub comanda căpitanului Ditrich, pentru a se răzbuna pe români, [pentru] că soldați unguri refugiați de pe front îl devastaseră. Sosind detașamentul în comună, femeile, moșnegii și copiii ieșiră să vadă ce e? Cu 8 mitraliere îi seceră și 40 de morți și gravi răniți sunt adunați și arși pe rug. Dr. Frâncu, Comandantul Gărzii din Cluj, trimite protest energic la Arad, Budapesta și Paris. Conferința din Arad se dizolvă. Astfel și ultima pertractare a Partidului Național cu ungurii fu întreruptă.
A fost la fața locului comisie, s-a trasat proces-verbal în 14 noiembrie 1918.
Fabrica Urmanczy a început, de prezent, a face șoproane și grajduri pe locul rugului din 1918, ca să împiedice ridicarea unui monument.
Nota: S. Docan. 1924.

Semn(al) de carte

Maria Vaida, *Bihorenii la Marea Unire,* Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018 (Proiect editorial dedicat Centenarului Marii Uniri)

Când vom urma exemplul acestei cărți și vom avea frescele vieții românilor din toate țările mici ale românilor – fiindcă România este o țară de țări – atunci vom putea încerca reconstituirea frescei celei mari a anului 1918 la români, adică la românii văzuți în ansamblu. Și ce frumos se vor rândui atunci toate din trecut și din prezent, pentru a ne face un viitor! Și cum vor înceta vrajbele și cum se va potoli furtuna, exact ca în anul de grație 1918, cel care ne-a adus marea alinare! Și cât de bine vor înțelege atunci fiii și nepoții că tații și bunicii și moșii și strămoșii s-au dus în altă lume mai devreme decât trebuia ca să ne facă nouă acest adăpost frumos numit România! Și ce binecuvântare se va revărsa atunci de la Cel Prea Înalt peste noi, păcătoșii și umilii, care am știut să ne facem istoria prin cei mici! Cartea aceasta, închinată acțiunii tăcute a celor modești și uitați, nu numai că-i scoate pe ei din uitare, dar ne învață pe noi să privim viitorul cu încredere. Ceea ce reprezintă nu doar o lecție de istorie, ci chiar o lecție de viață. (Acad. Ioan-Aurel Pop, în Cuvânt către cititor)

Cartea Mariei Vaida închide o buclă de istorie națională trăită de românii din Bihor și rememorează pentru noi, cei de azi, momente de seamă din acest periplu istoric. Oricine va deschide paginile cărții va constata nu numai entuziasmul și dăruirea pe care marii noștri înaintași le-au depus pe altarul național, dar și jertfele nenumărate, și adeseori cumplite, pe care au fost obligați să le plătească. Pentru toți cei care au contribuit la ridicarea acestui impresionant edificiu care este România Mare, autoarea a depus, după cuviință, fie un buchet de flori comemorativ, fie o lacrimă de recunoștință și sinceră prețuire, o *troiță din cuvinte,* după cum spune cercetătoarea. Oamenii Bihorului de odinioară și mai ales cei din zona Beiușului vor putea urmări, filă cu filă, modul în care înaintașii lor au conceput actul de patriotism și demnitate națională, spre a le fi pildă contemporanilor de astăzi. (Mircea Popa, în Prefață)

Centenarul Marii Uniri

Întregirea sistemului universitar românesc. Locul matematicienilor (II)

Eufrosina OTLĂCAN

Tot astronom, îl aflăm la Cluj pe Constantin Pârvulescu (1890–1945), născut la Ploiești. Studiile secundare le face la Ploiești, iar cele universitare la București. Teza de doctorat o susține la Sorbona în 1925. În perioada 1919–1921 predă matematica în învățământul secundar. În învățământul superior, a fost stagiar la Observatorul astronomic din Paris (1921–1924), conferențiar de astronomie și mecanică rațională la Facultatea de Științe a Universității din Cernăuți (1925–1931), profesor agregat de astronomie și geodezie la Facultatea de Științe de la Universitatea din Cernăuți (1931–1940), profesor agregat la Catedra de astronomie a Universității din București și apoi la Universitatea din Cluj–Timișoara, unde este titularizat în 1942.

Dumitru V. Ionescu (1901–1985) s-a născut la București. În perioada 1919–1922 urmează cursurile secției de matematică a Facultății de Științe de la Universitatea din București, având profesori, între alții, pe Anton Davidoglu, David Emmanuel, Gh. Țițeica, Traian Lalescu, Dimitrie Pompeiu. În perioada 1923–1927 se află la Paris, unde studiază matematica la celebra École Normale Supérieure. Teza de doctorat o susține la Paris în 1927. Este numit conferențiar la Universitatea din Cluj începând cu anul academic 1927/1928, pentru ca în anul academic 1930/1931 să fie numit, prin concurs, profesor agregat la Catedra de mecanică rațională de la Facultatea de Științe a Universității din Cluj. În perioada 1949–1955 este profesor universitar la Institutul Politehnic din Cluj, iar în 1955 revine la Universitatea din Cluj, unde funcționează ca profesor până în 1971, când se pensionează. Din 1971 până la sfârșitul vieții este profesor consultant.

La Universitatea din Cluj sunt remarcabile *seminariile de cercetare,* sistem de activitate științifică ce-și continuă existența și în zilele noastre, structurat pe colective de cercetători organizate, de regulă, în jurul unor personalități științifice. De-a lungul anilor, la Cluj s-au cristalizat următoarele direcții de cercetare: Ecuații diferențiale și integrale, Ecuații funcționale, Teoria funcțiilor și topologie, Algebră și teoria numerelor, Analiză numerică, Geometrie, Istoria și filosofia matematicii, Astronomie și astrofizică, Mecanică, Analiză și optimizare, Informatică, Didactica matematicii.

Revista care dăinuie și în zilele noastre, cu apariție semestrială, păstrându-și același impact internațional, este *Mathematica,* fondată la Cluj de Petre Sergescu în 1929, cel care de la început i-a desemnat directori pe Gheorghe Țițeica și Dimitrie Pompeiu. Se preciza în primul număr al revistei: *„MATHEMATICA est une nouvelle publication scientifique qui a pour but d'établie des relations entre l'activité mathématique de la Roumanie et celle des autres pays".*

Universitatea din Timișoara. Între anii 1940 și 1946 a funcționat la Timișoara Facultatea de Științe a Universității din Cluj, refugiată în urma Dictatului de la Viena.

Ceea ce este astăzi Universitatea din Timișoara, numită Universitatea de Vest, a fost înființată după cel de Al Doilea Război Mondial, iar ideea înființării ei a aparținut regelui Mihai, care a și promulgat Decretul–lege nr. 660/30 din decembrie 1944, care prevedea ca institutul nou înființat să funcționeze începând cu anul universitar 1944/1945 cu următoarele specializări: Drept, Litere și Filosofie, Științe, Medicină umană, Medicină veterinară, Farmacie și Teologie. Aplicarea Decretului–lege a fost abandonată, cu excepția înființării Facultății de Medicină.

Ceea ce s-a realizat, la scurt timp după 1 Decembrie 1918, este Politehnica din Timișoara. Ideea unei școli politehnice apăruse sub Imperiul Austro–Ungar la începutul secolului XX. În noiembrie 1917, Primăria Timișoarei alocase terenul pe malul Begăi, pentru a se construi o cazarmă sau o școală.

După război, Emanoil Ungurianu, avocat și filantrop român din Banat, insistă, iar, în 27 februarie 1919, primarul Timișoarei, inginer Stan Vidrighin, înaintează un memoriu Consiliului Dirigent, iar acesta hotărăște înființarea Politehnicii. În același an, Consiliul de Miniștri aprobă, așa încât, prin Decret ministerial contrasemnat de regele Ferdinand, ia naștere, la 25 noiembrie 1920, Școala Politehnică din Timișoara.

Primarul Stan Vidrighin are un rol esențial în această înfăptuire, fapt pentru care este considerat co-fondator, alături de Traian Lalescu, cel care este și primul rector al Politehnicii din Timișoara, în anii 1920–1921. Lui i-a urmat la rectorat Victor Vâlcovici, din 1921 până în 1930.

Redăm un paragraf din discursul regelui Ferdinand, care participă la inaugurarea noilor pavilioane ale Politehnicii din Timisoara, la 11 noiembrie 1923:

Dinadins s-a ales mănosul Banat, pentru această școală atât de trebuincioasă dezvoltării noastre industriale din ce în ce mai mare, ca să fie nu numai un factor de muncă serioasă a pregătirii generațiilor viitoare de adevărați pionieri, dar și un cuib al gândirii și simțirii românești și un cheag între Vechiul Regat și provinciile care prin vitejia noastră au fost pentru veacuri aduse la vechea noastră țară. Nu zidurile fac o școală, ci spiritul care domnește într-însa.

Activitatea în domeniul matematicilor este remarcabilă în noua instituție de învățământ universitar. Astfel, în 1921 se înființează *Revista Matematică din Timișoara* (RMT), sub conducerea profesorului universitar Traian Lalescu, rectorul Școlii Politehnice, în 1923 a fost înființată *Societatea matematică a studenților,* iar în 1934 se înființează *Asociația profesorilor de Matematică.* În 1948, Școala Politehnică își schimbă denumirea în Institutul Politehnic Timișoara.

Reținem câteva nume cu rezonanță, profesori matematicieni la Politehnica din Timișoara:

Valeriu Alaci (1884–1955), cu doctorat în matematici obținut la București la 30 mai 1921, este întemeietor, în 1925, al Societății Matematice a Studenților de la Școala Politehnică și coordonator (1930–1955) al revistei *Bulletin Scientifique de l'École Polytechnique de Timisoara.*

Traian Lalescu (1882–1929) și-a luat licența la Universitatea din București, apoi și la Universitatea Sorbona din Paris, unde în 1908 a obținut doctoratul în matematici. În 1919, la Școala Superioară de Electricitate din Paris, obține și diploma de inginer. A scris prima monografie din lume despre ecuațiile integrale, *Introduction dans la théorie des équations intégrales,* publicată la București și Paris. În sprijinul intereselor României la Conferința de Pace de la Paris, de la sfârșitul anului 1918, fiind la Paris, a colaborat la revista *La Roumanie,* unde a publicat un studiu de 42 pagini, intitulat *Le problème ethnographique du Banat.* A predat la Școala de poduri și Șosele din București, la Universitatea din București și și-a asumat dificila sarcină a organizării Politehnicii din Timișoara, ca primul său rector. A predat analiză matematică și cursul de electricitate, continuând a preda la București atât la Universitate, cât și la Politehnică, geometrie analitică, algebră, teoria numerelor.

Mihail Ghermănescu (1899–1962) își susținuse doctoratul în 13 mai 1933 la Universitatea din Cluj, în fața comisiei formate din Dimitrie Pompeiu, Theodor Angheluță și Simion Stoilow. Din 1934 funcționează la Politehnica din Timișoara, mai întâi conferențiar, din 1940 profesor titular.

La pregătirea matematică a inginerilor care au absolvit cursurile Politehnicii din Timișoara, au mai contribuit profesorii Gheorghe Buicliu (1883–1966), Augustin Coman, Gh.Th. Gheorghiu (1908–1979), Ovidiu Țino (1881–1959), Ioan Curea (1901–1977), Emanoil Arghiriade (1903–1969).

Universitatea din Cernăuți. A fost înființată în 1875, purtând numele Franz–Josef Universität, cu limba de predare germană, dar cu departamente separate pentru limba română și pentru limba ucraineană. În perioada dominației austriece, universitatea avea 3 facultăți: Teologie ortodoxă, Drept și Filosofie, iar corpul studențesc se compunea din circa 20–25% români și ucraineni, majoritatea studenților fiind evrei sau germani. Mai târziu, se înființează o catedră de limba română, iar în 1911, o catedră de istorie sud-est europeană, cu accent pe istoria românilor. Au fost înlesniri care, alături de societățile patriotice studențești *Arboroasa* și *Bucovina*, au contribuit la menținerea unui important nucleu de cultură românească în regiune. Facultatea de Teologie Ortodoxă de la Universitatea din Cernăuți a fost singura de acest fel în monarhia Austro–Ungară.

Primul rector al Universității „Franz Josef", în anii 1875 și 1876, a fost Constantin Tomasciuc, doctor în drept, deputat în parlamentul austriac, provenind dintr-o familie mixtă, ucraineano–română, care, scrie Irina Livezeanu, „pare să fi fost loial în primul rând românilor".

După prăbușirea Monarhiei de Habsburg și unirea Bucovinei cu România, la 28 noiembrie 1918, s-a pus treptat problema reorganizării Universității din Cernăuți, în sensul transformării acesteia dintr-o universitate germană într-una românească. Noul așezământ academic a fost inaugurat pe 24 octombrie 1920, când a primit numele de Universitatea „Regele Carol I din Cernăuți". După 1940 se va numi Universitatea de Stat din Cernăuți.

Reorganizarea Universității din Cernăuți, în forma sa românească, a însemnat și primenirea corpului academic. Din ianuarie 1919, noul rector al Universității românești este Ion Nistor. Decretul 4091 din 23 septembrie 1919 transformă universitatea germană din Cernăuți în universitate românească.

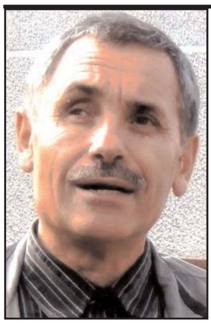
Inaugurarea are loc la 24 octombrie 1920 în prezența familiei regale, a altor demnitari și savanți. Profesori români au fost numiți la noile catedre dedicate studiului culturii române. Legislația românească s-a extins asupra Universității din Cernăuți la 15 iunie 1925 (date extrase din cartea Irinei Livezeanu).

Între anii 1920 și 1940, Universitatea din Cernăuți a fost una dintre cele mai înalte instituții educaționale din România. Clădirea actuală a Universității datează din perioada 1920–1922, fiind construită de Guvernul României.

Rectorul Universității, istoricul Ion Nistor, a înființat în anul 1923 și Facultatea de Științe Naturale și Geografie, pe lângă facultățile de Teologie, Drept și Filosofie și Litere, deja existente.

Omul de știință **Sextil Pușcariu** este personalitatea providențială pe care o aflăm implicată în organizarea noilor universități, atât la Cernăuți, cât și la Cluj. Fusese elev la Brasov, la actualul Colegiu Național „Andrei Saguna", după care face studii universitare la Leipzig, la Paris și la Viena. Devine doctor în filosofie al Universității din Leipzig, în 1899, respectiv docent privat pentru filologia românească la Universitatea din Viena. Este profesor extraordinar începând din anul 1906, titularul catedrei de limbă și literatură română timp de zece ani (începând cu anul 1908) și decanul Facultății de Filosofie de la Universitatea din Cernăuți în 1918.

Podul de reviste

Manuscrisul lui Aron Pumnul în Biblioteca Universităţii din Cernăuţi

Dragoş OLARU

Biblioteca Universităţii din Cernăuţi este unul dintre cele mai importante focare de răspândire a culturii şi ştiinţei, inclusiv a culturii şi ştiinţei româneşti, în spaţiul bucovinean. Istoria fondării acestei biblioteci este deosebit de interesantă, atât prin vechimea ei, cât şi prin felul cum a luat fiinţă.

Încă în 1848, sub influenţa revoluţionarilor din Moldova, aflaţi în refugiu la Cernăuţi, cunoscutul filoromân, cavalerul Umlauff, preşedintele Tribunalului din Cernăuţi şi directorul studiilor filosofice de pe lângă Gimnaziul german din capitala Bucovinei, într-un raport adresat Ministerului Instrucţiei din Viena, cerea „crearea unei Biblioteci naţionale în limba română". Altă încercare nereuşită o face la 1850 baronul Adalbert Henniger, guvernatorul Bucovinei, care înaintează un apel către autorităţi şi primăriile din ţinut în care le cerea să adune donaţii în vederea întemeierii unei biblioteci pe lângă Gimnaziul german din Cernăuţi. Ceva mai târziu, după un şir de eşecuri ale autorităţilor de stat, această idee a fost preluată de un grup de cărturari români autohtoni adunaţi în jurul bătrânului Eudoxiu Hurmuzachi, dintre care amintim pe protomedicul Moldovei Mihai Zotta, profesorul de teologie Constantin Popovici, descendentul vestiţilor cronicari Alexandru Costin, boierii Ion Mustaţă, Nicolai şi Oton Petrino ş.a.

Odată cu constituirea comitetului organizatoric (4 mai 1851) şi a lansării faimoasei „Prochemări spre daruri pentru biblioteca ţării Bucovina" (17 iunie 1851), începe munca de achiziţionare a cărţilor şi a primirii ofertelor băneşti. Primul pas îl face Mihai Zotta, care donează comitetului suma de 1000 de florini („pentru întâia temelie"), după care urmează domnitorul Moldovei, Grigore Alexandru Ghica, cu 50 de galbeni, trimişi prin miniştrii săi, veniţi la Cernăuţi ca să-l salute pe împăratul Franz Iosif în vizita lui din 21–27 octombrie 1851 în capitala Bucovinei. Compozitorul Carol Mikuli, cel care-i da lecţii la pian la Şipotele Sucevei lui Ciprian Porumbescu, a dat un concert în fondul Bibliotecii, sporindu-l cu 1000 de florini. De asemenea, şi trupa teatrului orăşenesc a dat o reprezentaţie de gală pentru sporirea de fonduri. Între ctitorii şi sprijinitorii bibliotecii se pomenesc şi alte nume cunoscute, ca Mihalache Sturza, fostul domn al Moldovei, cu 2000 de galbeni, şi Alexandru Sturza Beldiman, cu 1000 de galbeni.

În fondurile Arhivei de Stat a Regiunii Cernăuţi se păstrează un şir de documente care mărturisesc despre faptul că fondul de carte s-a format, de asemenea, prin donaţii de la autori, precum şi de la persoane particulare. Constantin Hurmuzachi, unul dintre fii lui Doxuţă Hurmuzachi, care trăia la Iaşi, trimite un stoc de 202 volume. Printre donatorii de carte îi mai amintim pe V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, Gh. Sion, A. Pumnul, A. Hurmuzachi, Gh. Asachi, Emanuel Vârnav, E.R. Neubauer, E. Hacman, Franz Miklosich, Alfred von Arneth, Alexandru Wasilco ş.a. O donaţie binevenită au făcut şi fraţii Scarlat şi Constantin Vârnav, care au oferit casa lor din Cernăuţi pentru adăpostirea noii biblioteci, care a fost deschisă publicului la 10 noiembrie 1852 cu un fond de 2000 de volume. Biblioteca era destinată publicului cernăuţean şi din întreaga Bucovină, pentru „a deştepta şi încuraja interesele pentru o cultură superioară".

Primul director al bibliotecii a fost eruditul Eusebie Popovici, după care au urmat Alecu Hurmuzachi, Iacob Vorobchievici, Aron Pumnul, Ernst Rudolf Neubauer şi Ion G. Sbiera.

An de an, stocul de cărţi sporea prin achiziţii şi donaţii, dintre care cele mai însemnate erau donaţia lui Eudoxiu Hurmuzachi, de 1230 de volume, şi donaţia lui Ion Mustaţă, de 600 de volume. În acest fel, la 1875, când a luat fiinţă Universitatea din Cernăuţi, şi biblioteca trece în subordonarea ei, stocul de cărţi atinsese numărul considerabil de 31.306 volume.

Trebuie să menţionăm că, astăzi, în depozitele bibliotecii universitare, alături de literatura propriu-zisă, se păstrează şi un bogat fond documentar de arhivă, referitor la activitatea ei în perioada austriacă şi cea românească. Aici a fost depistat de către tânărul istoric cernăuţean Vladimir Acatrini, colaborator ştiinţific al bibliotecii, un document deosebit de valoros, scris de mâna marelui cărturar român Aron Pumnul. E vorba de „Cunsemnăciunariul cărţilor româneşti den Biblioteca provinţială den Cernăuţi pe annii 1851, 1852, 1853, 1854, 1855, 1856, 1857", de fapt, un inventar care cuprinde toate cărţile româneşti primite şi înregistrate în Biblioteca Ţării numai pe anii 1851-1853, deşi în titlul lui sunt trecuţi şi anii 1854-1857. Documentul este format din 6 foi scrise pe ambele părţi (paginile 11-19 şi o foaie cu titlul inventarului), foi care sunt legate într-un tartaj din carton sub formă de carte-registru. Textul propriu-zis este scris de mâna lui A. Pumnul cu litere chirilice, iar fiecare pagină, după titlul inventarului („Cunsemnăciunea cărţilor româneşti în şirul cronologic al primiciunii"), mai cuprinde numărul de ordine („numărul primiciunii speţial"), numărul general de înregistrare („numărul primiciunii general"), numele autorului şi denumirea cărţii („titula cărţilor"), numărul de volume („tomi"), numărul de exemplare („esîmplarie") şi preţul dat în florini şi creiţari. În cazul când cartea este dăruită, în locul preţului este scris numele donatorului, dar aceasta numai pentru cărţile înregistrate în anul 1851 şi 1852, fiindcă pentru anul 1853 la această rubrică nu se fac însemnări. În acest document a mai fost introdusă o foaie în perioada interbelică, pe care a fost reluat titlul inventarului cu caractere latine la care s-au mai adăugat, se pare de mâna lui Eugen I. Păunel, şi cuvintele „E manuscris a lui Aron Pumnul".

Inventarul cuprinde 134 de titluri de carte şi se repartizează pe ani în felul următor: 1851 – 24, 1852 – 19 şi 1853 – 91. Pentru a ne face o imagine despre cărţile introduse în acest inventar, vom prezenta numai câţiva autori, titlul cărţilor şi numele donatorilor în cazurile necesare. În primul rând, ne vom opri la câteva cărţi care au văzut lumina tiparului la Cernăuţi. Cartea de la nr. 13, Şt. Tarnovieţchi, *Catehismul cristianesc,* Cernăuţi, la Exhart, 1849, precum şi cea de la nr. 14, *Catehizis mic,* Cernăuţi, la Exhart, 1804, sunt primite în dar de la Rusanda Zotta, iar cele de la nr. 18, *Cartea de pravile (austriace) asupra faptelor rele,* Cernăuţi, la Exhart, 1807, şi nr. 19 (213), *Cartea legilor pravilelor de obşte, austriace,* Cernăuţi, la Exhart, 1812, sunt dăruite de arhimandritul Bendevschi.

Cele mai numeroase cărţi din inventar au apărut la Iaşi („la institutul Albinei", „la cantora foaei săteşti", „în tipografia Mitropoliei", „tipografia Buciumului român" etc.), unde trăiau cei mai mulţi prieteni şi susţinători prin donaţii ai bibliotecii cernăuţene. Menţionăm aici câţiva autori şi cărţi, cum ar fi Antioh Cantemir, *Satire,* traduse de A. Donici şi C. Negruţi, 1844 (nr. 20); 3 cărţi de Vasile Alecsandri, *Balade,* partea I, 1852 (nr. 25), dăruite de autor, *Creditorii,* 1845 (nr. 105), *Nuntă ţărănească,* 1848 (nr. 118); 5 cărţi de Gheorghe Asachi, *Fabule,* 1844 (nr. 32 şi 47), *Elemente de matematică*, 1837 (nr. 36), *Pedagogul* (traducere după August von Kotzebue), 1839 (nr. 38), *Mirtil şi Hloe,* 1840 (nr. 43); 3 cărţi de Gheorghe Sion, *Ceasurile de multămire,* 1844 (nr. 29), Ahil, traducere după Athanasie Christopoulos, 1843 (nr. 35), *Moartea lui Socrate,* traducere după Alphonse de Lamartine, 1847 (nr. 41); 2 cărţi de Dimitrie Cantemir, *Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor,* de fapt, introdus în inventar cu titlul *Cronicul Moldo-Vlahilor,* 1835, 1836 (nr. 55), şi *Descrierea Moldovei,* 1851 (nr. 56).

→

Iniţiază şi conduce ziarul ***Glasul Bucovinei,*** apărut la 22 octombrie 1918, cea mai activă şi răspândită publicaţie românească din Bucovina. Participă activ la unirea Bucovinei cu România. În primăvara lui 1919 i se oferă postul de ministru al Bucovinei la Bucureşti, dar refuză, preferând să rămână un om de ştiinţă. Este numit comisar general al Consiliului Dirigent privind organizarea Universităţii Daciei Superioare din Cluj.

Profesori matematicieni ai Universităţii din Cernăuţi:

Simion Stoilow (1887–1961), cu licenţa şi doctoratul în matematici la Universitatea din Paris. După participarea la Primul Război Mondial în Armata Română, este profesor între anii 1919–1939 atât la Universitatea din Iaşi, cât şi la Universitatea din Cernăuţi. Doar din 1939 va veni la Bucureşti, mai întâi la Politehnică, apoi, din 1941, la Universitatea din Bucureşti, unde va fi rector (1944–1945) şi decan al Facultăţii de Matematică şi Fizică între 1948 şi 1951. A fost membru al delegaţiei române la Tratatele de Pace de la Paris din 1946. Membru corespondent al Academiei Române din 1936 şi membru titular din 1945, i-a succedat lui Dimitrie Pompeiu ca director al Institutului de Matematică al Academiei Române.

Dan Hulubei (1891–1964), cu licenţa în matematici la Universitatea din Iaşi (1922) şi doctorat în ştiinţe la Universitatea Nancy din Franţa susţinut în 1925, din 1925 este asistent la Seminarul de matematici al Universităţii din Cernăuţi, conferenţiar din 1920, titularizat în 1927 pentru geometrie analitică şi proiectivă; din 1939, profesor titular. A mai profesat la Iaşi, Bucureşti, Galaţi, Câmpulung Moldovenesc (Facultatea de Silvicultură).

Dumitru Mangeron (1906–1991) s-a născut la Chişnău. A obţinut licenţa în matematică la Universitatea din Iaşi şi titlul de doctor în matematică la Universitatea din Neapole în anul 1932, în 1956 luând şi docenţa în ştiinţe. În anul 1936, Mario Salvador de la Columbia University din New York a folosit în una dintre lucrările lui denumirile „ecuaţii Mangeron", „funcţii Mangeron" pentru „ecuaţiile undelor polivibrante", descoperite de Dimitrie Mangeron. A fost şeful catedrei de mecanică şi mecanisme până în 1958, iar în continuare şeful Catedrei de matematică de la Institutul Politehnic din Iaşi. A fost coordonatorul *Buletinului Institutului Politehnic din Iaşi.*

Florin Vasiliu (1897–1958), doctor în matematici la Sorbona, a fost numit profesor titular de geometrie superioară la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Cernăuţi în 1930, dar în 1932 pleacă în Franţa, mulţi ani acolo fiind „profesor fără catedră".

La Universitatea din Cernăuţi au ţinut cursuri şi matematicienii Miron Nicolescu, Constantin Pârvulescu, Tiberiu Popoviciu, Gheorghe Vrănceanu.

Profesorii matematicieni amintiţi aici în mai multe sau mai puţine rânduri sau doar numiţi, dar pentru care sute de pagini ar fi insuficiente pentru a releva valoarea lor, ca dascăli şi creatori de ştiinţă, au educat şi format mai multe generaţii de profesori de matematică, pentru toate gradele de învăţământ din ţară, dar şi ingineri care s-au implicat în dezvoltarea economică şi industrială a ţării noastre. Alături de mulţi alţi profesori din toate centrele universitare, ei aparţin elitei care a contribuit la crearea şi consolidarea unei societăţi cultivate şi demne în România, după Marea Unire.

Podul de reviste

In memoriam
Iulia Scutaru Cristea a plecat la Domnul de Ziua Unirii Principatelor

Raia ROGAC

Scriu aceste rânduri, cu toate că mintea și inima refuză să accepte realitatea, iar lacrimile curg neîntrerupte, încercând să-mi șteargă măcar puțin durerea din suflet.

Am cunoscut-o când eram la București într-un schimb de experiență la Agenția RomPress în anul de grație 1990, în casa inginerului Nicolae Radu Halippa, primul președinte al Asociației Culturale Pro Basarabia și Bucovina, unde o bună vreme s-a aflat sediul acesteia. Membră fondatoare a Asociației Culturale Pro Basarabia și Bucovina, Filiala București, timp îndelungat și vicepreședinte, **Iulia Scutaru Cristea** era nelipsită de la evenimentele legate de Basarabia, și dintr-o parte și de alta a Prutului. Strălucit orator, chiar dacă nu avea o voce puternică, cucerea publicul oricât de numeros prin mesajul încărcat de substanță și dragoste patriotică, care întotdeauna răspundea la frământările sufletelor celor prezenți. Voi aminti aici doar de două evenimente: comunicările de la Marea Adunare Națională din 27 august 1991 și de la Adunarea Mișcării Civice Tinerii Moldovei de la Teatrul *Ginta Latină* din 2015, la ultima asigurând tânăra generație că va lupta și nu va pleca la cele veșnice până ei nu vor aduce Basarabia acasă, la Patria-Mamă. *Visul de Duminică* (titlul unui amplu interviu) de șapte decenii i-a fost Marea Reunire.

Iulia Scutaru Cristea s-a născut la 26 februarie 1930, în satul Albota de Sus, județul Cahul. Am avut onoarea și bucuria să realizez mai multe interviuri cu ea pentru RomPress și Moldova Press, pentru Radio Moldova. Cel mai răvășitor și memorabil a fost cel de la împlinirea a opt decenii de viață, care constituie miezul unei întregi cărți de memorii. Voi reproduce câteva fragmente din spovedania acestui suflet generos care, vorba lui Aurelian Silvestru, a împărțit multe fărâme din el celor care au cunoscut-o. Referitor la studii și cariera profesională mi-a mărturisit: „Primele trei clase primare le-am urmat la Albota, a patra și tot liceul, la Institutul Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române din Galați, oraș care ne venea aproape, doar treceam Prutul. Era o școală de elită, cum erau toate din lanțul înființat și patronat de SONFR, sub președinția Principesei Alexandrina Cantacuzino. Toate cele trei mari examene școlare, ca un blestem, le-am susținut în momente grele pentru Țară: admiterea în liceu, în iunie 1940, când agresivul ultimatum sovietic din 26 iunie, echivalent cu o declarație de război, ne-a alungat în primul refugiu; capacitatea, adică examenul de trecere din cursul inferior de liceu, în cel superior, în 1944, în al doilea refugiu; bacalaureatul a fost ultimul examen înregistrat la acea școală prestigioasă, care a făcut cinste exigentului învățământ românesc și a cărui matricolă, cu inițiale, în fir de aur, ale numelui ei prescurtat ISO – Institutul Societății Ortodoxe, am purtat-o cu mândrie.

În 1948, așa-numita reformă a învățământului, în fapt distrugerea lui premeditată, sub dictat sovietic, cum se făceau toate atunci, a desființat școlile cu profil religios. Dureroasă despărțire, grea pierdere! În toamna aceluiași an, 1948, am intrat la Facultatea de Litere a Universității din București, având șansa să mai prind galeria marilor profesori Alexandru Rosetti, Iorgu Iordan, Tudor Vianu, George Călinescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Alexandru Graur, Edgar Papu, J. Bick, Ion Coteanu, Boris Cazacu. La absolvire n-am primit repartiție, așa cum se obișnuia, la o catedră școlară sau altundeva, fiindcă proveneam dintr-o *familie fugită de regimul sovietic.* Totuși, am reușit să mă angajez la revista *Veac Nou,* unde lucrasem în ultimul an de studenție. Am început ca reporteră frenetică, am făcut de toate, mi-a plăcut să fiu *pălmaș al presei,* până am trecut definitiv la gazetăria culturală, pe care am practicat-o până la pensionare și după aceea. Am avut două locuri de muncă stabile: *Veac Nou* și *Redacția Publicațiilor pentru Străinătate.* Am colaborat la multe alte publicații: *Viața Românească, Secolul 20, Flacăra, Cinema, Femeia, Caietele Studioului Nicolae Iorga, Cuvântul Românesc, Pro Basarabia și Bucovina,* am trecut și pe la *Literatura și Arta, Glasul Națiunii.*

În aproape jumătate de secol, am scris mii de articole de toate genurile, am tradus romane, memorii, proză scurtă, am prefațat și lansat cărți, am vernisat expoziții."

Sunt împăcată sufletește și mândră, cum ar fi spus însăși Iulia Scutaru Cristea, că am reușit să-i organizez o vizită la Albota, însoțită de nepoata Alina și strănepoata Olguța. A avut parte de câteva surprize mari: am descoperit o doamnă Ana Rotaru, care i-a cunoscut părinții, iar în casa părintească era centrul medical. Ca să vezi, tatăl ei a fost medic în județul Cahul! O surpriză a avut și scriitoarea Lidia Constantinescu, originară din Cimișlia, când, după 1990, însoțind-o împreună cu Claudia Partole și Galina Precup, la prima vizită, a regăsit în fosta casă părintească o librărie. A doua călătorie i-am organizat-o Iuliei Scutaru Cristea la Galați, fiind și de data aceasta însoțită de nepoata Alina Ciurez.

Încă un fragment, care nu trebuie comentat, despre *regimul de actualitate al Basarabiei* în perioada ceaușistă: „N-am lăsat Basarabia să alunece în trecut, să se îndepărteze de noi, am ținut-o alături, în prezent, la suprafață, așa cum am putut. Orice prilej era bun pentru asta: celebrarea unor date istorice, comemorarea unor personalități, sărbătorirea unor evenimente, inclusiv particulare, de familie. Exemplul ce urmează ar putea să pară deplasat, însă vreau să se știe cum ne agățam de orice, ca să ajungem unde țintEam: până și înmormântările de basarabeni, a căror prohodire preoții noștri o făceau fără nicio pretenție bănească, începeau cu *Robul lui Dumnezeu* și se încheiau cu *Să nu uităm Basarabia!* Un reper de însemnătate excepțională în rezistența noastră, în efortul nostru de a ține Basarabia în regim de actualitate, a fost Studioul de Istorie Nicolae Iorga, organizat și condus de inginerul și scriitorul Alexandru Chiriac din Vornicenii Lăpușnei, ajutat de soția sa, doctorița munteancă Irina Chiriac. A mers așa până la 15 noiembrie 1987, data revoltei muncitorilor din Brașov, când Studioul a fost desființat. A fost o lovitură zdravănă, dar, după ce ne-am revenit, nu ne-am lăsat și am găsit soluția: am mutat Studioul la noi acasă, cu acordul, sprijinul și participarea entuziastă a soțului meu, profesorul dr. Ștefan Cristea, originar din Fălciu, bătrânul târg cantemirесc de pe malul drept al Prutului, oprit din splendida-i înflorire de ruperea în două a Moldovei, cu mână rusească, la 1812. Înainte de a-mi fi coleg de facultate și partener de viață de peste șase decenii, Ștefan mi-a fost vecin de județ, ca o predestinare: el, din Fălciu, eu, din Cahul. Niciunul nu mai este pe harta României: județul Cahul a rămas peste Prut, județul Fălciu a fost desființat prin reforma administrativă comunistă. În această formulă riscantă, am menținut totuși Studioul până în ianuarie 1990, când i-a luat locul Asociația Pro Basarabia și Bucovina."

Și, ultimul fragment, de la ultima întrebare a interviului: *Cum vreți să încheiem, ce-ți doresc eu ție, dulce'Românie sau Basarabie?* Răspunsul a fost prompt și hotărât: *„Dulce Românie,* ajunge, acolo sunt și Basarabia, și Bucovina toată, și Herța Dorohoiului. Eminescu avea 17 ani când a scris poezia. Șaptesprezece! Să ai, la vârsta aceea, o conștiință atât de clară a unității naționale și a legitimității statale a României, și asta la nici un deceniu de la primul pas spre Unirea într-o singură țară, Mica Unire din 1859! Și să ai atâta forță vizionară, venită din dragostea de Neam și din credința în dreptatea lui, încât, după alte nici două decenii, să schițezi în *Doina,* cu precizie de cartograf, conturul României Mari, visând cu ochii deschiși la întregirea din 1918! Peste urarea lui Eminescu, făcută țării multiubite – dulce are și sensul de *bună, scumpă* – întru eternitatea dăinuirii noastre, nu se poate spune decât: Amin! Adică: Așa să fie!"

Până la ultima suflare – 24 ianuarie 2019 – și dincolo de ea, Iulia Scutaru Cristea a avut crezul Reîntregirii.

Zilele acestea, în una din cărțile ieromonahului Savatie Baștovoi, am citit cu luare aminte sfatul bătrânului Simeon: *Să trăiești pe pământ ca și cum nu ai fi, dar la plecare să lași un gol în urma ta.*

Plecarea la Domnul a Iuliei Scutaru Cristea a lăsat un mare gol nu numai în sufletul meu, dar și a tuturor celor care au cunoscut-o, între aceștia fiind acad. Nicolae Dabija, acad. Mihai Cimpoi, scriitorii Ion Hadârcă și Vlad Pohilă, dr. Lidia Kulikovski… lista e mare. O mângâiere am că acolo unde a plecat fără întoarcere, pe lângă rudele apropiate, se va reîntâlni cu dragii basarabeni Leonida Lari, Ion Vatamanu, Ion Ungureanu, Alexandru Chiriac, preoții Vasile Țepordei, Sergiu Roșca… și aici pomelnicul este destul de mare.

Lumină lină și pace în sufletul celei care a răspuns la numele pământesc Iulia Scutaru Cristea!
Noi îi vom ține mereu candela aprinsă!

Sub nr. 3 este înregistrată traducerea din germană a lui Andrei Mureșanu a lucrării lui Chr.F. Salzman și Karl Han *Icoana creșterii rele cu mijloace de a o face și mai rea,* apărută la Brașov în 1848, operă foarte populară pentru educarea copiilor în acea vreme.

Documentul prezentat, scris de mâna uneia dintre personalitățile de frunte ale istoriei românilor, este deosebit de prețios și el merită să fie studiat pentru a înțelege mai bine efortul depus de Aron Pumnul, atât la conservarea și înregistrarea acestui patrimoniu științific, cât și pentru posibilitatea de a cunoaște mai profund cărțile românești achiziționate și păstrate cândva în biblioteca cernăuțeană. Știind că la Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți se păstrează o copie completă a acestui document (sunt trecute și cărțile pe anii 1854-1857), credem că ar fi binevenită chiar publicarea acestui inventar („cunsemnăciune"), atât pentru valoarea lui științifică și culturală, cât și pentru posibilitatea de a verifica câte dintre aceste cărți au mai rămas astăzi în Biblioteca Universității din Cernăuți.

Seniori ai culturii

Petre Frangopol

Petre Frangopol, membru de onoare al Academiei Române din 24 octombrie 2012, s-a născut la Constanța, la 26 mai 1933. Face studii liceale la Constanța și universitare (Facultatea de Chimie Industrială) la Politehnica din Iași (1956). Absolvent al cursurilor post-universitare de radiochimie și aplicații ale tehnologiilor nucleare de un an la Facultatea de Fizică din cadrul Universității din București (1957). În 1968 și-a susținut, la Politehnica din Timișoara, teza de doctorat *Radicalii liberi din clasa diaril azotului.* A făcut studii post-doctorale în Canada (1969-1970), S.U.A. (1970-1971), Germania (bursier al Fundației Humboldt (1972). A lucrat în Laboratorul de chimie organică al Institutului Politehnic din București (1958-1964) și în cadrul Institutului de Fizică Atomică (1957-1994) ca cercetător științific principal I, adjunct (1960-1969) și șef de laborator (1969-1974).

A stimulat dezvoltarea chimiei biofizice și a biofizicii în România prin programul de cercetare științifică pe care l-a inițiat și coordonat (1978-1992). A funcționat ca profesor la Facultatea de Fizică a Universității „Al.I. Cuza" din Iași (1990-1998), la Universitatea „V. Goldiș" din Arad (1998-1999), Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca (1999-2002), la Departamentul de fizică din cadrul Universității Politehnica din București (2002-2004). A fost consilier la Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (2002-2010) și la Institutul de Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei" (din 2007). Între 2007 și 2013 a făcut parte din Comisia prezidențială pentru analiza și elaborarea politicilor din domeniile educației și cercetării. Membru în colegiile editoriale la două reviste internaționale și redactor-șef al *Revistei de politica științei și scientometrie.*

A abordat următoarele domenii de activitate: radiozotopi, radiofarmaceutice și compuși organici marcați, scintilatori organici, radicali liberi organici stabili, markeri de spin, modificarea structurii și funcțiilor bioembranelor sub acțiunea unor anestezice locale. A introdus, în premieră românească, metodele chimice, fizice și de inginerie în arheologie – *arheometria.* A avut un rol decisiv la realizarea investiției de pe platforma Institutului de Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei", a Centrului de Producție Radioizotopi, precum și la dezvoltarea Bibliotecii Institutului, care a devenit cea mai bogată bibliotecă de chimie din țară. Ca invitat, a prezentat conferințe la numeroase universități și institute din lume (S.U.A., Canada, Franța, Japonia, Germania, Italia, Federația Rusă, Turcia, Grecia, Croația etc.) și la reuniuni internaționale prestigioase: Gordon (S.U.A.), EUCHEM (Europa), la conferințele anuale ale Societății de Chimie din Germania, al cărei membru este din 1970 etc. Rezultatele cercetărilor au fost publicate în 220 de articole. Ca profesor universitar, a introdus noi direcții de cercetare (prima secție de fizică medicală într-o universitate din România și a doua de biofizică la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iași) și a dezvoltat disciplina de chimia suprafețelor și chimie coloidală la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca. A organizat numeroase simpozioane științifice internaționale. A editat seriile de cărți anuale *Seminars in Biophysics* (1985-1989), *Current Topics in Biophysics* (1992-1997) cu numeroase contribuții internaționale, *Archaeometry in Romania* (1988-1990) și volumul workshopului „Pentru excelență în știința românească" (București, 2008).

A introdus metodele scientometrice prin implementarea bazei de date „Science Citation Index" (1998) la Consiliul Național al Cercetării Științifice din învățământul Superior (1998). S-a implicat activ în politica științei și în studiul scientometriei la Academia Română, concretizată în publicarea celor 5 volume *Mediocritate și excelență – o radiografie a științei și a învățământului din România.* În 2004 a publicat cartea *Elite ale cercetătorilor din România: matematică – fizică – chimie* (2004). A fost distins cu Premiul „C. Miculescu" al Academiei Române (1990).

(Din Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. Dicționar 1866-2016,* partea I (A-L), Editura Academiei Române, București, 2016)

Excelența excelenței în știință

Acad. Gheorghe BENGA

Pe 8 octombrie 2018, dl Petre Frangopol a fost sărbătorit în Aula Academiei Române, cu ocazia împlinirii vârstei de 85 de ani. Au fost mai multe luări de cuvânt – în cele ce urmează redăm fragmente din comunicarea acad. Gheorghe Benga, *Excelența excelenței în chimia, radiochimia, biochimia și politica științei în România* (comunicarea va apărea în întregime în revista *Academica* a Academiei Române).

Am o foarte veche admirație pentru profesorul Petre T. Frangopol, admirație care a crescut pe măsura scurgerii anilor. Cred că Domnia sa merită pe deplin titlul pe care l-am ales pentru luarea mea de cuvânt. Preocupat de câteva decenii de *Excelența în știință, învățământ, viață academică românească,* de *Elitele cercetătorilor români,* dar și de problemele actuale sociale și economice ale României de după 1990 (de pildă, *decapitarea industriei chimice românești și necesitatea reindustrializării României*), prof. Petre T. Frangopol abordează conceptul *Excelenței* opus *Mediocrității* în zeci de publicații, începând cu articolele publicate în suplimentul săptămânal *Aldine* al ziarului *România liberă,* în alte ziare din București, Iași, Constanța, ca și în *Curierul de Fizică* (publicație a Societății Române de Fizică și a Fundației „Horia Hulubei"), *Revista de chimie, Revista de Politica Științei și Scientometrie* (RPPS, pentru care s-a zbătut să găsească finanțare). Apoi, a publicat mai multe volume (majoritatea la editura Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca) dedicate *Elitei cercetătorilor români* (primul chiar cu titlul acesta), acei oameni de știință (*scientists* în engleză) sau savanți (*savantes* în franceză), care sunt valori autentice ale culturii române (știința fiind parte a culturii), care s-au impus în știința mondială, au făcut cunoscută România în lume prin știință, acestia reprezentând *Excelența.* Din păcate, în mare măsură, acești cercetători sunt adesea ignorați în propria țară de către cei ce decid soarta științei românești (și a lor), ba chiar hărțuiți, în schimb fiind promovați alti „cercetători", care sunt de fapt „pseudo-valori" sau chiar „non-valori" (ei reprezintă *Mediocritatea*). Profesorul Petre T. Frangopol abordează aceste probleme în mai multe volume intitulate *Mediocritate și Excelență. O radiografie a științei și învățământului din România.* Trebuie subliniat că în grupul celor ce reprezintă *Excelența* se regăsesc membri

ai Academiei Române (mai mult chiar, unii cercetători selectați de către profesorul Frangopol și prezentați în volumele sale au devenit ulterior membri ai Academiei Române). După mulți ani (prea mulți în opinia mea), a fost recunoscută și valoarea sa, fiind ales membru de onoare al Academiei Române.

Profesorul Petre T. Frangopol reprezintă un model de om de știință din categoria *Excelenței,* care s-a impus în România și pe plan internațional în chimie, radiochimie, biochimie, biofizică și politica științei și de aceea îl consider o *Excelență a Excelenței.*

Profesorul Petre T. Frangopol a jucat și joacă un rol de seamă în viața mea. Îmi amintesc de prima discuție pe care am avut-o, în 1977, într-un laborator de Biochimie al Institutului de Medicină si Farmacie (IMF) Cluj-Napoca (devenit ulterior Universitatea de Medicină și Farmacie (UMF) „Iuliu Hațieganu" din Cluj-Napoca), eu fiind pe atunci asistent universitar la această disciplină. Eram absolvent al Facultății de Medicină a IMF și al Facultății de Chimie a Universității „Babeș-Bolyai" (UBB) din Cluj-Napoca. Tocmai mă înapoiasem după 12 luni de specializare în Anglia (post-doc în laboratorul prof. Dennis Chapman), unde învățasem aplicarea în studiul biomembranelor a unor tehnici moderne biofizice de biologie moleculară, între care marcarea cu spin (*spin labelling*) și rezonanța magnetică nucleară (RMN). Mentorii mei, prof. Ioan Manta (care mi-a fost și conducător de doctorat) și prof. Octavian Bârzu (care preluase conducerea disciplinei după pensionarea prof. Manta) mi-au încredințat conducerea unui colectiv de cercetare (primul „grup Benga"), din care făceau parte cadre didactice și studenți.

Profesorul Petre T. Frangopol mi-a oferit șansa de a începe o colaborare științifică.

Domnia sa era cu 11 ani mai în vârstă decât mine, fiind un cercetător cu o formare completă și cu o experiență de cercetare mai mare, dobândite prin studii universitare, doctorale și stagii post-doctorale.

Am fost onorat că un cercetător cu o „carte de vizită" impresionantă (prin realizări concrete, nu doar prin „titluri") îmi propune să colaborăm, mai ales că temele avute în vedere valorificau specializarea mea ca post-doc și se încadrau în programele de cercetare pe care mi le propusesem. Profesorul Frangopol m-a invitat să-i vizitez laboratorul la Institutul de Fizică și Inginerie Nucleară (IFIN) Măgurele – București, unde am avut onoarea de a o cunoaște pe distinsa soție, dr. Maria Frangopol, excelent cercetător și OM deosebit. Cei doi soți lucrau împreună, fiind conducătorii „grupului prof. Petre T. Frangopol și dr. Maria Frangopol", în care mai lucrau și tineri cercetători cărora prof. Frangopol le finanța posturile obținute prin contractele sale. A început astfel o colaborare fructuoasă de câteva decenii între „grupul Frangopol" de la IFIN Măgurele – București și „grupul Benga" de la IMF Cluj-Napoca; după înființarea (în 1978) a Disciplinei de Biologie Celulară, subsemnatul preluând conducerea ei, „grupul Benga" s-a dezvoltat.

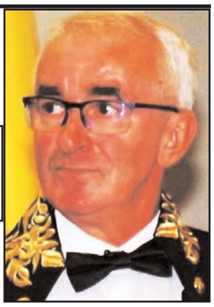
Voi reda concret unele dintre cele mai valoroase rezultate ale colaborării dintre cele două grupuri. Probabil că formarea unor tineri cercetători cărora noi le-am creat posturi și condiții de muncă, i-am învățat „cum se face știință", este unul dintre cele mai de seamă rezultate. (…)

→

Știința, parte a culturii

A patra revoluție industrială (II)

Acad. Dorel BANABIC

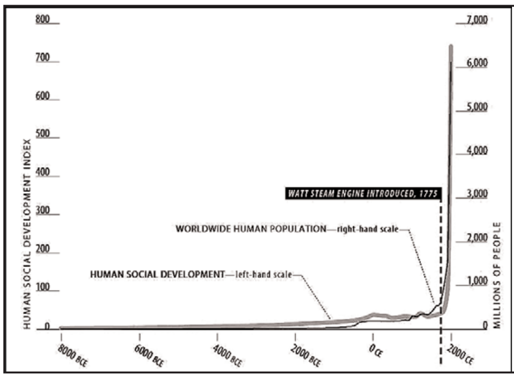
Reluăm în cele ce urmează partea a doua a Discursului de Recepție în Academia Română, cu titlul *Evoluția tehnicii și tehnologiilor de la prima la a patra revoluție industrială și impactul lor social,* susținut în Aula Academiei, pe 26 septembrie 2018, de academicianul Dorel Banabic, membru (și președinte) al Secției de Științe Tehnice. Cuvântul de răspuns a fost rostit de acad. Bogdan C. Simionescu, vicepreședinte al Academiei Române. Discursul a apărut și în revista *Academica,* în nr. 10-11, oct.-nov. 2018. (Red.)

Tendințe în domeniul tehnologiilor

În continuare, vă voi prezenta câteva tendințe puse în evidență pe plan mondial în ultimii ani în domeniul tehnologiilor. Mă voi referi doar la trei domenii: vehiculele autonome, roboții avansați și tehnologiile de prelucrare prin adăugare de material (*additive manufacturing*).

Dacă acum câțiva ani, domeniul vehiculelor autonome era încă unul de avangardă în cercetare (Google a anunțat realizarea primului automobil autonom în anul 2010), acesta au devenit realitate sub ochii noștri. Autovehicule autonome circulă deja pe șoselele publice, în regim de testare, atât în Statele Unite, cât și în Germania. Prin dezvoltarea și creșterea robusteții sistemelor de comunicare între entități fizice M2M (*machine-to-machine*), aplicațiile în domeniul industrial al vehiculelor autonome au devenit tot mai prezente, având un rol important în logistica din halele de prelucrare, de montaj, din depozitele de piese etc. Trecerea la un nou nivel de comunicare între subiectul uman și entitatea fizică de tip H2M (*human-to-machine*, om-mașină) sau mai recent B2V (*brain-to-vehicle,* creier-mașină) a făcut posibilă deja realizarea unui vis al omului, care până acum câțiva ani era încă de domeniul literaturii științifico-fantastice: conducerea prin puterea gândului a automobilului! Firma Nissan a prezentat anul acesta noul concept de automobil, IMx, condus prin comenzile date direct de creier sistemului de conducere al autovehiculului. Un motiv de mândrie pentru noi, ca români, este faptul că directorul care coordonează proiectul menționat este un tânăr român, cu un nume neaoș românesc: Gheorghe. Aplicațiile medicale ale acestui mod de comunicare creier-mașină, prin realizarea unor membre bionice, au un impact deosebit de mare pentru inserția socială a handicapaților cu paralizii sau amputări ale membrelor.

Roboții avansați, dotați cu sisteme de inteligență artificială și senzori performanți, sunt capabili să comunice între ei, dar și cu operatorul uman sau cu alte echipamente din procesul de producție, în realizarea unor sarcini complexe, să se adapteze unor situații neprevăzute, să înțeleagă mediul în care acționează. Numele unor roboți humanoizi, precum ASIMO construit de Honda sau Robina construit de Toyota, ne sunt familiare (A. Ross, *The Industries of the Future,* Simon and Schuster, London, 2016). Aceștia au capacitatea să dialogheze cu omul, să-i înțeleagă gesturile și emoțiile. Roboții folosiți în industrie sunt capabili să efectueze acțiuni rapide, complexe și precise, precum ar fi acelea de montaj al unor componente de automobil în zone greu accesibile pentru operatorul uman. Sau, mai mult, să coopereze între ei în scopul realizării unor sarcini noi, neprogramate (M. Ford, *The Rise of the Robots,* Oneworld, London, 2016). S-a dezvoltat astfel un nou domeniu al roboticii, denumit Cobotică. Firma BMW din München testează deja astfel de celule de fabricație robotizate, utilizate în tehnologia de sudură a structurii automobilelor. Este posibilă colaborarea între roboții celulei în sensul posibilității auto-reconfigurării secvențelor de lucru, astfel încât acestea să se adapteze automat la o nouă configurație a structurii automobilului, nefiind necesară reprogramarea fiecărui robot în parte.

1

Dintre tehnologiile avansate, dezvoltate în ultimii ani, aceea a tehnologiilor de prelucrare prin adăugare de material (*additive manufacturing*) este cea care răspunde cel mai bine cerințelor celei de-a patra revoluții industriale. Tehnologiile *aditive manufacturing* reprezintă o serie de tehnologii caracterizate prin aceea că utilizează un model 3D virtual al piesei, pe care îl transformă într-un model fizic prin procese de adăugare de material. Au apărut pe plan mondial, la mijlocul anilor '80, sub denumirea de tehnologii de *rapid prototyping* și s-au dezvoltat extrem de rapid în ultimele trei decade, aducând un plus de valoare și o complementaritate la tehnologiile clasice. Acestea au revoluționat domeniul tehnologiilor de fabricație și au condus la introducerea, la începutul anilor 2010, a unei noi paradigme în acest domeniu, și anume *cloud manufacturing* (prin analogie cu *cloud computing*). Tehnologiile *additive manufacturing* au aplicații în industria de automobile, industria aerospațială, industria dentară și medicală, de bijuterii, încălțăminte, arhitectură, construcții etc. Una dintre aplicațiile recente ale tehnologiilor de prelucrare prin adăugare de material este cea a fabricării unui automobil în cadrul expoziției International Manufacturing Technology Show (IMTS-2014) din Detroit, MI, USA. Lucrătorilor firmei Local Motors din Phoenix, Texas, le-au luat 44 de ore pentru a imprima 3D componentele automobilului, o zi pentru prelucrări mecanice de finisare și două zile pentru asamblarea altor componente precum motorul, cutia de viteze, componentele electronice, cablajele, scaunele și roțile (J. Pyper, *World's first three-dimensional printed car made in Chicago, Scientific American,* 12 Sept. 2014).

Impactul social al tehnologiilor

Prima revoluție industrială a făcut ca, începând cu anul 1825, în Anglia, valoarea producției industriale să o depășească pe cea a agriculturii. În același timp, se produce o schimbare radicală în ceea ce privește structura cheltuielilor populației din Anglia: dacă la începutul secolului XIX cheltuielile cu alimentația reprezentau 90% din totalul cheltuielilor de consum, la mijlocul secolului acestea reprezentau doar două treimi. În aceeași perioadă, cheltuielile cu îmbrăcămintea s-au dublat. Structura cheltuielilor populației s-a modificat în favoarea bunurilor pentru confort. Pentru a avea o imagine a impactului social al primei revoluții industriale, este relevantă diagrama din Figura 1. Aici este prezentat impactul primei revoluții industriale asupra indicelui de dezvoltare socială a umanității și implicit asupra numărului de locuitori ai planetei.

De-a lungul istoriei, o parte dintre profesii au dispărut sau s-au transformat în altele. Tendința se va accentua în perioada următoare, pe măsura creșterii vitezei de implementare a invențiilor și a noilor tehnologii în viața cotidiană. Acest lucru nu trebuie să ne sperie. Trebuie doar să prezicem, cât mai devreme și cât mai realist, aceste modificări și să ne pregătim pentru a le face față prin pregătirea forței de muncă în școală, dar și prin recalificarea ei. Oricum, profesiile care cer creativitate, abilități cognitive, vor constitui pentru mult timp de aici înainte un apanaj al omului.

→

Profesorul Petre T. Frangopol a dat un sprijin important și programului de colaborare început în 1976 între „grupul Benga" de la IMF Cluj și „grupul Vasile V. Morariu" de la Institutul de Tehnologie Izotopică și Moleculară (ITIM) din Cluj-Napoca privind studiul prin RMN al *transportului apei prin membrana celulei roșii,* program prin care s-a standardizat metodologia de rezonanță magnetică nucleară (RMN) pentru măsurarea difuziunii (transportului) apei prin membrana eritrocitară, publicându-se lucrarea V.V. Morariu, Gh. Benga, *Evaluation of a NMR technique for the study of water exchange through erythrocyte membranes in normal and pathological subjects, Biochim. Biophys. Acta,* 1977, 469, 301–310 (cea mai citată lucrare a lui Morariu pe *Web of Science,* aproape de pragul de 100 de citări, prag considerat pentru ca un articol să fie numit *Citation classic*). (…)

După cum este descris în alte prezentări, prin experiența sus-menționată, „grupul Benga", împreună cu americanul Ross Holmes, care s-a deplasat la Cluj-Napoca, au descoperit în 1985 prima proteină-canal pentru apă din membranele biologice (proteină numită în prezent *aquaporina* 1). Descoperirea s-a raportat în 1986 în două lucrări de referință (*milestones papers*): Gh. Benga, O. Popescu, V.I. Pop, R.P. Holmes, *p-Chloromercuri-benzenesulfonate binding by membrane proteins and the inhibition of water transport in human erythrocytes, Biochemistry,* 25, 1535–1538, 1986; Gh. Benga, O. Popescu, Victoria Borza, Ana Mureșan, V.I. Pop, I. Mocsy, A. Brain, J. Wrigglesworth, *Water permeability of human erythrocytes: identification of membrane proteins involved in water transport, Eur. J. Cell Biol.*, 41, 252–262, 1986.

Din păcate, Premiul Nobel pentru chimie pe 2003 a fost acordat pentru această descoperire unui savant american, care a redescoperit aceeași proteină din întâmplare, publicând prima lucrare *la 2 ani după lucrările publicate de „grupul Benga"*. Prof. Petre T. Frangopol a fost primul pe care l-am contactat (la telefon) când a fost anunțată nominalizarea laureatului. Reacția prof. Frangopol a fost promptă: „E un nou caz Paulescu, trebuie să reacționăm!" (…)

În fine, prof. Petre T. Frangopol a fost primul dintre puținii colegi profesori universitari și membri ai Academiei Române care au reacționat când, la 1 oct. 2009, am fost îndepărtat din Facultatea de Medicină Clujeană la împlinirea vârstei de 65 de ani, deși, conform Legii Educației în vigoare în 2009, aveam dreptul să rămân ca profesor titular până la împlinirea vârstei de 70 de ani (fiind membru al Academiei Române, singurul din UMF Cluj-Napoca pe atunci, și al ASM). Prof. Frangopol a scris mai multe scrisori (adresate unor autorități, de la Președinția României la Ministerul Educației, de la parlamentari la Conducerea UMF Cluj-Napoca) prin care cerea să fiu reîncadrat. Mai mult, a încercat să-l convingă pe decanul Facultății de Chimie a UBB și pe rectorul Universității Tehnice din Cluj-Napoca să fiu transferat ca profesor titular la una dintre aceste universități (lucru pe care legea îl permitea, confirmat de profesorul Mircea Miclea, fost ministru al Educației). (…)

M-am bucurat nespus de mult atunci când, în 2008, UMF Cluj-Napoca i-a acordat colegului Petre T. Frangopol titlul de *profesor de onoare,* având în vedere meritele deosebite ale Domniei sale, precum și sprijinul foarte important dat dezvoltării disciplinei de Biologie Celulară și Moleculară a UMF. M-am bucurat și mai mult când Academia Română a recunoscut valoarea prof. Petre T. Frangopol, primindu-l ca membru de onoare. Am fost fericit să pot lua cuvântul atunci spre a-l susține, după cum și acuma sunt fericit să pot vorbi în fața Domniilor Voastre la omagierea distinsului coleg și prieten.

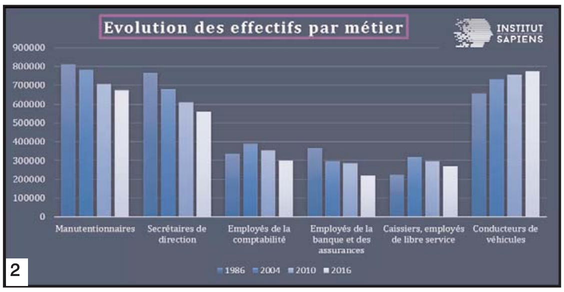
În prezent, profesorul Frangopol și cu mine ne aflăm în permanentă comunicare, ceea ce pentru mine are o însemnătate deosebită. Dragă Domnule Coleg, îți doresc ani mulți cu sănătate și cu cele mai mari satisfacții academice, științifice și personale!

Știința, parte a culturii

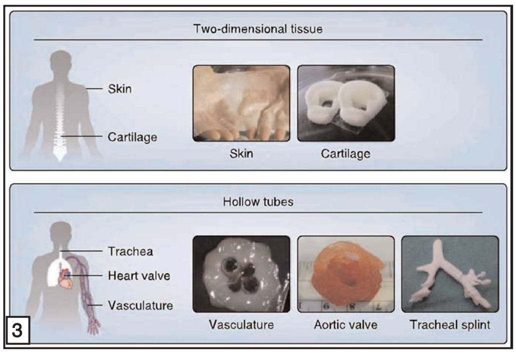
Principalele tehnologii care vor produce mutații în structura locurilor de muncă vor fi roboții și inteligența artificială. Principalele locuri de muncă în care se vor regăsi noile tehnologii sunt cele în care se efectuează muncă fizică solicitantă sau repetitivă, respectiv de colectare/procesare de date. Din prima categorie fac parte meserii din domeniul construcțiilor de mașini, metalurgiei, minier, cazare și servicii alimentare, agricultură, manipularea și distribuirea produselor, transport, îngrijirea și reabilitarea bolnavilor etc. Din a doua categorie fac parte meserii din domeniul secretariatului și arhivării, contabilității, cel bancar și al asigurărilor, traducerii, editării de texte etc. În acest sens, este sugestivă imaginea din Figura 2, în care este prezentată evoluția numărului de locuri de muncă în câteva profesii în perioada 1986-2016 în Franța, conform Institutului Sapiens (https://www.institutsapiens.fr/top-5-des-metiers-en-voie-de-disparition). Este de remarcat în această figură creșterea numărului de conducători de autovehicule, considerată până acum vreo 10 ani profesia cea mai dificil de automatizat și de înlocuit cu un robot. Acum, conducerea autonomă a devenit realitate, iar în scurt timp evoluția acestei profesii va fi similară cu a celor prezentate anterior. Deja ea a intrat în viața cotidiană și ne-am obișnuit cu bancomatele, mașinile de vândut bilete din gări sau stațiile de autobuz, automatele de vândut băuturi sau țigări, dispozitivele automate de check-in sau control al pașapoartelor din aeroporturi etc. Mai mult, am început să ne obișnuim cu conversațiile cu „roboții" care răspund la solicitarea noastră de a obține informații din domeniul bancar, al telefoniei mobile, al serviciilor de transport etc. Toate aceste „mașini" au preluat activitatea unor persoane, realizând-o, de multe ori, în condiții și la parametri mai performanți decât factorul uman. Sisteme de inteligență artificială, precum Watson, dezvoltat de IBM, sau DeepMind, dezvoltat de Google, sunt capabile să învingă campioni ai unor concursuri de cultură generală sau de jocuri de strategie (șah sau GO), sau să preia sarcinile medicului în diagnosticarea bolilor (C. Skinner, *Digital Human,* Wiley, Hoboken, NJ, USA, 2018). Mai mult, sunt capabile să înțeleagă nu numai limbajul uman, ci și starea emoțională și caracterul interlocutorului și să formuleze răspunsurile adecvate. Implicațiile acestor sisteme vor fi observabile în următoarele câteva zeci de ani în toate domeniile de activitate: filologie (traduceri automate, analiza textelor, scrierea de texte etc.), istorie (analiza, corelarea și sinteza informațiilor din arhive, analiza artefactelor), artă (analiza prin imagistică a tablourilor, arta digitală, compunere de muzică), psihologie/psihiatrie (diagnosticarea și tratarea unor fobii sau boli psihice prin tehnici de realitate virtuală) etc. Voi prezenta trei exemple: unul din domeniul artelor și două din domeniul literaturii. Atât domeniul muzical, cât și cel al literaturii sunt domenii cu un grad de creativitate foarte ridicat.

Programul EMI (*Experiments în Muzical Intelligence*), iar mai recent Annie, create de David Cope de la Universitatea din California, compun muzică clasică, și nu numai, de o asemenea perfecțiune încât nici publicul avizat nu poate sesiza diferența unei compoziții create de computer față de o corală de Bach sau o simfonie de Beethoven. Al doilea exemplu se referă la previziunile privind evoluția programelor de inteligență artificială în domeniul compunerii de lucrări literare: se estimează că până în anul 2024 vor fi funcționale programele de traducere automată a textelor; până în anul 2026 vor fi utilizabile programele de scriere de eseuri cu scop didactic, utilizabile de elevi și studenți; după anul 2050, programele de inteligență artificială vor fi capabile să scrie romane (https://www.weforum.org/agenda/ 2018/03/timeline-of-creative-ai/). Recent, un roman compus de un program de IA a fost aproape de a câștiga un premiu literar în Japonia (https://www.digitaltrends.com/cool-tech/japanese-ai-writes-novel-passes-first-round-national-literary-prize/). Al treilea exemplu este din domeniul dispozitivele electronice de citit cărți. Firma Amazon urmează să doteze dispozitivul său Kindle cu senzori biometrici și de recunoaștere facială, precum și cu un program de inteligență artificială, ceea ce va permite evaluarea impactului fiecărei fraze sau pasaj al cărții asupra cititorului și evaluarea gradului de satisfacție al acestuia. Urmare a acestui lucru, sistemul de inteligență artificială îți va propune cărți despre care știe că-ți produc satisfacție sau interes. Impactul asupra științelor exacte (matematică, astronomie, fizică, chimie, biologie) va fi direct, prin dezvoltarea unor echipamente de calcul sau experimentale tot mai complexe și mai performante. Dar cel mai spectaculos și cel mai la îndemână domeniu, pentru că ne afectează pe toți din punctul de vedere al calității vieții, este cel al medicinii. S-au dezvoltat noi domenii ale ingineriei, cum ar fi ingineria medicală, care pregătește ingineri pentru proiectarea, fabricarea și întreținerea echipamentelor medicale. Aceștia au proiectat și realizat echipamente tot mai performante, bazate pe noi principii fizice, cele mai relevante fiind cele din domeniul imagisticii și roboticii chirurgicale.

Noile echipamente de imagistică au schimbat complet modul de investigare a corpului uman în ultimele decenii, îmbunătățindu-se

2

3

semnificativ rata și momentul detectării unor maladii grave. Implanturile stomatologice, utilizate în mod curent astăzi, ar fi imposibil de realizat fără asistența imagisticii. La fel de spectaculoase sunt și aplicațiile roboților în chirurgie, care au parcurs fazele de la concept la cercetare, realizare și utilizare curentă, într-un ritm de câteva decenii. În anul 1984 a fost realizată prima intervenție chirurgicală de către un robot. Astăzi, roboții de tip da Vinci sunt deja utilizați curent în multiple tipuri de operații (de-a lungul timpului, începând cu anul 2000, fiind fabricați în peste 5000 de exemplare). Cercetătorii din ingineria materialelor au dezvoltat materiale noi, biocompatibile, fapt ce a făcut posibilă realizarea de implanturi osoase, de țesuturi (recent au fost realizate țesuturi de piele artificială) sau chiar de organe artificiale. În Figura 3 sunt prezentate câteva tipuri de țesuturi care sunt realizate din materiale artificiale, prin tehnici de bio-imprimare 3D: piele; cartilaje, traheea, valve aortice, vase de sânge (E. Seedhouse, *Beyound Human,* Springer, Heidelberg, 2014).

Realizările fascinante ale tehnicii moderne și implicațiile sociale ale acestora au făcut ca mari gânditori să-și orienteze atenția asupra acestui fenomen, fiind dezvoltată o nouă direcție de cercetare în filosofie: filosofia tehnicii. Filosofi și sociologi celebri precum Ortega Y Gasset, Martin Heidegger, Jacques Ellul, Hannah Arendt s-au aplecat asupra aspectelor antropologice, etice, taxonometrice ale tehnicii, precum și asupra proceselor de inovare și evoluție a tehnologiilor. Un rol important l-a avut analiza impactului social al dezvoltării noilor tehnologii și a mutațiilor pe care le produce aceasta în mentalul colectiv. Voi aminti aici doar trei dintre studiile celebre care au abordat acest subiect: *Die Frage nach der Technik* (*Întrebarea privitoare la tehnică*) al lui Heidegger, publicat în anul 1954, în *Vorträge und Aufsätze,* Neske, Pfullingen, pp. 5-36; *The Human Condition,* al lui Arendt, publicat în anul 1958 (University of Chicago Press, Chicago), și *The Technological Society,* al lui Ellul, publicat în traducere englezească în anul 1964 (Vintage Books, New York). Ulterior, în special în ultimii 10 de ani, numărul publicațiilor în acest domeniu a crescut semnificativ. Relevante în acest sens sunt: *Thinking About Technology: Foundations of the Philosophy of Technology,* a lui J.C. Pitt, apărută în anul 2000 (Seven Bridges Press, New York) și *Philosophy of Technology and Engineering Sciences,* un voluminos tratat editat de A. Meijers și publicat în anul 2009, reprezentând volumul al 9-lea al celebrului *Handbook of Philosophy of Science* (Elsevier, Amsterdam).

Lansarea la târgul auto de la Paris din 5 octombrie 1955 a modelului de automobil avangardist DS 19 de către firma Citroën l-a fascinat pe gânditorul francez Roland Barthes într-atât încât i-a dedicat acestuia un eseu intitulat *La nouvelle Citroën,* inclus în volumul *Mytologies* (Éditions du Seuil, Paris, 1957; tradus de Editura Institutul European, Iași, 1997). Este unul dintre cele mai frumoase eseuri dedicate unei realizări a tehnicii moderne. Sugestivă, în acest sens, este fraza de început: „După părerea mea, astăzi, automobilul este echivalentul destul de exact al marilor catedrale gotice: adică, o mare creație a epocii, concepută cu pasiune de niște artiști necunoscuți, consumată ca imagine de un întreg popor, care, prin ea, își apropie un obiect cu desăvârșire magic."

Schimbările produse de dezvoltarea tehnologiilor digitale au făcut ca psihologii, sociologii și educatorii să caute să explice prin ce se diferențiază noile generații de cele educate și formate înaintea apariției acestor tehnologii. Astfel, Mark Prensky a introdus în anul 2001, în faimosul său articol *Digital Natives, Digital Immigrants* (*On the Horizon,* Vol. 9, 2001, pp. 1-6), termenul de *nativ digital.* Acesta a definit *nativii digitali* ca fiind tinerii născuți în ultimii 20-30 de ani și care au crescut odată cu calculatoarele, telefoanele mobile și internetul (și înconjurați de acestea). Pe cei care s-au născut înaintea acestei perioade, dar care au adaptat aceste noi tehnologii (au „emigrat" în această lume digitală) Pensky i-a numit *digital immigrants* (*imigranți digitali*). Ulterior, acesta a introdus un nou concept, *digital wisdom* (*înțelepciune digitală*), care reprezintă acea capacitate a unei persoane de a utiliza noile tehnologii în scopul îmbunătățirii performanțelor sale cognitive, nu numai de a le înțelege. La fel cum electricitatea ne-a schimbat viața acum 100 de ani, tot așa se va întâmpla peste câțiva ani cu inteligența artificială. O mare parte dintre deciziile din viața cotidiană și din cea profesională va fi luată de sisteme care înglobează inteligență artificială. Este bine, este rău? Viitorul ne va da răspunsul la această întrebare.

Cealaltă față a dezvoltării tehnologiilor o reprezintă efectele lor negative. Voi menționa câteva dintre ele: o dependență a omului de tehnologie (de telefonul mobil, de calculator, de programele de inteligență artificială etc.), ceea ce duce la pierderea abilităților sociale; utilizarea în scop distructiv a acestora (spre exemplu, a tehnologiilor militare de către teroriști); utilizarea tehnologiilor avansate pentru manipularea opiniei publice (spre exemplu, campania de manipulare anti-vaccinare sau campaniile de manipulare din India, care au dus la linșaj etc.); impactul asupra mediului (încălzirea planetară, creșterea conținutului de CO_2, deșeurile tehnologice – radioactive sau poluante); o bulversare pe piața forței de muncă etc. (G. Leonhard, *Technology vs. Humanity,* Fast Future Publishing Ltd., 2016). Oricum, dezvoltarea tehnologiilor are două fețe: una angelică și cealaltă malefică. Una care să ne ducă spre condiția de zei și cealaltă care să ne ducă spre Iad. Omul va trebui să aleagă calea pe care o va urma. Din acest punct de vedere, trebuie să fim optimiști că va alege calea corectă.

→

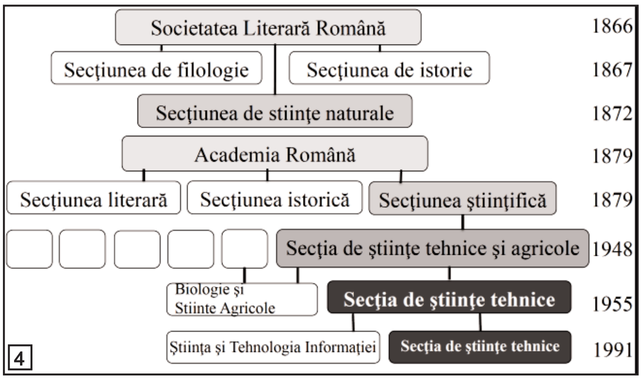
Ştiinţa, parte a culturii

Inginerii în Academia Română

Este o tradiţie ca în cadrul discursului de recepţie al unui membru titular să fie alocat un spaţiu dedicat elogiului unui predecesor al său din Academia Română. Prin prezentarea, în continuare, a istoriei Secţiei de Ştiinţe Tehnice voi aduce un elogiu celor 150 de ingineri aleşi de-a lungul timpului în Academia Română.

Primul inginer a fost ales în Academia Română în anul 1870. Acesta a fost Petrache Poenaru, personalitate complexă, spirit enciclopedic, remarcabil inginer, inventator şi matematician. La scurt timp, în anul 1871, i-a urmat un inginer agronom, şi anume, Ion Ionescu de la Brad. În primii ani, inginerii au activat în Secţia Ştiinţifică, alături de matematicieni, fizicieni, chimişti, medici, biologi, geologi. Odată cu creşterea rolului ştiinţelor exacte pe plan mondial, şi implicit în România, Secţia Ştiinţifică dobândeşte o însemnătate din ce în ce mai mare şi o consolidare continuă, inclusiv prin alegerea în rândul ei a unor ingineri eminenţi, în special constructori şi agronomi. Astfel, în anul 1892 a fost ales membru al Academiei Anghel Saligny, unul dintre cei mai mari ingineri pe care i-a avut România, iar în anul 1901, Gheorghe Lahovary. Până în anul 1948, ponderea inginerilor în Academie a fost redusă, numărul total al acestora fiind 18, reprezentând sub 4% din numărul total al membrilor Academiei. Câteva nume de referinţă ale unor ingineri care au fost primiţi în Academie până în anul 1948 sunt: Nicolae Vasilescu-Karpen – electrotehnician şi fizician (1923), Gheorghe Ionescu-Şişeşti – agronom, (1925), Elie Radu – constructor (1926), Dionisie Ghermani – inginer mecanic, (1945), Traian Vuia – inventator (1946). Evoluţia societăţii româneşti impunea o nouă structură a Academiei Române, adaptată la realităţile vremii. Prima propunere de formare a unei secţii de Ştiinţe Tehnice în cadrul Academiei Române a fost făcută de Dimitrie Gusti, în anul 1941, propunere amânată din cauza războiului. Abia în anul 1948, odată cu reorganizarea Academiei Române de către noul regim politic instaurat in România, se înfiinţează o secţie de Ştiinţe Tehnice şi Agricole (Figura 4). Noua structură a Academiei, transformată de regimul comunist în Academia Republicii Populare Române, cuprindea şase secţii, împărţite la rândul lor în 25 de subsecţii. După anul 1948, ponderea inginerilor a crescut semnificativ, autorităţile comuniste punând accent pe ştiinţele exacte şi aplicate, în detrimentul ştiinţelor sociale. Astfel, în anul 1948 au fost primiţi un număr de 8 membri corespondenţi, iar 3 membri au fost titularizaţi. Această primire masivă a inginerilor în Academie a avut scopul de a se forma o secţie de Ştiinţe Tehnice de sine stătătoare, lucru care s-a întâmplat în anul 1955.

Un an de graţie pentru Secţia de Ştiinţe Tehnice a fost 1963, când au fost primiţi 15 membri corespondenţi, iar 7 membri au fost titularizaţi. Noii membri acopereau domenii de specialitate recent apărute (automatica, electronica etc.) sau cu tradiţie în România (mecanica, aviaţia etc.). Secţia de Ştiinţe Tehnice cuprindea astfel personalităţile de prim rang ale ingineriei româneşti, precum: Elie Carafoli, Ştefan Bălan, Remus Răduleţ, Radu Voinea, Gheorghe Buzdugan, Ioan Anton, Aurel Beleş, Gheorghe Cartianu, George Bărănescu, Ştefan Nădăşan, Corneliu Penescu, Nicolae Tipei şi alţii. Într-o încercare de recuperare a inginerilor din diaspora, în anul 1965, respectiv 1970, sunt aleşi membri titulari doi inventatori celebri pe plan mondial, George Constantinescu şi Henri Coandă. Prin alegerea celor doi inventatori, alături de Traian Vuia (ales membru de onoare în anul 1946) şi Aurel Vlaicu (ales membru post-mortem în anul 1948), Academia Română recuperează gloriile aripilor româneşti. Un al doilea val de primiri în Secţia de Ştiinţe Tehnice se realizează abia după revoluţia din 1989, când, în doi ani succesivi (1990 şi 1991), au fost primiţi 13 noi membri şi au fost titularizaţi 8 membri. În momentul de faţă, secţia cuprinde 4 membri titulari, 7 membri corespondenţi şi 5 membri de onoare (doi din ţară şi trei din străinătate). De-a lungul celor peste 150 de ani de existenţă a Academiei, un număr de 150 de ingineri au păşit pragul acesteia, provenind din domenii diferite: 104 sunt ingineri mecanici, electrotehnicieni, constructori, electronişti, de calculatoare etc.; 29 sunt ingineri agronomi; 13 sunt ingineri chimişti; 5 sunt ingineri geologi şi geofizicieni.

Cu toate că ponderea lor numerică în numărul total al membrilor Academiei de-a lungul timpului a fost de numai 13%, inginerii au avut un rol important în devenirea instituţiei de la Societatea Literară Română din 1866 la Academia Română de astăzi. Pentru a ilustra acest lucru mă voi referi la preşedinţii Academiei Române. Dintre cei 45 de preşedinţi ai Academiei, aleşi de-a lungul existenţei sale, un număr de 8 au fost ingineri (15,5%), începând cu Anghel Saligny, continuând cu Cristofor Simionescu, Ioan Anton, Radu Voinea, Mihai Drăgănescu, Virgiliu Niculae Constantinescu, Ionel Valentin Vlad şi Cristian Hera. Este de remarcat faptul că dintre ultimii 11 preşedinţi, 7 au fost ingineri, ceea ce reflectă tendinţele actuale din societatea românească. Ponderea inginerilor în Academia Română este astăzi de 17%. Este mult, este puţin? Reflectă acest procent evoluţia societăţii româneşti şi tendinţele globale de „tehnicizare" şi „computerizare"? Este corelat acest procent cu acela al ponderii inginerilor în societate şi cu contribuţia acestora la dezvoltarea societăţii? Vorbind strict cantitativ, din anul 1871 şi până în prezent au fost formaţi în România peste 900.000 de ingineri, aceştia constituind cea mai numeroasă comunitate profesională cu pregătire superioară (D. Banabic, V. Axinciuc, *Evoluţia numărului de absolvenţi de învăţământ tehnic din România în perioada 1871-2016*, În: *Educaţia şi cercetarea în România*, Editura Casa de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2018). Evident că răspunsurile la întrebările de mai sus sunt diferite, în funcţie de zona din care vin.

Dar, de oriunde ar veni, această parte a inteligenţei creatoare româneşti, cu atâtea performanţe admirabile, cred că merită elogiul celor care se străduiesc în zilele noastre să le consolideze şi să le sporească. În ceea ce mă priveşte, sunt mândru că aparţin acestei comunităţi şi că mă pot asocia sufleteşte şi prin tot ceea ce fac eforturilor exemplare ale inginerilor, puse generos în serviciul naţiunii române.

(Urmare din pag. 8)

Ideea funcţiei de semnificare a *tăcerii,* anunţată de Wittgenstein prin propoziţia a 7-a din *Tractatus* („Despre ceea ce nu putem vorbi, să tăcem") a fost pusă în lumină în *poeticile tăcerii,* în elaborări pentru care *„tăcerea* constituie ea însăşi o cale de funcţionare a vorbirii dincolo de puterea cuvintelor". (St.L. Bindemann, *Heidegger and Wittgenstein: The Poetics of Silence,* University Press of America, Inc. 1981, p. 7) „Teoria descripţiei a lui Wittgenstein – continuă autorul citat – ne ajută să înţelegem faptul că atâta timp cât ceva rămâne misterios şi impenetrabil, noi vrem să câştigăm ceva din experienţa noastră cu privire la aceasta. Trebuie să învăţăm să fim atenţi la ceea ce ne oferă tăcerea şi să încercăm să evităm a ne gândi la ceea ce ar putea fi esenţa ei." (*Ibidem,* pp. 11, 54)

De fapt, chiar „reflecţia filosofică asupra limbajului în termenii relaţiei cu tăcerea marchează întoarcerea atenţiei spre densitatea şi ambiguitatea cuvintelor"; „nu putem *cunoaşte* tăcerea, deoarece nu putem să descriem ce este ea; putem însă să descriem efectele tăcerii, care are semnificaţie întrucât noi îi trăim efectele". (*Ibidem*, p. 11)

În termenii *Tractatus*-ului, *subiectul metafizic* trebuie considerat ca *limită:* de aceea, prezenţa *tăcerii* este absenţa a ceva primar, dar iniţial: *tăcerea* ca „formă a limitei expresiei" însă, nu „fenomenul tăcerii", ceea ce ar angaja „o ontologie" fundată dincolo de experienţa ştiinţifică, în „experienţa mistică": „O ontologie a tăcerii însă, ar putea beneficia din considerarea diferitelor moduri ale conştiinţei în medierea dintre sine (*self*) şi lume." (Fr. Streng, *The Ontologie of Silence and Comparative Mysticism,* în: *Philosophy Today,* vol. 27, Nr. 2/4 Summer 1983, pp. 122, 127)

Aşadar, „tăcerea" semnifică, pune o prezenţă, nu absenţa discursului, ci doar limitele de valabilitate ale acestuia, fiind de două ori semnificativă: ca formă de desemnare a inexprimabilului şi ca formă a prezenţei limitei în limbaj. Şi cu această formă a limitei ne înscriem pe calea (poate şi rodnică, dar cu mari dificultăţi) care a dus de la „analiza logică" la un *pragmatic turn* în logica modernă şi în cele mai recente filosofii ale limbajului.

Prin filosofia limbajului se realizează însă „raportarea la ceea ce suntem noi, ca „fiinţă generică" (J. Simon, *Sprachphilosophie,* Freiburg/München, Alber, 1981, p. 34); după cum, într-o transformare semiotică ea trimite la Peirce şi la consecinţele teoretico-metodologice ale „tridimensionalităţii" relaţiei de semne. Mai mult, filosofia limbajului este „ştiinţa care cercetează semnificaţia limbii pentru omul ca om. Prin această caracteristică, ea se deosebeşte de o interogare nesistematică neexaminată critic. (A. Keller, *Sprachphilosophie,* Freiburg/München, Alber, 1979, p. 13)

Aşadar, totul îndeamnă spre un nou mod de înţelegere a „raţiunii" (şi a „raţiunii" ca „raţionalitate"), pe fondul unui pluralism *sui generis* al tipurilor de raţionalitate, care păstrează un raţionalism diferenţiat, dincolo de „raţionalismul clasic", marcat de un caracter abstract şi contemplativ.

Această înnoire în gândirea epocii contemporane şi în mentalitatea ştiinţifică nu justifică nicicum refuzul *de plano* al raţionalismului modern, care şi-a îndeplinit rolul de stil de gândire şi viaţă în istoria lumii, devenind „clasic" tocmai prin marile creaţii valorice înscrise de geniul uman în cultura modernă. Să-i dăm dreptate lui Hegel: Marile „fapte ale gândirii" se înfăţişează mai întâi „ca lucruri ce aparţin trecutului şi se află dincolo de realitatea noastră actuală. Dar, în fapt, ceea ce noi suntem, suntem totodată şi istoriceşte." (G.W.F. Hegel, *Prelegeri de istorie a filosofiei,* I, Bucureşti, 1963, p. 13)

Dacă luăm în considerare şi prestaţiile limbii în raportarea la om, atunci suntem îndreptaţi spre dimensiunea antropologică. După toate aceste consideraţii pare iminentă tratarea interdisciplinară, despre conţinutul căreia s-ar potrivi, credem, ceea ce spunea Quine despre tratarea antologică: „Interesant în problema antologiei este simplitatea ei. Aceasta poate fi descrisă cu trei cuvinte în germană: *Was gibt es?* Mai mult, se poate răspunde cu un singur cuvânt, *alles,* şi fiecare ar accepta acest răspuns ca adevărat... Posibilitatea unor interpretări diferite privind cazurile separate persistă şi cu această problemă a supravieţuit secolelor." (W.V. Quine, *Von einem logischen Standpunkt,* Frankfurt a M., U…1979, p. 9)

Alte comentarii ar fi de prisos! *Sapienti sat!* (Terenţiu, *Formio*, III 3.8.4: *pentru cel înţelept, atât e de ajuns!*) (Sfârşit)

Ştiinţa, parte a culturii

Calculul cuantic după 40 de ani

Cristian S. CALUDE

Calculatoarele au fost inventate de matematicieni şi construite de fizicieni şi ingineri. Dezvoltarea informaticii teoretice şi a limbajelor de programare a umbrit componenta fizică a informaticii pentru o perioada foarte lungă. Abia în 1980 fizicianul P. Benioff (SUA) şi matematicianul Y.I. Manin (URSS) şi, doi ani mai târziu, fizicianul R. Feynman (SUA) au propus independent modele de calculatoare bazate pe mecanica cuantică. Cum intervine fizica în calcul?

În 1961, fizicianul R. Landauer (SUA) a descoperit că în operaţiile de calcul ireversibile, cum ar fi ştergerea unui bit de memorie, entropia creşte; se produce şi degajă astfel o cantitate de căldură. Cu toţii ştim că memoria unui calculator (clasic) este formată din biţi, zero sau unu, care sunt reprezentaţi fizic prin sisteme clasice cu două stări (de exemplu, un circuit electric). Un calculator cuantic foloseşte sisteme cuantice cu două stări – de exemplu, rotaţia (*spin*) unui electron – pentru a reprezenta informaţia prin *qubiţi*. Qubiţii sunt foarte diferiţi de biţi: ei pot fi zero, unu sau într-o superpoziţie cuantică de zero şi unu (de exemplu, o treime zero şi două treimi unu). Un calculator clasic cu *n* biţi poate fi în una dintre cele 2 la puterea *n stări;* un calculator cuantic cu *n* qubiţi poate fi într-o superpoziţie cuantică arbitrară de până la 2 la puterea *n stări cuantice*.

Există un avantaj în această diferenţă? Răspunsul este „teoretic" afirmativ: cu aceleaşi resurse, putem reprezenta cuantic mai multă informaţie. Are acest avantaj „teoretic" o valoare practică? Iată un exemplu dat de fizicianul D. Deutsch (Anglia). Să presupunem că avem o cutie neagră care calculează o funcţie de la mulţimea cu două elemente, 0 şi 1, în ea însăşi. Există patru astfel de funcţii: a) $f(0) = 0$, $f(1) = 0$, b) $f(0) = 1$, $f(1) = 1$, c) $f(0) = 0$, $f(1) = 1$, d) $f(0) = 1$, $f(1) = 0$. Primele două funcţii sunt constante, iar ultimele două sunt „echilibrate". Cutia neagră calculează una dintre cele patru funcţii, dar noi nu ştim pe care: problema cere să aflăm dacă funcţia calculată este constantă sau nu. Dându-i-se la intrare 0 sau 1, cutia ne dă răspunsul, $f(0)$ sau $f(1)$. O soluţie simplă este să dăm cutiei 0 şi să notăm răspunsul, apoi 1 şi să notăm răspunsul, iar în final să comparăm răspunsurile: dacă sunt egale, funcţia este constantă; altfel, este echilibrată. Soluţia a folosit cutia neagră de două ori. Ne putem întreba: este posibil să rezolvăm problema cu o singură folosire a cutiei negre? Răspunsul este afirmativ dacă folosim un algoritm cuantic care, în loc să acceseze cutia neagră cu qubiţii zero sau unu, o foloseşte cu o superpoziţie cuantică *aleasă inteligent.* Putem face acelaşi lucru cu un algoritm clasic? Dacă răspunsul pare negativ... mai încercaţi sau căutaţi răspunsul mai jos. Există aplicaţii „mai serioase" decât exemplul anterior? Da, dar foarte puţine deocamdată. În 1994, matematicianul P. Shor a publicat un algoritm foarte rapid pentru factorizarea numerelor naturale. Factorizarea numerelor foarte mari intervine esenţial în metodele de securizare a internetului. Algoritmul cuantic al lui Shor este foarte rapid, dar problema dacă există un algoritm clasic de factorizare la fel de performant nu este încă rezolvată: securitatea sau insecuritatea internetului depinde în mare măsură de răspunsul la această problemă de matematică!

Un calculator cuantic foloseşte fenomene cuantice precum superpoziţia cuantică sau inseparabilitatea cuantică (*entanglement*) pentru a calcula. Calculatoarele cuantice sunt maşini probabiliste: corectitudinea lor este garantată cu o anumită probabilitate. Există calculatoarele cuantice *universale,* în sensul existenţei unei maşini cuantice capabile să simuleze o maşină Turing universală sau, echivalent, orice maşină Turing? Răspunsul este negativ: calculatoarele cuantice calculează doar funcţii totale; funcţia de a variabilă întreagă pozitivă definită prin $x - 1$ dacă x este mai mare sau egal cu 1 şi nedefinită când $x = 0$ nu poate fi calculată de niciun calculator cuantic. Calculul cuantic rezolvă mai puţine probleme decât cel clasic, dar se speră că poate rezolva unele dintre ele (mult?) mai rapid.

Calculabilitatea cuantică şi teoria cuantică a informaţiei s-au dezvoltat enorm „pe hârtie", iar în aceşti 40 de ani s-a acumulat o cantitate impresionantă de articole şi cărţi în domeniu. Fizicienii D.J. Wineland (SUA) şi S. Haroche (Franta) au primit în 2012 Premiul Nobel pentru cercetări în fizica cuantică relevante pentru calculul cuantic. Dar... există calculatoare cuantice *reale?* În articolul *The Case Against Quantum Computing, IEEE Spectrum,* Nov. 2018, https://spectrum.ieee.org/computing/hardware/the-case-against-quantum-computing, fizicianul M. Dyakonov (Franţa) – larg cunoscut pentru fenomenul numit *Dyakonov surface waves* – discută argumente împotriva posibilităţii construirii calculatoarelor cuantice *utile.* Principalul argument este legat de faptul că „un calculator cuantic util [care ar trebui să aibă cel puţin 1000 de qubiţi] trebuie să proceseze o mulţime de parametri continui care este mai mare decât numărul de particule subatomice din universul observabil". Trebuie de aici să înţelegem că nu s-au construit calculatoare cuantice utile? Nu! Exemplul cel mai promiţător la acest moment este seria de maşini *D-Wave,* produsă de compania canadiană D-Systems. D-Wave a început în 2007 cu un prototip având 16 qubiţi şi a continuat cu D-Wave One (2011, 128 qubiţi), D-Wave Two (2013, 512 qubiţi), D-Wave 2X (2015, 1152 qubiţi) şi D-Wave 2000Q (2017, 2048 qubiţi). Dar... chiar există deja calculatoare cuantice cu mai mult de 1000 de qubiţi! Care este explicaţia? Pentru a răspunde, trebuie să înţelegem mai bine modul de operare al acestor calculatoare cuantice.

D-Wave foloseşte un model de calculator cuantic bazat pe fenomenul de *quantum annealing* (recoacere cuantică), având la bază teorema adiabatică a lui Born-Fock din 1928. Qubiţii construiţi folosesc *legături Josephson* (descoperite de fizicianul B.D. Josephson (Anglia) în 1962 şi premiate cu Nobel în 1973), care operează la o temperatură de minus 273.1C (aproape zero absolut sau probabil cea mai rece temperatură posibilă). Inginerii de la D-Systems au avut curajul să construiască un calculator care rezolvă o singură problemă, o optimizare binară cuadratică fără restricţii (prescurtat, QUBO, de la *quadratic unconstrained binary optimization)*, care se poate rezolva natural folosind recoacerea cuantică. QUBO face parte dintr-un grup de probleme de optimizare discretă introduse şi studiate de doi matematicieni români: P.L. Hammer/Ivănescu şi S. Rudeanu (*Boolean Methods in Operations Research and Related Areas,* Springer, Berlin, 1968). QUBO este o problemă foarte dificilă computaţional şi o soluţie eficientă a ei poate fi automat transformată într-o soluţie eficientă pentru orice problemă dintr-o clasă care include majoritatea problemelor practice actuale. Pentru a rezolva o problemă cu D-Wave trebuie a) reformulată problema ca un QUBO, b) minimizat numărul de variabile din QUBO, qubiţii logici, c) construită o corespondenţă între qubiţii fizici ai maşinii D-Wave şi matricea din QUBO (*n* qubiţi fizici corespund aproximativ la *n* la puterea a doua qubiţi logici) şi... d) „magic", prin recoacere cuantică, D-Wave produce soluţia (cu o anumită probabilitate). A programa calculatorul cuantic D-Wave înseamnă a rezolva aceste probleme de matematică discretă. Pe această cale se pot rezolva probleme de optimizare în grafuri cu aplicaţii la internet, probleme de logică, probleme de învăţare automată, factorizare. Optimizarea discretă, un domeniu de matematică pură iniţiat în România, a devenit după 50 de ani metoda centrală pentru programarea primului tip de calculator cuantic netrivial, construit şi utilizat! Bucuria lui Gr.C. Moisil ar fi la fel de mare ca aceea simţită acum câtiva ani de discipolul său şi profesorul nostru, Solomon Marcus.

O posibilă explicaţie a contradicţiei apărute între D-Wave şi argumentul lui Dyakonov provine din implementarea qubiţilor: D-Wave poate controla mai mulţi qubiţi, deoarece ei sunt folosiţi în condiţii mai „slabe" (comparativ cu qubiţii folosiţi în modelul porţilor cuantice), pentru că maşina rezolvă un singur tip de probleme; evident, chestiunea este departe de a fi tranşată definitiv.

În ultimii ani, cursa pentru construirea unor calculatoare cuantice practice a ajuns la un nivel rar atins în orice altă ramură a ştiinţei. În această cursă, aproape ca într-o campanie electorală, orice mijloace par permise. Citatul „un calculator cuantic hiper-rapid este echivalentul digital al unei bombe nucleare; oricine deţine unul, va putea să distrugă orice criptare şi să spargă orice cod existent", luat dintr-un roman poliţist (D. Ignatius, *The Quantum Spy*, Norton, NY, 2018), o afirmaţie falsă, a fost preluat în multe texte „serioase". În competiţie sunt implicate organizaţii supra-statale (ca Uniunea Europeană), guvernele unor state puternice, supra-companii (Google, IBM, Microsoft, NASA etc.) sau companii noi, multi-milionare, specializate (Rigetti Computing sau Quantum Circuits Incorporated). Sumele investite sunt semnificative: budgetul EU pentru acest proiect este de un miliard de euro. Termenul de „supremaţie computaţională cuantică" inventat de fizicianul J. Preskill (SUA) în 2012 a fost relansat de Google la începutul anului 2017 sub forma unui experiment desemnat să arate superioritatea calculatoarelor cuantice faţă de cele clasice. Supremaţia cuantică se realizează atunci când se efectuează un proces computaţional cu un dispozitiv cuantic existent, care nu poate fi realizat cu niciun algoritm cunoscut pe un supercalculator clasic existent într-o perioadă rezonabilă de timp. Comparaţia de mai sus este nu numai imprecisă şi dependentă de timp, dar clar inechitabilă: un singur experiment computaţional poate justifica supremaţia cuantică în timp ce este perfect posibil ca în cele mai multe dintre cazuri calculatoarele clasice să aibă performanţe (mult) mai bune decât cele cuantice. În primăvara anului 2017, Google a anunţat cu mare „zgomot" că va produce un experiment care va dovedi supremaţia cuantică până la sfârşitul anului respectiv: promisiunea n-a fost realizată nici când scriem acest articol, în februarie 2019! →

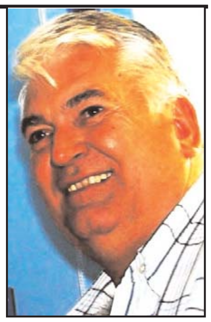
Cristian C. Calude este unul dintre cei mai importanţi şi mai cunoscuţi informaticieni români, cu realizări sonore în mai multe domenii de cercetare, cu un impact-palmares excepţional ca număr de citări, recunoaşteri internaţionale, personalităţii care l-au citat, discipoli.

A studiat cu Gr.C. Moisil (ca elev), licenţa (1975) şi doctoratul (la numai un an după licenţă!) le-a susţinut sub conducerea lui S. Marcus la Universitatea din Bucureşti. Profesor la Universitatea din Auckland, Noua Zeelandă, din 1992. Invitat în câteva zeci de universităţi şi centre de cercetare, printre care École Normale Supérieure Paris, JAIST (Monbusho Professor), Universităţile Cambridge şi Chicago, IBM, Microsoft, Google.

Conferenţiază periodic în România, unde are în derulare mai multe proiecte de colaborare (în Bucureşti, Galaţi, Constanţa).

Cercetări în teoria algoritmică a informaţiei, complexitatea calculului, fundamentele calculabilităţii, fizica cuantică, istoria şi filosofia ştiinţei. Marie Curie grant (2011-15). Peste 300 de articole (două în *Nature*) şi 46 de cărţi. Citat de mai mult de 600 de autori, incluzând cercetători eminenţi, precum Y. Manin, R. Penrose, Y. Matiyasevich, S. Shelah (matematicieni), L. Accardi, S. Lloyd, A. Zeilinger, U. Vazirani (fizicieni), N. Chomsky (lingvist), J. Hintikka (logician) şi M. Davis, Y. Gurevich, D.E. Knuth, A. Nerode, A. Salomaa (informaticieni teoreticieni). A îndrumat ştiinţific 80 de studenţi, mare parte dintre ei din România, cei mai mulţi având acum cariere universitare şi de cercetare de mare succes, cum ar fi S. Legg (Google Deep Mind) şi M. Talpeş (Bitdefender). Numeroase conferinţe şi seminarii invitate în Europa, America, Australasia şi Africa. Premiul Computing Reviews Award (ACM, 1986), membru al Academia Europaea (2008), R.R. Hawkins Award (2016), Best Computing Book (ACM, 2017), Best Paper Award (ACM STOC2017). Prezentat in *New Scientist, Pour la Science, Suddeutsche Zeitung, Corriere della Sera* şi, în cinci limbi, în *Wikipedia.*

Eugen Simion sau prin labirint, în căutarea timpului mărturisit...

Florian COPCEA

Spirit al totalității, cum îl numea Mihai Cimpoi într-un amplu și monumental eseu (*Modelul de existență Eugen Simion,* Ed. Institutul Cultural Român, Chișinău, 2018, p. 53), Eugen Simion este un hermeneut modern, care disciplinează, din perspectivă exegetică, sensurile și semnificațiile noilor paradigme ale criticii. Urmând demersurile lui Julien Serge Doubrovsky (*De ce noua critică?*, București, 1977), de a postula ideea creației de sine prin scris, el se impune prin investigarea și interpretarea profundă și aplicată a fenomenelor literare, existențiale și paradoxale din „lumea spiritului" (*În ariergarda avangardei,* Editura Curtea Veche, București, 2012). „Ambiția mea a fost (și este încă) – se confesează criticul – de a construi o literatură, de a fi, întâi, arhitectul unei generații și, apoi, comentatorul inspirat al unei literaturi… Am și ambiții mai mari. Am visat de tânăr să fiu citit, nu numai pentru adevărul textelor mele, dar și pentru frumusețea lor. Ca o proză superioară de idei. Nu știu dacă am reușit sau dacă voi reuși. Sigur este că nu mi-am pierdut speranța… Spectacolul continuă cu grația lui Dumnezeu…"

În acelaşi context, alăturându-se acestei mărturisiri, teoria lui Cesare Segre (*Istorie-cultură-critică,* Editura Univers, București, 1986) este în măsură să clarifice semnele și codurile aflate în corpusul rigurosului său discurs literar: „Impulsul fundamental, care stă la originea unei creații literare, [...] se manifestă printr-un complex de acte de semnificare în care se depozitează impulsuri secundare (sau considerate în mod greșit ca atare, care, încet-încet, ajung să constituie o rețea semantică ce-și integrează sau poate chiar să disloce impulsul de bază din centrul de gravitate), dar încearcă să-i dea o justificare semiotică."

Susținând flagranța adevărului („sunt critic literar, adică un om care crede că adevărul există"), Eugen Simion este totalmente convins: „Critica literară nu este un domeniu al sacrificiului, este și unul al plenitudinii morale și spirituale. Când termină o carte și, recitind-o, constată că este bună, criticul capătă un sentiment de împlinire, de stabilitate. Nu mai simte, cel puțin pentru o vreme, gustul cenușii pe limbă. Meseria noastră este frumoasă și poate să ne dea sentimentul că nu totu-i zădărnicie în lumea spiritului" (*În ariergarda avangardei*).

Cu *Ficțiunea jurnalului intim* (Editura Tracus Arte, București, 2018), Eugen Simion vine să atenueze accentuata „criză a ficțiunii" (p. IX) și să glorifice un gen literar căzut în desuetudine, minor pentru unii, fascinant pentru alții: *jurnalul intim.* Autorul nu întârzie în a ne determina să credem în existența celui de-al „doilea glas", cu alte cuvinte, al „eului aflat în expansiune" (Witold Gombrowicz), care se află într-un permanent dialog cu *celălalt eu,* permițând contactul autorului „cu sine însuși, un contact sau un pact de confidențialitate care, dacă nu este distrus la timp, devine public și forțează porțile literaturii".

Textele-confesiune din primul volum al *Ficțiunii jurnalului intim,* intitulat sugestiv *Există o practică a jurnalului intim?*, sunt pretexte, simple pretexte, anume invocate, provocate, nicidecum pentru a-l contrazice pe George Călinescu care „considera jurnalul o cronică a neantului", ci pentru a accepta „posibilitatea de a stabili o retorică". „Fie chiar, notează teoreticianul, sunt nevoit să respect o retorică bazată pe contestarea retoricii literaturii." Investitura literară a textului diaristic (p. 16), sublinia, pune în aparență problema luptei *eului profund* cu paradoxalul *eu biografic,* în realitate dându-ne șansa și acordându-ne dreptul de a fi martorii prezenței spiritului creator (p. 4), în construcția „biografemelor" unei istorii literare autentice, validate, totuși cu o „contingență subiectivă" și cu o „ficțiune a nonficțiunii" (p. 19), toate circumscrise timpului trăirii și timpului scriiturii. Așadar: o retorică a negației retoricii, o artă poetică a refuzurilor, o convenție care denunță în chip radical convențiile literaturii, cum recunosc toți diaristologii din lume (p. VI).

Circumscrierea „retoricii sincerității" în jurul a ceea ce am putea numi o exhibare (e drept, seducătoare, metafizică) a convenționalismului, permite, orice s-ar spune, fixarea „sensului valorilor" literaturii românești în cultura universală. În această situație, „moartea autorului", propovăduită de P. Valéry, devine definitiv exclusă, nu mai reprezintă un accident în care limbajul corespunde „haosului teoriilor critice" (I.A. Richards), generat, evident, de un eu fetișizat, aflat într-o „de-textualizare" nejustificată.

Dihotomia text-autor, unde textul/scriitura este, înainte de toate, o realitate imanentă, depășind astfel teza lui Jean Ricardou (*L'impossible Monsieur Texte*) referitoare la abolirea autorului, nu are rolul de a scoate, în cazul nostru, autorul din ecuație și nici de „a explica prin existența autorului opera", ci de a înțelege în ce măsură „existența este implicată în operă", întrucât „opera modernă are alt statut și, în statutul ei, este înscris și numele autorului" (*În ariergarda avangardei*). Ca om de lume, punctează mai departe Eugen Simion, eu profund sau voce impersonală, el există, ne încurcăm mereu de el, ca de piticul lui Sainte-Beuve care, în grădina literelor, ne pocnește mereu cu un băț peste picioare. Pe cale de consecință, în contradicție imanentă cu formulele degrefate de miturile tradiționale, accentul trebuie pus, sfidând ispitele, pe „întoarcerea autorului" în opera artistică. A susține dispariția literalmente a autorului, din atemporalul scriiturii sale, coincide cu un contradictoriu compromis de a nesocoti timpul istoric al acestuia și cu „instituționalizarea subiectivității" (Roland Barthes, *Romanul scriiturii,* Ed. Univers, București, 1987, p. 133): „Iar miracolul, dacă putem spune așa, este că această activitate narcisistă naște mereu, de-a lungul unei literaturi seculare, aceeași întrebare – *de ce?* Închizându-se în *cum să scriu,* scriitorul regăsește, până la urmă, întrebarea, deschisă prin excelență: de ce lumea? Care este sensul lucrurilor? De fapt, doar în momentul în care își devine propriul scop, activitatea scriitorului dobândește un caracter mediator: scriitorul concepe literatura ca scop, iar lumea i-o restituie ca mijloc; iar, în această decepție nesfârșită, scriitorul regăsește lumea, o lume stranie, de altfel, din moment ce literatura o înfățișează ca întrebare și niciodată, la urma urmelor, ca răspuns" (pp. 126-127).

Eugen Simion, fără să fie afectat de aprehensiunea față de vreo posibilă „fantasmă care ne împiedică să vedem textul" autorului, postulează mitul, eliberat de complexe, subjugat deci de dilema: ce se întâmplă azi cu mitul Barthes? Și, tot el explică: „Mitul este, evident, în pierdere de viteză. Bizantinul Barthes nu mai este pentru noile generații de intelectuali ceea ce era în anii '60 sau anii '70... Nici semiologia nu mai ocupă, în universitatea franceză, locul pe care îl avea în deceniile anterioare. Imperialismul ei a încetat. Ea luptă să supraviețuiască... Concurența e dură. Au apărut alte metode mai productive, capabile să surprindă în text ceea ce critica formalistă refuză să vadă... Mutație firească. O pregătise, într-un anumit sens, chiar Barthes, sau, mai bine zis, ghibelinul din el, omul plăcerilor secrete, spiritul neliniștit și abil, bizantinul strecurat în școala lui Saussure... Căci, un fapt îmi este limpede în legătură cu Roland Barthes: mitul lui intelectual se bizuie pe un imens paradox: paradoxul legislatorului care introduce atâtea clauze și nuanțe, încât legea se dizolvă, realmente, într-o sclipitoare proză speculativă. Și tocmai acest paradox al ambiguității împiedică mitul să moară. Știința semiologului se datează, creația din interiorul ei rămâne" (*Fragmente critice,* I, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1997).

În deplină osmoză cu gândirea barthes-iană, Eugen Simion cuantifică, asemenea lui Friedrich Nietzsche (*Amurgul idolilor,* Ed. Humanitas, București, 2002), rezistența la adresa marilor idei în favoarea cărora s-au pronunțat și le-au urmat adesea, am spune fără rațiune, filosofii. „Inexistența autorului" presupune, desigur, și inexistența scriiturii. Dărâmarea idolului nu reprezintă o cauză, nici o prioritate. Cu argutie, Simion pledează mereu, tot mereu, pentru „o estetică (barthes-iană – n.n.) a plăcerii textuale", care include în organicitatea ei „scriitura cu voce tare" (p. 208), împrejurare în care omul și opera, influențându-se reciproc, „descifrând și recunoscându-se" (P. Valéry), participă la (re)nașterea unui om nou „care face în sine ceea ce numai el singur poate face". Simion, deloc permanent enigmatic, anticipând o posibilă utopie în relația creator-operă, ne pune la încercare logica: în ce termeni trebuie să gândim azi responsabilitatea omului care scrie față de omul care trăiește și, în mod indiscutabil, responsabilitatea celui din urmă față de cel dintâi? Cât de liber este autorul față de opera pe care a adus-o pe lume și căreia i-a dat drumul în lume? Dar cât de autonomă, independentă este opera față de creatorul ei, în această primejdioasă cursă spre eternitate" (*În ariergarda avangardei*).

→

Despre exagerările, falsele afirmații și promisiunile neonorate în această cursă, precum și despre rolul matematicii în acestă problemă, am scris în C.S. Calude, E. Calude. *The Road to Quantum Computational Supremacy*, https://arxiv.org/pdf/1712.01356.pdf, 2019.

Evident, cursa are și efecte benefice, uneori surprinzătoare. Un exemplu este tendința ca o problemă rezolvată eficient de un algoritm cuantic să atragă atenția și să stimuleze crearea de algoritmi clasici la fel de eficienți ca cei cuantici. În C.S. Calude. *De-quantising the Solution of Deutsch's Problem, Int'l. J. Quantum Information,* 5 (2007), 1-7, am propus termenul de *de-cuantizare* pentru găsirea unui algoritm clasic echivalent cu un algoritm cuantic performant. Un rezultat splendid a fost obținut recent de E. Tang (un student de 18 ani de la UT Austin) care a de-cuantizat un algoritm cuantic rapid pentru problema „recomandării" (*A Quantum-Inspired Classical Algorithm for Recommendation Systems,* https://arxiv.org/pdf/1807.04271.pdf, 2018): să se obțină un algoritm capabil să anticipeze rapid preferințele unui utilizator având acces doar la o bază de date incompletă de preferințe ale utilizatorilor. Este rezultatul semnificativ? Da, pentru că experții în calculabilitatea cuantică au considerat (sperat?) că soluția cuantică, obținută doar cu un an înainte, nu poate fi egalată de nicio soluție clasică.

Se poate anticipa viitorul calculatoarelor cuantice? Dar al supremației computaționale cuantice? Propun să reluăm discuția peste 10 ani…

Cărți și autori

Dubla ipostază, a scriitorului scriptor, are meritul, în genere, de a nu fi convins că „moartea autorului reprezintă moartea Tatălui sau retragerea lui, nietzscheană, din lume. Un mit moare, un nou mit se ivește: mitul dispariției mitului Autorului. Lectorul este, în sfârșit, liber.” Pentru a ajunge la impactul planificat, Eugen Simion ne propune „o lectură a dedesubturilor operei, a miturilor ei interioare, încorporate în lucrurile cele mai umile, ascunse în zonele cele mai îndepărtate”. Introducând, deloc polemic, în hermeneutica relației autor-operă, ideea de semiotică, sugerată fără însă a teoretiza, Simion ne orientează spre un altfel de tip, cartezian (nu este greșit spus), al conștiinței sale filosofice, predispuse la un anti-ecletism, fără o dorință evidentă de a păși pe urma unor modele consacrate. De aceea (cu riscul abaterii de la metoda programatică pe care ne-am impus-o), vom accentua observația că limbajul și stilul esteticianului trebuie raportate la principiile iconoclaste ale criticii literare, operațiune deosebit de necesară, aplicată în „alegerea estetică” (I.A. Richards, *Principii ale criticii literare,* Editura Univers, 1974, p. 28) și în „caracterul estetic” (*Idem*, p. 34) al „unor stări de spirit, unor experiențe” (*Idem,* p. 39), în lipsa cărora nu am putea motiva indiscutabila corespondență între modul de existență al autorului și cel al operei-obiect. Criticul, în viziunea lui E. Simion, slujește un zeu necunoscut, care apare de oriunde și nu se revelează decât prin operă.

Cu autoritatea ce îl caracterizează, E. Simion își acceptă, ca pe o fatalitate, statutul de *„strateg* al criticii și istoriei literare care, pe de o parte, se lasă antrenat în *strategiile* teoretice și practice, iar, pe de altă parte, se sustrage cu prudență acestor spectacole ale variabilității de programe, canoane, metode, declicuri hermeneutice, avându-și o strategie a sa, cu anumite dominante clasice, tradiționale, ce țin de o *rațiune de a fi* – organicistă, venind din natura lucrurilor –, de o *chemare eternă.* Cauzalitățile ce determină schimbările modurilor de a înțelege literatura și însuși demersul critic sunt exterioare, vin dintr-o stranietate freudiană, dintr-un *înafară* extrinsec.

Există, însă, o cauză *sui generis,* intrinsecă, ce ține de un principiu – lăuntric – al rațiunii suficiente. De aceea, se consacră, cu o fervoare permanentă, arătării *temeiului* și punerii ideilor într-o *ordine logică* și conform unei *relații cauzale.* Caută, cu alte cuvinte, o *invariantă deontologică,* dincolo de schimbările năucitoare de sensibilități, gusturi, metode, unghiuri evaluative. Atent la demoniile momentului, aducătoare de confuzie axiologică, se încrede daimonului lăuntric, convingerilor determinate de propria experiență intelectuală, de propriul model existențial. Simion rămâne, în toate împrejurările și în ciuda tuturor facticităților, Simion.” (Mihai Cimpoi, *op. cit.*, pp. 37-38)

Nu se poate pretinde că, în actul propriei sale creații, criticul se retrage din paradigma scriitor-operă, doar pentru a observa sau a fi martorul interesului de comunicare a acestora; rolul său fiind definit, chiar și de noua critică, drept o acțiune de recuperare a mesajului identificabil în structura operei de artă, văzută, mai ales în postmodernism, ca un cronotrop. Interesul lui Eugen Simion pentru recurența procesului cognitiv, desfășurat la nivelul praxis-ului, este tot mai vizibil dominat de un anume „pluriperspectivism de speță nietzscheană”, cum sugerează M. Cimpoi (*Idem,* p. 174), cu rezerva că „noul critic meditează nu doar asupra literaturii, ci și asupra criticii înseși, nu doar asupra limbajului, ci și asupra metalimbajului care este critica” (*Idem,* p. 173). Carevasăzică, *homo novus criticus* „este, în chip obsedant, teoretician al literaturii și teoretician ca om de metodă (*guelf*)”. Eugen Simion, aflat în această ipostază, formulează „entități metafizice direct cognoscibile” (I.A. Richards, *op. cit.*, pp. 56-57), care alcătuiesc un sistem cultural original și funcțional, datorat, evident, atitudinii de a asista fără a nu interveni prompt contra „declinismului contemporan” al literaturii, aflată, cum anunța Tzvetan Todorov, „în primejdie din cauza a trei maladii: solipsismul, nihilismul, formalismul”. (M. Cimpoi, *op. cit.*, p. 47)

Eugen Simion, creator al unei mitologii contemporane a criticii, introduce în discursul său o multitudine de coduri cu semnificații transistorice, puse în valoare de curentele literare în agonie în ființa literaturii. Acest mod de a contribui la supraviețuirea naturală a unor arhetipuri, care și-au avut rostul lor de necontestat în desfășurarea complexă a semiosisului, certifică, într-un fel, rațiunea pentru care au fost inevitabil „conceptualizate”, permite metamorfozarea istoriei în mituri și determinarea autorului de a se privi în „oglinda sinelui” (p. 256) și a se pune „într-un discurs”, transformându-i „eșecurile, ezitările, vulnerabilitățile într-un text”. Și textul reușește să transforme – decide E. Simion – aceste mituri ale fragilității și insecurității ființei în mituri fondatoare, stabilizatoare.

Întreaga arhitectură a masivei lucrări *Ficțiunea jurnalului intim* dezvoltă, în elementele sale profund morfologice, fenomenologia unor culturi aflate mereu în expansiune către modernitate. Teoreticianul propune spiritului, aflat continuu între mitologia și proiecția unui imaginar spiritual nemărginit, o identitate existențialistă, fundamentală. Eseurile cuprinse în acest important studiu, pe care le considerăm drept episteme, în sensul acceptat de Foucault (*L'archéologie du savoir,* p. 250), par, o „operă nonfictivă”, „palimpsestică” (împărtășind viziunea unui cronograf „orwellian” și nu a unuia ficționar), care, „respingând, principial, convențiile literaturii, își creează propria poetică” (p. XI).

Eugen Simion, neliniștit permanent (și nu obsedat!) de întrebarea: *ce este jurnalul intim?*, inventează/creează un alt tip de arhitext care, depășind canoanele diarismului, conferă construcției șansa glisării unui gen literar genetic și invariabil spre altul, fără însă a avea apartenență la textualism. Prinde contur, așadar, construcția unui univers în care, explorându-se cu un ochi anti-narcisian, se refugiază nu pentru a-și refula obsesiile, trăirile și dorințele, ci pentru a întemeia, în câmpul literar, un limbaj propriu, subjugat/adaptat/asimilat lexis-ului activ/ontic al literaturii române. La această stare de manifestare a logos-ului am putea valoriza, evident, din reflex istorico-semantic, „demonstrația critică” a eseistului despărțit de E. Lovinescu și de G. Călinescu, cum recunoaște, potrivit căreia, susține, citându-l pe Joubert: „Nimeni nu poate să facă atât de bine un jurnal decât un om de spirit care nu-i în stare să facă altceva mai bun”. Dar, admitem, E. Simion își ascunde premeditat *revelațiile* și ne provoacă subtil să ne adâncim în lectură pentru a-i descifra *meditațiile* și a-i cunoaște povara din suflet. *„Ficțiunea jurnalului intim* nu-i o carte obișnuită, se confesează autorul, este un eseu; mai bine organizat și cu o respirație mai lungă decât altele, în care teoria și critica literară încearcă să se împace și să se completeze. Am mai folosit această metodă în *Întoarcerea autorului* și am observat că n-am scandalizat prea mult pe cei care mă citesc. Am reluat-o, acum, cu alte mijloace critice și, cum am precizat, cu altă stare de spirit.

Modelul ei critic românesc este splendidul studiu călinescian *Principii de estetică:* o meditație liberă în jurul unei ecuații complexe și un număr de încheieri provizorii, ca într-un roman cu un final deschis. Un alt punct de reper poate fi chiar *Deliberarea* lui Barthes, un teoretician atipic, strălucitor, provocator, nu de puține ori iritant pentru spiritul constructiv. Am insistat, în partea dedicată diarismului românesc, asupra laturii istorice, din motive lesne de înțeles. Țelul meu a fost să dovedesc că o cultură ca a noastră (o cultură, repet, a pudorii și a bunei-cuviințe) a întârziat, dar n-a împiedicat, în cele din urmă, apariția jurnalului intim ca gen literar. Mult timp, el a crescut în umbra literaturii, departe de interesul public, dar când condițiile au fost prielnice (sau, cum zic sociologii literaturii: când orizontul de așteptare a fost favorabil), jurnalul a ieșit din sertar și a devenit un bun public. Citit, acceptat, chiar preferat în unele cazuri. M-am mirat (și, totuși, nu m-am mirat prea mult), când am constatat că jurnalul meu parizian (*Timpul trăirii, timpul mărturisirii*) este mai citit decât opera mea critică. Aș fi preferat să fie altfel, dar n-am încotro, mă resemnez în fața evidenței…” (p. XXII).

Am recurs la acest lung fragment, din *Introducerea* trilogiei, pentru a infirma, în parte, condiția de *l'écriture du „je”* asumată din aserțiunea lui Joubert și pentru a recunoaște că extrovertitul Eugen Simion, de-a lungul timpului consacrat triumfului literaturii asupra haosului cultural, „provocat” de postmodernism, a creat literalmente opere fundamentale, un act de limbaj (cum se exprima în sens locutoriu Gérard Genette: *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune,* Ed. Univers, București, 1994, p. 121), produs în scopul personalizării eului. „Artistul, ca și Dumnezeul creației, rămâne înlăuntru sau îndărătul lucrării sale, sau dincolo de ea, ori deasupra ei, nevăzut, subțiat până la neființă, imposibil, curățindu-și unghiile”, se pronunța James Joyce în *Portret al artistului în tinerețe.*

Scrierea lui Simion, de departe net superioară esteticii *bildungsromanului* amintit, fără vreo legătură cu biografia deghizată a lui Stephen Dedalus, vine, barthesian vorbind, să glorifice unicitatea operei literare. Este, așadar, înmagazinată, în aceasta, memoria culturală a unei lumi întrucâtva destructurată care, în orice formă ar fi ea cultivată, reprezintă rațiunea de a fi a operei, dimensiunea interioară „a creației înseși, experiența unui spirit care elaborează pe măsură ce gândește și se exprimă” (*Timpul trăirii, timpul mărturisirii*). Deși refuză până la un anumit punct cultul formei, Simion îi consolidează structura, „infiltrându-se”, lucid și exaltat, în „anatomia” ei. Adeziunea la o formă contrapunctică, cu semnificații de cerință semiotică, permite să ne raportăm, sincronic, urmând traiectul pe care discursul critic îl oferă, la o de netăgăduit „formă de catharsis” (p. XXIII). Jurnalul propus și elaborat de Eugen Simion „se transformă într-un text” din care autorul a fost alungat provizoriu pentru a lăsa locul unei analize diaristice literaturizate și a unor explicații axiologice „fictiv autobiografice”, marcate, evident, de iluminările marilor spirite ale civilizației. Absența eului din spațiile invocate, înlăuntrul cărora îi descoperim pe Roland Barthes, G. Călinescu, Balzac, Flaubert, Proust, Eugen Ionescu, Eminescu, Arghezi, Paul Valéry, Sainte-Beuve, Georges Poulet, Jean Rousset, Gide, Jünger, Pavese, Julien Green, Mircea Eliade, Virginia Woolf, Paul Claudel etc., este o strategie excelent fundamentată, histrionică, utilizată pentru a omologa și certifica jurnalul ca operă literară, asta în pofida unor disocieri perifrastice. Eugen Simion este un intelectual rasat, înzestrat cu știința de a face literatură chiar și atunci când neagă că face literatură. Este această observație, de sorginte onto-fenomenologică, dimensiunea unui crez care, inevitabil, legitimează, în sens clasic, kantian, conceptul de „gradul zero” al literaturii, privită, datorită și insuficienței elementelor sale estetice și a limitelor accidentale epistemologice, în total contrast cu discursul confesiv, anti-artă, anti-stereotipic.

Literatura propriu-zisă, bazată pe intuiție, cunoaștere și experiență, este „limbul Textului”, deloc demodat, constrâns să investească identitate „idiolectului”. Comentând competența textului, atribuită de R. Barthes „Literaturii Depline”, criticul transgresează unitățile comunicative solicitate în „pivnițele textului”, acestea putând fi „ultimul avatar” chiar și al culturii române, lucru, de altfel, subliniat și de eseistul nostru: „După această fină speculație, te întrebi (te tot întrebi) ca și autorul: merită, oare, să ții un jurnal, dacă el nu poate ajunge o operă? Și, mai ales, când autorul de jurnal este și critic literar sau naratolog, poetician: merită să citești jurnale intime, merită să pui bază pe această anticameră-capcană a Textului și merită să iei în seamă adevărul din interiorul capcanei, anticamerei, bucătelei de Text?... Barthes încearcă să ne convingă că merită, doar cu condiția ca jurnalul să fie *travaillé a mort,* până ce el devine altceva decât este…” (p. 14).

Mircea Popa sau reflexivitatea lucidă

Maria VAIDA

„*Alese fabule* **este revanșa** tardivă pe care literatura română își permite s-o ia asupra începuturilor sale beletristice. Este un punct de răscruce, puțin înțeles încă, un semn de modernizare și diversificare literară, o primă adiere a unui dezgheț literar care se produce curând și care va afecta toate structurile culturale ale epocii. Meritul descoperirii, interpretării și editării lui Nicolae Oțălea îi revine integral lui Mircea Popa." (Șerban Cioculescu, *200 de ani de fabulă românească,* în *România literară*, 1985)

Am început cu aceste cuvinte ale criticului Șerban Cioculescu, vrând să accentuez faptul că profesorul Mircea Popa a reușit, prin descoperirile făcute prin marile biblioteci naționale și cele din Europa, să mute efectiv granițele literaturii române scrise: iată, fabula, această specie literară se dovedește a avea peste 250 de ani de existență în spațiul literar românesc, după ce alți critici ar porni de la începutul secolului al XIX-lea abia. Mircea Popa face descoperirea acestei cărți vechi la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca în anul 1978, când publică în revista *Steaua* (*O carte veche necunoscută*) un articol despre descoperirea sa, iar apoi un altul intitulat *Un scriitor încă necunoscut: Nicolae Oțălea și cea dintâi carte de fabule în limba română,* în revista *Luceafărul* din martie același an. Până în anul 1980, critica literară din România nu a sesizat importanța acestei cărți, iar profesorul, pentru a accentua importanța cărții, introduce, cu mici modificări, articolul în volumul său numit *Tectonica genurilor literare,* apărut la Editura Cartea Românească. Între timp, apare *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900,* în care Florin Faifer aduce completarea: Beci (Viena), tipografia Kțrzibsk, 1784. Dicționarul cuprinde și cele două studii ale criticului și istoricului literar Mircea Popa. Descoperim astfel că scriitorul Nicolae Oțălea era un bănățean cultivat, poliglot ce se integrează mișcării iluministe și se înscrie în pleiada marilor iluminiști transilvăneni: Samuil Micu, Gheorghe Sincai, Petru Maior, Ioan Budai Deleanu, prin trăsăturile curentului iluminist pe care le ilustrează prin fabulele sale. Acest autor se face cunoscut prin siguranța și bogăția lingvistică, prin modernitatea surprinzătoare a neologismelor, prin modestia cărturarului autentic ce nu-și arogă decât dreptul de a adăuga: „la fiecare fabulă din gios o scurtă învățătură, morala, *ipsis verbis"*.

Cartea publicată de profesorul Mircea Popa este o revanșă tardivă a literaturii române, un semn de modernitate și diversitate literară, „O primă adiere a unui dezgheț literar care va afecta toate structurile culturale ale epocii", conform opiniei lui Șerban Cioculescu. Meritul îi aparține, cum spuneam, criticului și istoricului literar Mircea Popa, care mută efectiv granițele literaturii române spre începuturi, nu doar în cazul lui Nicolae Oțălea, ci și al altor scriitori români, cum ar fi Lucian Blaga prin volumul *Ceasornicul de nisip* ori *Cuvinte de laudă* de Samuil Micu, volum care îl atestă pe acesta drept mare poet. Prin aceste cărți, Mircea Popa este singurul critic și istoric literar contemporan care a impus un scriitor în literatura română, un descoperitor de valori, adevărate comori ale literaturii noastre, cu talent, muncă asiduă, luciditate și reflexivitate. Desigur, în șirul cărților aduse în actualitate merită a fi amintite corpusul de corespondență George Barițiu, scrierile lui Vasile Goldiș, opera publicistică a lui Corneliu Coposu, Constantin Hagea, Emil Boșca Mălin, Ioan Barac, Lucreția Suciu, Dimitrie Meciu ș.a.

Criticul și istoricul literar Mircea Popa a avut un rol important în cunoașterea și reintegrarea literaturii exilului și diasporei românești. În literatura contemporană postdecembristă, cu acribie și devoțiune, l-a introdus pe Grigore Cugler în literatura română (ediția *Apunake* și *Vi-l prezint pe Țeavă, Alb și negru*), a publicat corespondența lui Lucian Boz, a îngrijit cinci ediții din opera lui Vintilă Horia, una dintre operele lui Grigore Arbore. Cu o exactitate de ceasornic elvețian, criticul demonstrează că are cultul muncii bine făcute, a documentului inedit, cu încântare și pasiune, omul ni se dezvăluie ca un exhaustiv, mistuit de sistematizare, descoperire, luciditate, tăios, uneori, surâzător alteori, așa ca nimeni altul în literatura noastră. Recent a publicat două volume din scrierile lui Victor Papilian, din care unul de *Dramaturgie*, total inedită. A reeditat cartea de *Cântece câmpenești,* fiind cea dintâi carte românească apărută la Cluj. Alte ediții pe care le-a îngrijit: George Moceanu, Grigore Sima al lui Ion, Ioan Miclea, Ionel Jianu, Șt. Aug. Doinaș (*Poezii de tinerețe*) și multe, multe altele. Iată ce spune Mihai Coman în *Luceafărul,* ca un elogiu adus Maestrului: „Ca urmaș al unei familii de preoți bihoreni, profesorul clujean pune în întreprinderile sale o devoțiune ce seamănă celei a slujitorilor de altare. După cum străduințele sale pe teritorii livrești, uneori aride și lipsite de elemente spectaculoase, ne evocă truda țăranilor ce ară un pământ pietros, plin de spini."

Mulțumim, domnule profesor, pentru toate binefacerile aduse literaturii române, care ar fi cu mult mai săracă fără scrierile domniei voastre! Să ne trăiți, ori vechiul *Zo te custe,* Maestre, așa cum zic bătrânii bihoreni, cu plecăciunea reverențioasă a unui discipol!

Două romane de excepție

Ion C. ȘTEFAN

În nopțile acestea prelungi de iarnă, împodobite cu sărbători tradiționale, poate că preocuparea cea mai încântătoare devine citirea unor cărți cu întâmplări de odinioară, reluând lectura din anii trecuți, cu o viziune nouă, mai emotivă și mai aplicată.

Parcă se scria altfel, cu mai multă răbdare, cu forța evocatoare a faptelor mărunte, care deveneau, deodată, esențiale, în viața unor oameni simpli din mahalalele bucureștene pitorești și pline de inedit. Așa mi s-au părut, la o nouă parcurgere, două dintre romanele esențiale ale prietenului meu Pavel Pereș, *Mântuiți inimile noastre* (Editura Marcela Peneș, București, 2011) și *Viața și petrecerea constructorului Constantin Damian* (Casa Editorială Floare Albastră, București, 2013), cărți alcătuite prin descifrarea sufletelor unor oameni simpli, harnici și cinstiți, dintr-un cartier mărginaș al Capitalei, cu obiceiurile lor strămoșești, aduse în inima țării, din ținuturile de pretutindeni, de unde proveneau fiii foștilor țărani harnici, deveniți orășeni, cu viața lor de familie și vecinătate, în condițiile noilor preocupări de muncitori urbani și ai noilor așezăminte, cu petrecerile de pomină, dar prin păstrarea respectului dintre oameni, cu o credință creștină temeinică, transmisă cu evlavie copiilor, cu bune relații între comunitățile de pe aceeași stradă sau uliță, care aparțineau parcă unei familii mai largi, unei comunități abia statornicite, în mijlocul căreia te simțeai întotdeauna bine.

Romanul *Mântuiți inimile noastre* a fost tipărit în anul 2011, la o tipografie din cartierul pe care-l aproximez, după indicațiile aluzive din text, cam între Șoseaua Olteniței și Șoseaua Giurgiului, Apărătorii Patriei, împrejmuind Cimitirul Bellu și apoi spre dreapta, către comuna Domnești, revărsându-se spre câmpie.

Dar ce importanță mai are această hotărnicie când viața familiei Avel și Ludovica Rareș reprezintă inima și pulsul comunității – existențe evocate de autor cu atâta emoție și respect încât ne devin și nouă dragi.

Acțiunea este oarecum atipică, deoarece curge dinspre moarte spre viață, adică, după decesul lui Avel cel bătrân, soția sa iubitoare, Ludovica, și Avel cel tânăr, fiul, povestesc nu doar despre supraviețuire, prin evocarea permanentă, ci reînvie faptele brave ale lui Avel bătrânul, munca și petrecerile lui, prieteniile, extinse la noua comunitate, în mijlocul căreia a trăit, readucându-le într-un prezent permanent, la care devenim și noi martori, fie prin simpla narațiune, fie prin lungile monologuri ale Ludovicăi, asemenea unei rugăciuni.

Avem, astfel, sub priviri parcă o a doua existență a lui Rareș, mult mai intens evocată, ca și cum personajul le-ar retrăi alături de cei care mai dăinuiesc încă pe pământ. Aflăm cum s-au cunoscut cei doi, în tinerețea care s-a fixat în timp ca un tablou al unei iubiri unice, cum și-au nuntit iubirea cea mai înflăcărată, cum au avut doi copii, un băiat și o fată; apoi au apărut nepoții celor doi protagoniști centrali, care-i vizitau cu respect și cadouri de sărbători, într-o continuă reînnoire a generațiilor și curgerea vieții spre eternitate.

Cunoaștem personajele mai evidente ale cartierului, rotindu-se în jurul familiei Avel: profesorul Andrei Serafim, preotul Iuliu Hossu, pictorul Horia Luca, amestecați printre nume ale unor personalități ale politicii și culturii noastre din vremea aceea: Petru Groza, Virgil Carianopol, Octavian Goga, Păstorel Teodoreanu – despre care ne întrebăm dacă au fost sau nu locuitori reali ai acelui cartier, ori autorul i-a așezat alături de ceilalți, pentru o coloratură amăgitoare de epocă, conferind acțiunii o trăinicie de autenticitate, iar faptelor romanului o lumină mai puternică, fiindcă „Viata este o iluzie fluturând pe catargul unui corsar" (p. 53), iar, după afirmația personajului narator, „Stiu că am fost martorul unui timp minunat, mereu mă gândesc la acel timp ca să-l întocmesc pe următorul" (p. 53). Așa înțelegem mai bine firele existențiale ale unor trăitori de pe la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, urcând prin timp spre Festivalul Internațional al Tineretului, ori defilarea de la 23 august, sugerându-ne că, în calea unor vremelnice schimbări (și a vremurilor schimbătoare), singurele care rămân infiltrate în zidul existențial sunt memoriile unor oameni puternici, deoarece „Să-ți pui sufletul în bătaia soarelui, ca să fie ecoul atâtor suflete este un miracol, nu oricine îl are" (p. 54).

Perle verbale asemănătoare (îmbinare între stil și înțelepciune) poți să culegi (câte vrei) din cele două romane ale lui Pavel Pereș, cum descoperim și în *Viața și petrecerile constructorului Constantin Damian.* Ce titlu prelung și complicat, prea explicativ! Dar autorul mi-a mărturisit că a vrut să scrie chiar despre un om anume, care i-a fost prieten, despre un constructor priceput, un fel de Meșter Manole al perioadei democratice, excelând prin hărnicie și inteligență, liber și degajat în existența sa tumultuoasă, petrecăreț și bun familist, având de crescut, educat și îndrumat pe drumul propriei lor vieți doi băieți care i-au urmat modelul, veghindu-l pe meșterul cel mare până în ultimele clipe ale existenței sale.

Existența reală nu este ocolită, nici înfrumusețată, ci reprezentată în simplitatea ei, fiindcă „Viața este o imagine compusă din multe imagini, care derivă unele dintr-altele în așa fel încât totul pare identificabil, dar nicio imagine nu se poate suprapune peste o altă imagine, fără să producă o nouă imagine. Așa ca-n realitate – de multe ori nu te recunoști într-o situație pe care chiar tu ai stârnit-o" (p. 139).

După cea de a doua lectură, sunt gata să afirm că principala calitate a narațiunilor lui Pavel Pereș este stilul, forma elegantă și înțeleaptă de prezentare a faptelor, prin expresii de-o așa frumusețe încât mi se par uneori adevărate bolți de inteligență și subtilitate: „De obicei, schimbările trupului sunt temperate și sufletul nu le ia în seamă, dar nici nu îndrăznește să le adune, să le compare și să ia în considerație povara căzută asupra lui, pentru că și sufletul are poverile lui; suflet și trup se apără printr-o reciprocitate luciferică uneori, paradisiacă alteori" (p. 99).

→

Cărţi şi autori

Dixi et salvavi animam meam

Aurică Gh. OLTEANU

Hotărât lucru, Rodica Lăzărescu are o vocaţie colocvială marcată. Stau mărturie volumele de interviuri (vreo trei, dacă am socotit bine) publicate în ultimii ani. Acum însă e vorba de „taifasul” cultural pe care redactorul-şef al revistei *Pro Saeculum* din Focşani – pentru că aceasta este poziţia oficială, ştiută de cunoscători, a Rodicăi Lăzărescu – îl dăruieşte cititorilor în cartea *Lia-Maria Andreiţă în dialog cu Rodica Lăzărescu* (Editura Semne, Bucureşti, 2018, 262 p.).

Interlocutoarea Rodicăi Lăzărescu, Lia-Maria Andreiţă, este o personalitate complexă: cu studii temeinice de drept, a făcut o strălucită carieră de diplomat, în departamentul cultural al MAE, cu misiuni nu oriunde în lume, ci la Paris şi Roma; artist plastic, executând tapiserii de valoare, reţinute ca atare de specialişti şi de iubitorii acestui tip de arte vizuale; nu în ultimul rând, scriitor, autor de publicistică-eseu, două romane, câteva volume de proză scurtă. S-a manifestat, de asemenea, în domeniul reînvierii tradiţiilor de vârf ale gândirii şi acţiunilor diplomatice româneşti, pentru care a întocmit câteva foarte documentate şi trebuincioase lucrări.

Ghemul amintirilor începe a se depira sub „bombardamentul” iscodirilor Rodicăi Lăzărescu, cu evocarea Negoeştiului, satul natal al Liei-Maria Andreiţă, care Negoeşti face parte dintr-un areal ce, cu Gumelniţa ca reper, se plasează în circuitul valoric al Cucutenilor, ceea ce împinge vechimea zonei locuite spre 4500 de ani înainte de Hristos. „Mai mult, gumelniţenii deţineau o tehnică mai avansată decât confraţii lor în epocă, în arta picturii vaselor de ceramică.” (p. 13) În Evul Mediu, Negoeştiul, aflat la 40 de km de Bucureşti, este marcat de faptul că voievodul Matei Basarab a avut aici o reşedinţă de vară, unde locuia cu împreună cu Elina Doamna, sora lui Udrişte Năsturel, autorul *Pravilei de la Govora.* Pe aici va trece renumitul Paul de Alep, însoţindu-l pe Macarie, Patriarhul Antiohiei, în urma cărora ne-au rămas mărturii preţioase, privind mai toate domeniile vieţii social-culturale şi religioase. „Însemnările lui Paul de Alep, mărturiseşte Lia-Maria Andreiţă, îmi dau un sentiment de mândrie, simţind Mănăstirea Negoeşti pe aceeaşi axă de încărcătură spirituală cu Arnota şi Golia.” (p. 9)

Anii copilăriei picură multă căldură şi nostalgie în amintirile celor două partenere de rememorări şi aducerile lor aminte interferează, uneori, suprapunându-se chiar. Lia-Maria Andreiţă este o povestitoare neîntrecută şi, în ţesătura evocărilor, Negoeştiul devine un *axis mundi* către care, nu doar spiritual, ci fizic, protagonista se va întoarce: gospodăria de la Negoeşti n-a fost părăsită niciodată; soţii Andreiţă s-au întors mereu acolo, şi azi, pensionari fiind, au reînviat-o cu totul. Şi nu-i aici – Doamne fereşte! – vreo urmă, vreo bănuială măcar de păsunism, ci e dovada celui mai fierbinte patriotism. Au colindat – aflăm din carte – cele mai nebănuite meleaguri ale lumii acesteia, dar s-au întors, nedezminţit, la Negoeşti.

E drept că Lia-Maria Andreiţă e o povestitoare înnăscută, captivantă şi plină de farmec, dar nu e mai puţin adevărat că Rodica Lăzărescu se pricepe de minune s-o „biciuiască”... blând şi să „stoarcă” tot ce bănuieşte – şi bănuieşte fără greş – că l-ar putea interesa şi, încă o dată, captiva pe cititor. Şi pe cititor îl interesează foarte multe lucruri.

Tapiseria ca artă n-a fost, pentru Lia-Maria Andreiţă, un moft. Mai ales că e convinsă că „arta creează punţi între oameni”. De aceea, expoziţiile personale n-au fost puţine. Şi, ceea ce surprinde e că artista pune pe picior de egalitate o expoziţie la, să zicem, Muzeul Judeţean de Istorie „Sacerdoţeanu” din oraşul Râmnicu Vâlcea, cu o alta la Academia di Romania din Roma. Dar iată-le enumerate la p. 68: Biblioteca Metropolitană „Sadoveanu”, Sediul UNESCO, în Parcul Herăstrău, la Muzeul Literaturii Române, la Institutul Român pentru Drepturile Omului, la sala „Gafencu” a MAE, la Casa Americii Latine, la Institutul Cultural Român, la Muzeul Civilizaţia Gumelniţa din Olteniţa şi la Primăria aceluiaşi oraş, la Muzeul Judeţean de Istorie „Sacerdoţeanu” din oraşul Râmnicul Vâlcea, la Centrul Cultural din Viena, alături de sculptorul Gheorghe Iliescu-Călineşti, „pentru care mulţumesc colegei mele Grete Tartler, care mi-a aranjat şi o conferinţă despre tapiseria românească, la Universitatea din Viena”; la Institutul Cultural Român din Veneţia, la Academia di Romania, din Roma, „unde, cu multă eleganţă, ocupa jilţul de director chiar regina din *difuzorul copilăriei mele,* doamna Zoe Dumitrescu-Buşulenga, care a rostit cuvinte frumoase la adresa tapiseriilor mele. Aici, atunci, am devenit membră a Academiei Internaţionale de Artă Modernă.”

Şi totuşi, în sufletul Liei-Maria Andreiţă primul loc a fost ocupat de diplomaţie. Avem propria-i mărturisire la p. 71. Întrebată de Rodica Lăzărescu: „Aveţi o socoteală a lucrărilor dvs.? Dar a expoziţiilor personale?”, Lia-Maria Andreiţă răspunde prompt: „– Numărul tapiseriilor şi al expoziţiilor nu prea le-am ţinut, pentru că, în viaţa mea, locul întâi a fost ocupat de o altă artă, aceea a Diplomaţiei. Locuiesc pe şoseaua Nicolae Titulescu, iar la minister făceam drumul pe jos; şi la ducere şi la întoarcere. Trotuarul era presărat cu gropi, în care-ţi suceai glezna, şi scăldat în praf, de trebuia să-mi şterg, vara, pedichiura cu şerveţele umectate, când ajungeam la birou. Dar dragostea mea infinită pentru acest minister de elită mă făcea să cred că merg pe un drum drapat cu mătase. Eram atât de mândră că lucrez în această nobilă profesie, diplomaţia, încât îmi cheltuiam ultimul bănuţ pe haine elegante. Nu am avut nicio zi de concediu de odihnă, în anii când puteam să particip la concursuri de promovare în grad diplomatic. M-am pregătit întotdeauna ca pentru admiterea la facultate. Am avut satisfacţii enorme – şi nu contenesc să-i mulţumesc lui Dumnezeu pentru grija pe care mi-a purtat-o.”

Aşa cum începe dialogul celor două, te aşteptai la o carte, de la cap la coadă, consacrată unei vieţi. Este şi asta, nici vorbă, ocupând două treimi din carte. Fire studioasă şi pasionată, Lia-Maria Andreiţă e, în acelaşi timp, fascinată de performanţa din domeniul diplomaţiei a marilor personalităţi ale istoriei noastre zbuciumate. De aceea, o parte importantă a cărţii e consacrată evocării unor atari figuri proeminente. Autoarea acordă prioritate diplomaţiei culturale – domeniu în care s-a mişcat ea însăşi cu dezinvoltură – oficiale, dar şi neoficiale. Sunt prezentate cu multă căldură figuri feminine care, mai mult sau mai puţin integrate societăţii înalte a Parisului, au slujit, într-un fel sau altul, interesele culturale şi chiar politice ale ţării: Dora d'Istria, Marta Bibescu, Iulia Hasdeu, Anna de Noailles, Elena Văcărescu.

Într-un capitol de peste 20 de pagini e reconstituită, cu acribie chiar, activitatea depăşind cu mult pe cea oficială, de „ataşat de presă” a lui Lucian Blaga. Blaga a fost, în toate centrele diplomatice din Europa (Varşovia, Praga, Berna, Viena), un catalizator al propagandei prin schimburile culturale, cu punţile prilejuite de acestea. În context, sunt evocate interferenţele literar-diplomatice între Blaga şi geniul diplomaţiei româneşti interbelice, Nicolae Titulescu. Cei doi se stimau reciproc, fiecare pentru ce reprezenta cu deosebire pentru poporul român: unul, geniu al filosofiei şi poeziei, într-un anume fel obligat să intre în diplomaţie din motive materiale, dar înţelegând să-şi onoreze la superlativ misiunile încredinţate; celălalt, al diplomaţiei, pe care o slujeşte şi o onorează din vocaţie. De altfel, despre Titulescu, cartea Liei-Maria Andreiţă aduce mărturie nu numai într-un capitol anume consacrat, ci ori de câte ori are prilejul. Sistematic, o face când îl evocă, aproape monografic, pe un alt mare reprezentant al jurisdicţiei internaţionale şi diplomaţiei: Vespasian V. Pella. Capacitatea de care făcea dovadă cu asupra de măsură Vespasian V. Pella e valorificată tot de Nicolae Titulescu, care-l numeşte în posturi de mare răspundere pentru Ţară.

Astfel înţelege să folosească şi să scoată la lumină Lia-Maria Andreiţă tezaurul documentar al Arhivei MAE, „bogată, bine organizată şi foarte bine conservată, cu interes şi chiar cu dragoste”. (p. 80) Despre bogăţia extraordinară a acestei arhive, autoarea vorbeşte cu veneraţie, cu sfială, cu smerenie parcă. Înţelege că acolo sunt tezaurizate rezultatele muncii atâtor slujitori credincioşi ai patriei, pe care au înţeles s-o sfinţească. Diplomaţia nu-i o bagatelă. E sprijinul de nădejde al fiinţării unui neam. Cu atât mai mult, cu cât e vorba de unul aşezat în „calea tuturor răutăţilor”, cum zice cronicarul.

Statul la taifas al celor două doamne curge cu meandre şi cu salturi imprevizibile dintr-o zonă de interes în alta, cu incursiuni în trecut şi cu reveniri în prezent, cu anecdotică nu de puţine ori amară (vezi, de pildă, capitolul „Despre trasul preşului de sub picioare la români” sau „Liberté-Egalité-Fraternité înecată în fum”), cu durerea unor eşecuri „regizate” (afacerea Gojdu), cu alte evocări de personalităţi („Tigrul Clémenceau”, cel care a fost mai mult constrâns decât convins să ne fie favorabil la Conferinţa de Pace de la Paris, prin intervenţia curajoasă a Reginei Maria) [„Nu pot să trec peste gestul Reginei Maria – mărturiseşte Lia-Maria Andreiţă – de a purta sub privirile «înaltei instanţe» o tapiserie cu harta României Mari, care a impulsionat juriul să semneze tratatul, pe care cu mândrie l-am citit şi eu, la Trianon (Versailles)” p. 176], cu vizita în Ţara Chitailor şi câte şi mai câte alte întâmplări vesele ori triste ca viaţa însăşi.

Strângând laolaltă cele câteva note de lectură, trebuie spus că Rodica Lăzărescu aduce în faţa cititorului o bogăţie de om, cu competenţe şi performanţe în mai toate compartimentele laturii umaniste a culturii şi civilizaţiei: artă, în sensul cel mai larg, literatură, istorie, drept etc. Şi mai e ceva. E vorba de mottoul cărţii. El sună astfel şi reprezintă un principiu de drept roman cu originea în *Biblie: Dixi et salvavi animam meam* (Am spus şi mi-am salvat sufletul). Ceea ce înseamnă că Lia-Maria Andreiţă şi-a pus mărturia în perspectiva implicaţiilor ei cathartice. Mărturisindu-şi preaplinul sufletesc, ca la duhovnic, sub „patrafirul” cititorului, şi-a eliberat acest preaplin, dăruindu-l, într-o carte deopotrivă instructivă şi delectantă.

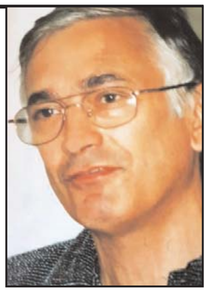
Dar, dincolo de toate acestea, desprindem un destin de excepţie, cel al constructorului Constantin Damian, întemeietor de firme, străjerul familiei şi purtător de bine pentru toţi cei din jurul lui, care duc o viaţă frumoasă, cu primejdii asumate, cu descoperiri şi incertitudini, care l-au transformat în model. El a fost un constructor priceput, chiar dacă a ignorat unele capcane ale belşugului şi destinului, recunoscându-se în cei dragi, aşa cum şi ei se vor regăsi în gândurile şi faptele lui.

Romancierul crede că „Orice carte derivă din viaţă şi viaţa merge pe tresele cărţilor, fiecare procedează cum îi vine la socoteală, invenţiile vieţii n-or să-şi sleiască niciodată izvoarele, şi în consecinţă nici ale cărţilor” (p. 198). Dar „Uneori omul îşi defineşte măreţia prin moarte, urcând în credinţă” (p. 202). Fiindcă, aţi intuit, autorul îşi urmăreşte personajul până la acest ceas din urmă, poate cu dorinţa de-a ne prezenta un revers (în oglindă cu romanul analizat mai înainte): că între viaţă şi moarte nu există un hotar de netrecut, iar cel care moare poate uneori să persiste, prin evocarea fiinţelor dragi, iar cel care trăieşte tumultuos va rămâne în memoria urmaşilor ca o fiinţă încă activă, prin modelul lor anterior, pe care l-a dăruit în clipele din urmă.

Romanele lui Pavel Pereş par a realiza o simbioză între balada populară *Mioriţa* şi legenda *Monastirea Argeşului,* deşi autorul, profesor de limba şi literatura română de excepţie, la un mare colegiu naţional din capitală şi fost director al Muzeului Literaturii Române, nu mi-a mărturisit această posibilitate analitică – asemănătoare şi paralelă.

Cărţi deosebite, pe care, recitindu-le la un interval mai mare de timp, le descoperi şi mai bogate în exprimare şi conţinut.

Un compendiu al unor posibile opere dramatice de anvergură

Victor ATANASIU

Nelu Barbu, profesorul vâlcean, locuitor al comunei Băbeni, împlinește acum, iată, 75 de ani, și a publicat câteva volume de teatru, aflate sub pecetea unei partituri literare mai vechi, dar niciodată anacronice: poemul dramatic.

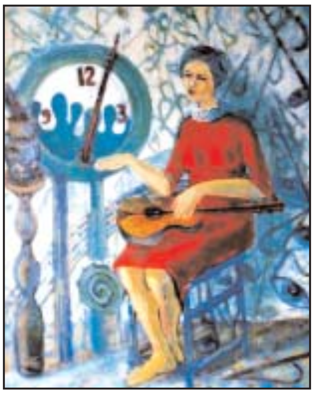
A mai scris și teatru într-o accepție mai apropiată de cea din vremurile noastre, un volum de „umor liric" și o monografie, care a cunoscut deocamdată două ediții, despre Dragoș Vrânceanu. Are și o activitate bogată de recenzent, de autor de articole de cultură și a participat mult la lansări de carte, cu diverse prilejuri. Toate acestea, suntem înștiințați, vor fi valorificate în două volume. Omul are alura aproape standard a profesorului de țară bine crescut, se îmbracă cu ocazia tuturor manifestărilor publice la costum, cravată, cămașă albă. Mai degrabă scund, are o privire strălucitoare, dar și stăruitoare, tipică pentru cineva dispus să răspundă cu promptitudine politicos oricărui interlocutor.

Deși a avut până acum parte de observații pertinente din partea unor comentatori (Eliza Roha, Corina Maria Zat), dar și de aprecieri exagerate, întrucât sunt encomiastice, trebuie consemnat că aceia care sunt îndeobște recunoscuți a fi critici de meserie nu prea (ca să mă exprim eufemistic) s-au aplecat asupra scrierilor simpaticului și deja venerabilului profesor vâlcean.

Perpetuum mobile... carte apărută la Editura Betta în 2018, surprinde prin apariția unor piese aflate în deplin contrast tematic și stilistic cu cele din primele producții dramatice ale autorului. Este vorba despre un teatru fățiș modern, cu infiltrații sarcastice și de o inevitabilă tinctură caragialiană și ionesciană. Sunt lucrări inspirate nemijlocit din realitatea contemporană. Deși autorul își intitulează unele producții a fi opuri dramatice în trei acte, în realitate acestea sunt un compendiu, o machetă a unor piese de teatru de anvergură. Dacă va ajunge să producă lucrări dintre acestea, scriitorul ar avea șanse teoretice să se compare valoric cu marii dramaturgi români contemporani: Marin Sorescu, D.R. Popescu, Matei Vișniec, și chiar s-ar înscrie în tradiția unor redutabili autori de scrieri de o asemenea factură și care sunt de proveniență vâlceană: Gib Mihăescu, Bogdan Amaru, Valeriu Anania.

Un merit de căpetenie artistic al acestor opuri dramatice-liliput este conferit de indiscutabila lor teatralitate. Autorul știe perfect că teatrul înseamnă esență, derulare nervoasă de replici, punctare fugitivă, dar pertinentă, a problematicii, conflict desfășurat rapid, fără cine știe ce pregătire și cu rezolvări, de asemenea, rapide, care marchează mai totdeauna un deznodământ previzibil, dar mereu imprevizibil prin felul cum se ajunge la el. În *Îl îngropară pe Popescu,* canavaua gravitează în jurul unui bătrân, ajuns din pricina propriilor vicii, după cum recunoaște cu franchețe, om al străzii din profesorul excepțional de liceu ce fusese și care refuză cu obstinație să trăiască într-o locație omenească, în ciuda insistențelor unui fost elev al său, devenit om de afaceri prosper. Marea sărbătoare a sa, ca și a unui fost casier, la fel de rablagit de vârstă, devenit camarad al lui în tranșeele boschetăriei, va fi oferită de prilejul de a mânca și a bea pe cinste la câte o înmormântare sau un parastas, din micuța urbe unde își duc veacul. Va apărea și o fiică a fostului profesor și actualului boschetar. Fiica, medic psihiatru, dominată inițial de prejudecăți (omul străzii este un netrebnic prin simplul fapt că este om al străzii), își va învinge prejudecățile și bătrânul Jean Dumitrescu va ajunge un fost boschetar și un pensionar onorabil, depășindu-și, la rândul lui, prefabricatele de gândire, care îi indicau să rămână un etern paria. Diana, fiica sa, psihiatra, va rămâne cu inimosul tânăr prosper om de afaceri, redutabil IT-ist.

Piesa care dă titlul volumului ar fi o mini-dramă sarcastică și amară la adresa profitorilor, care cad mereu, mai abitir decât pisicile, în picioare. Un fost ofițer de securitate se metamorfozează (iar progenitura sa îi urmează exemplul), după căderea lui Ceaușescu într-un fel de Rică Venturiano al vremurilor noastre. Înainte persecuta pe așa-zisul dușman de clasă în numele ideologiei de partid. Acum tună și fulgeră în presă, așadar „combate," precum arivistul tânăr din *O noapte furtunoasă,* împotriva așa-zisei reacțiuni postdecembriste. Înfrânții, inadaptabilii, care numără atâtea exemple în literatura română, începând cu eroi ai lui Delavrancea, Vlahuță, continuând cu Cezar Petrescu, ș.a.m.d., tot ceea ce au fost rămân. Căprioara rămâne tot căprioară, asijderea și tigrul. Prin urmare, doi tineri îndrăgostiți, care apar ca personaje la sfârșitul piesei, vor decide să emigreze în Anglia, nevoind să fie, la rândul lor, căprioare în țara de baștină.

Alte piese au un aspect mai franc, de *Commedia dell' arte* italiană îmbinată cu aspecte din reprezentații populare românești de vicleim, de pildă. Un popă bețiv e încurcat în socoteli de propria lui soție și ajunge la concluzia absurdă că în anul respectiv nu mai vine Paștele. (*Anul acesta nu mai vine...Paștele*)

În *Judecata,* un țăran complet nevoiaș comite o gafă față de cutare boier. Acela îl dă în judecată, țăranul e învățat de un avocat pișicher, cum sunt atâția în branșa sa, ca la process să o facă pe idiotul, și să tot răspundă la întrebările judecătorului printr-un „Beeeeeeee!" Judecătorul îl achită, considerându-l cretin, dar țăranul îl păcălește (cum se întâmplă și în Boccaccio, dar și în comediile lui Shakespeare, Molière, Carlo Goldoni) pe cel care îl învățase să păcălească, iar avocatului, când acesta își cere răsplata pentru că îl învățase trucul, cum le fusese înțelegerea, îi răspunde invariabil, spre deliciul spectatorului, tot cu „Beeeeeeee!"

Toate aceste piese sunt amuzante, încotro bate demonstrația scriitorului este evident mereu, dar e greu de spus că textele, în ciuda abilității meșteșugărești indiscutabile, sunt convingătoare artisticește. Pe de altă parte, concizia și sprinteneala replicilor poartă de la un punct încolo pecetea rutinei, se degradează deci în mecanică a conciziei și sprintenelii. Prin altceva impresionează Nelu Barbu și astfel ne aduce aminte de *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu. În acea capodoperă a literaturii noastre, descoperită atât de târziu, grație lui Aron Densușianu, textul era eclipsat de notele de subsol, conținând comentariile unor personaje hazliu-sinistre, cum se deconspiră prin onomastica lor: Arhonda Supușanu, Arhonda Suflănvânt. Prin înseși numele lor, aceștia desemnau tipul generic al conformistului, respectiv al nonconformistului. Stafidele din cozonacul pieselor lui Nelu Barbu sunt date de precizările din paranteze. Lucrurile nu se întâmplă ca în dramaturgia lui Camil Petrescu, unde aceste precizări ne pun în față altă literatură, alături de cea cuprinsă în textele propriu-zise ale dramaturgului. Iată un singur exemplu, extras din sfârșitul piesei *Îl îngropară pe Popescu:* „Mihai (*zâmbind*): Atunci, dacă soarta tot ne-a scos în cale, îmi dai voie... (*bâlbâie*) să-ți fiu eu... prieten; Diana (*ușor, lacrimi*): Nici nu știu cum să-ți mulțumesc că ai avut atâta timp grijă de tăticul meu, chiar dacă el nu dorea…; Mihai (*zâmbind*): Simplu! Zâmbește, zâmbește la toți, la oameni, la flori, la păsări…; Diana (*voit ironică*): La vagabonzi…; Mihai (*idem*): Da, de ce nu? Mai ales la vagabonzi! (*rece, metodic….*) Vagabonzii sunt oameni care…; (...) (*amândoi râd și se retrag grăbiți. Se aud din ce în ce mai tare zgomote de mașini. O salvare, voci de oameni, orașul se trezește la viață, și, bineînțeles, clopotul*)."

Alteori, literatura rezistentă e de găsit în însăși prezentarea personajelor de dinainte de a debuta textul propriu-zis al piesei. Asta se întâmplă și într-o altă lucrare, *Groapa ilegală:* „Nae: gropar prost îmbrăcat; Lae: gropar și mai prost îmbrăcat; Balâ B. Calomfir: gras, bine îmbrăcat, inspector Protecția Consumatorului; Sile: îmbrăcat luxos, voinic, șef serviciu ANAF, ochelari fumurii; Tiți: bine îmbrăcat, jurist ANAF, ochelari fumurii; Popa Nas: preot normal; Basta Grigore: sobru, procuror DIICOT; Mortul Petrică: nu apare pe scenă, dar este personajul central al intrigii; Clopotul: asigură ambientul necesar; Groapa: indecentă prin menirea ei. Despre ultima piesă citată se pot spune lucruri asemănătoare ca și despre celelalte. *Puterea presei* pare a fi lucrarea cea mai vulnerabilă din volum. În ea caracterul deconectant este pătat de vulgaritate. Oricum, teatrul de aici al lui Nelu Barbu este pe deplin reprezentabil și cu șanse indiscutabile de succes la public, care ar acompania adesea replicile cu hohote de râs. Firește, pentru a se susține un spectacol de dimensiuni rezonabile trebuie puse în scenă mai multe lucrări.

Peste toată această producție se ridică *Șeful,* o excelentă satiră a oportunismului uman prezent la noi, dar și oriunde, funcționând așadar ca o tară eternă a speciei. Telefonul este aici personajul principal, prin care se comunică știri despre evoluția în carieră a Șefului, care ba este avansat spectaculos, ba este retrogradat. De semnalat aici că similitudini cu literatura din cele mai diferite timpuri le reperăm la Nelu Barbu. Dacă țațele din *Judecata* erau o caricatură groasă, suculentă a Corului din teatrul marilor tragici greci, aici *obiectul* nu mai este doar în centrul atenției ca în Noul Roman Francez de la jumătatea secolului trecut, la Alain Robbe-Grillet prin excelență, ci devine protagonistul însuși al piesei. Telefonul este Pythia, este Oracolul care comunică și când Șeful devine ministru, și când este retrogradat. Subalternii săi își vor schimba radical atitudinea față de el, în funcție de ultima veste aflată. La un moment dat, vine vestea trăsnet că Șeful va fi ministru. Toți subalternii capătă instantaneu o halucinantă viteză a reacției slugarnice, aidoma aceleia a lui Cațavencu din *O scrisoare pierdută,* ultra-grăbit să execute ordinele Zoiei Trahanache, întrucât fusese prins cu o plastografie patentată.

„Telefonul (*sună*); Ana: Da, vă rog, ce doriți? Telefonul: Atenție generală. Șeful nu mai este șef. (*toți răsuflă ușurați, zeflemele*) Nu mai este șef deoarece este... MINISTRU! (*uluială generală, toți se așază în genunchi și se târăsc spre șef, idolație ca pentru zeii antici. Când ajung, încep să-l perieze... în tot acest timp șeful este impenetrabil, nu înțelege nimic, nu reacționează, îi aranjează hainele, Ioana face masaj, Măria lustruiește pantofii, Ana ochi dulci etc*…) Ana: O cafea bună, bună de tot pentru șefuțul nostru drag? (*nu așteaptă răspunsul și pleacă după cafea*); Ioana: O prăjiturică dulce, dulcică pentru iubitul nostru șef? (*la fel ca Ana*). Tudor: Un gâtuleț de Ballentine?) (*la fel*) (*șeful ordonă, ei execută*); Cafea! (*Ana i-o duce la gură, soarbe*) Șeful: Prăjitură! (*Ioana, o linguriță la gură*); Șeful: Coniac! (*Tudor, pahar, idem*); Șeful: Cafea! (*Ana i-o duce la gură, soarbe*); Șeful: Prăjitură! (*Ioana, o linguriță la gură*); Șeful: Coniac! (*Tudor, pahar, idem*); Șeful: Cafea! (*Ana i-o duce la gură, soarbe*); Șeful: Prăjitură! (*Ioana, o linguriță la gură*); Șeful: Coniac! (*Tudor, pahar, idem*) (*În tot timpul acesta, Măria lustruiește pantofii, netezește dunga la pantaloni etc.*)." Piesa e doldora de un sarcasm de o vigoare expresionistă.

Atunci când s-a aflat că pe 1 martie 1815 Napoleon a debarcat în golful Juan, revenind în Franța de pe insula Elba, presa pariziană l-a denumit drept „Căpcăunul corsican" care s-a reîntors, pentru ca înainte cu o zi ca împăratul să revină, în vestita zi de 20 martie 1815, în Capitala sa, aceeași presă să scrie că „Majestatea Sa Imperială este așteptată în Parisul său credincios". Nelu Barbu a știut în această piesă să surprindă, într-un text de o înaltă literatură, dar și de o teatralitate macră, jegul etanș și etern al firii umane.

Recuperarea diasporei

Ioan Petru Culianu, istoric al religiilor, prozator şi eseist erudit

Florea FIRAN

Istoric al religiilor, prozator şi eseist erudit, cu o activitate ştiinţifică prodigioasă, Ioan Petru Culianu reprezintă una dintre cele mai importante personalităţi ale culturii şi literaturii noastre contemporane. Critica literară îl situează alături de spirite enciclopedice româneşti cu deschidere universală. S-a născut la 5 ianuarie 1950 în Iaşi şi a încetat din viaţă la 21 mai 1991, în SUA, la Chicago. Provine dintr-o familie de intelectuali cu importante contribuţii în învăţământul universitar românesc. Este al doilea copil al lui Sergiu-Andrei Culianu, licenţiat în drept şi fizico-matematică la Paris, practicând avocatura până în 1948, pe care o abandonează din motive politice, după care intră în învăţământul preuniversitar ca profesor la un liceu din Bârlad. Mama sa, Elena (născută Bogdan), a fost conferenţiar de chimie anorganică la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi, iar bunicul pe linie paternă, Petru Bogdan (1873-1944), profesor de chimie şi fizică, prorector şi rector al Universităţii din Iaşi (1926-1940), director al Fundaţiilor Regale „Ferdinand I", membru al Academiei Române. Străbunicul, junimistul Neculai („Papa") Culianu (1832-1915), prieten apropiat al lui Titu Maiorescu, a funcţionat aproape două decenii ca profesor universitar de geodezie şi astronomie, dar şi rector al Universităţii din Iaşi (1880-1898), o perioadă şi vicepresedinte al Senatului României.

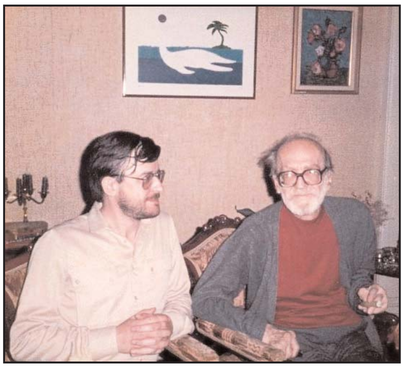
I.P. Culianu urmează studiile primare, gimnaziale şi secundare în cadrul Liceului „V. Alecsandri" din Iaşi, după care se înscrie la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti, de unde din anul al doilea este transferat la secţia de italiană, susţinând o lucrare despre *Marsilio Ficino şi problemele platonismului în Renaştere,* având profesor îndrumător pe Nina Façon. A fost coleg cu Silviu Angelescu, Victor Ivanovici şi Dumitru Radu Popa. Studiază limba latină cu Cicerone Poghirc, un adevărat mentor al său, sanscrita cu Sergiu Al-George şi P.D. Vidyasagar, profesor-docent la Universitatea din Bucureşti. În această perioadă, colaborează la elaborarea unui dicţionar hindi-român sub conducerea profesorului Vidyasagar.

Refuzând să colaboreze cu Securitatea, orice tentativă de a publica în presa culturală românească i-a fost blocată, deşi avea un volum de proză pregătit pentru tipar.

În 1970, pentru a evita recrutarea în armată, acceptă să devină membru al PCR, dar Securitatea nu a reuşit să-l racoleze ca informator. La absolvirea facultăţii, lucrează o perioadă ca bibliotecar al Asociaţiei de Studii Orientale a Universităţii din Bucureşti şi susţine o serie de conferinţe în Italia – la Roma, Assisi, Siena-Arezzo.

În 4 aprilie 1972 reuşeşte să plece la cursurile de vară de la Universitatea din Perugia, când se hotărăşte să rămână definitiv şi obţine azil politic în Italia. Imediat i se intentează un proces politic şi este condamnat, în contumacie, la 7 ani de închisoare „pentru denigrarea statului român". Internat în lagărele de refugiaţi din Trieste şi Latina, nu departe de Roma, trăieşte momente dramatice, suferă o depresie severă şi are chiar o tentativă de sinucidere. În decembrie 1972, primeşte statutul oficial de refugiat politic, iar în toamna anului următor obţine, prin concurs, un post de asistent la Universita Cattolica del Sacro Cuore din Milano, unde îşi consolidează studiile filologice, filosofice şi urmează studii teologice; ia cursuri de greacă şi de ebraică, susţine examene de teologie dogmatică şi biblică, lucrând, în acelaşi timp, sub conducerea profesorului Ugo Bianchi, la istoria religiilor, în special istoria creştinismului, cum menţionează Tereza Culianu-Petrescu. În 1975 obţine doctoratul în Litere şi în Istoria religiilor cu teza *Gnosticismo e pensiero contemporaneo: Hans Jonas,* având profesor îndrumător pe Ugo Bianchi. I.P. Culianu se bucură de aprecierile şi sprijinul lui Mircea Eliade [împreună în fotografie], este invitat de acesta cu o bursă la Divinity School din Chicago (1975-'76) şi-l cooptează în realizarea unor importante lucrări. Într-o scrisoare (Chicago, 3 mai 1977), maestrul îi mărturisea: „Mă bucur mult că stăpâneşti deja toate instrumentele care-ţi vor permite să «aperi şi să ilustrezi» nefericita noastră disciplină". Mircea Eliade îl preţuia pe I.P. Culianu deja ca pe un discipol, iar acesta nota mai târziu în jurnalul său (4 oct. '74) prima întâlnire cu Eliade la Paris: „Pentru a doua oară în viaţă – greutatea strivitoare a solitudinii şi responsabilităţii. Pentru... Eliade, care mi-a scris pe *Traité:* «Omagiul seniorului, fericit că nu va rămâne singur»".

Din noiembrie 1976 se stabileşte în Olanda, unde va sta 12 ani şi va avea o activitate prolifică; devine asistent universitar, iar după zece ani profesor asociat la secţia de studii române a Universităţii din Groningen, unde predă cursuri de romanistică şi de istorie a religiilor, între studenţii care frecventează cursurile sale despre magia Renaşterii numărându-se şi Umberto Eco. În 1980 obţine şi cetăţenia olandeză. Continuă să studieze şi obţine doctoratul în ştiinţa religiilor la Departamentul de Istorie şi Filosofie al Universităţii Sorbona din Paris, cu o teză despre experienţele extatice (*Recherches sur les dualismes d'Occident. Analyse de leurs principaux mythes*), având îndrumător pe profesorul Michel Meslin. Şapte ani mai târziu susţine, la aceeaşi universitate, doctoratul în litere şi ştiinţe umane, cu o teză despre gnosticism, specializându-se în gnosticism, creştinism timpuriu, istoria şi cultura Renaşterii.

Revine în America în 1986, ca *visiting professor,* iar din ianuarie 1988 profesor titular la Institutul Teologic (Divinity School) al Universităţii din Chicago, ca succesor al lui Mircea Eliade. Obţine cetăţenia americană şi se bucură de preţuire în lumea universitară. În această perioadă se întâlneşte la Chicago cu Familia Regală şi participă la o acţiune de strângere de fonduri pentru sprijinirea activităţii Regelui Mihai I. În 1990 publică săptămânal în revista *Lumea liberă românească* din New York, la rubrica „Scoptophilia" („Plăcerea de a vedea"), câteva zeci de articole în care critică regimul de la Bucureşti, articole reunite apoi în volumul *Păcatul împotriva spiritului: Scrieri politice,* publicat în 1999. De acum începe să primească scrisori prin care este ameninţat cu moartea, iar un an mai târziu este împuşcat mortal într-un grup sanitar al Facultăţii de Teologie a Universităţii din Chicago, în ziua de 21 mai 1991, de Ziua Sfinţilor Constantin şi Elena (onomastica mamei sale), „omor cu sensuri simbolice", „omor cu semnificaţie rituală" sau „asasinat-avertisment", oricum, un asasinat politic rămas până astăzi neelucidat. Pe biroul său de profesor la Divinity School, la Catedra „Mircea Eliade" s-a găsit un exemplar de semnal al ultimei sale cărţi, *Out of this World. Otherworldly Journeys from Gilgamesh to Albert Einstein,* publicată la Shambhala, Boston.

Curtat iniţial şi de securişti şi de legionari, I.P. Culianu a fost de fapt urât de ambele facţiuni. Mişcarea legionară a ironizat-o în nuvela *Jormania,* drept „Garda de Lemn". A fost mereu preocupat să afle *cât* şi *de ce* a simpatizat Mircea Eliade cu mişcarea legionară şi a realizat că „Eliade n-a fost niciodată antisemit, nici membru al Gărzii de Fier, nici pronazist. Dar am înţeles că, oricum, el a fost mai apropiat de Garda de Fier decât îmi plăcea să cred." Dorin Tudoran considera că după asasinarea lui Iorga, uciderea lui Culianu reprezintă „cea mai mare crimă împotriva culturii române". Matei Călinescu comenta un interviu al lui I.P. Culianu cu Gabriela Adameşteanu, publicat în revista *22* (5 apr. 1991), prin care releva „poziţia politică exemplar democratică, ostilă naţional-comunismului românesc, cât şi recrudescenţelor naţionaliste fasciste, xenofobe şi antisemite din România postceauşistă". Referirile priveau emisiunile lui I.P. Culianu la postul de Radio BBC, secţia română, cât şi colaborarea sa constantă la reviste de emigraţie precum *Limite, Contrapunct, Agora, Lumea românească, Meridian,* dar şi la reviste culturale din ţară, între care *22.*

S-au emis tot felul de ipoteze referitoare la moartea lui I.P. Culianu. În prefaţa *Un altfel de Culianu,* la volumul lui Ted Anton, *Eros, magie şi asasinarea profesorului Culianu* (1996, tradus în română în 2005), Andrei Oişteanu susţine că „Ted Anton acreditează ipoteza unui asasinat politic, produs fie de membri ai mişcării (neo)legionare, fie ai serviciilor secrete româneşti, fie, în fine, prin colaborarea celor două organizaţii", dar şi pentru atitudinea sa constantă împotriva mişcării pe care o numea „sminteala legionară" sau „Ku Klux Klan ortodox", cum şi-a intitulat un articol publicat în *Meridian* (vol. I, nr. 1, 1991). Se pare că dintre toate ipotezele privitoare la asasinat plauzibilă ar fi „crimă politică". Ted Anton scrie că „într-un moment zbuciumat, în 1991, Culianu era un glas care se făcea auzit în presa străină într-un mod unic, a fost ucis pentru că a vorbit în numele adevărului şi al dreptăţii". Andrei Codrescu îl considera pe I.P. Culianu „un personaj atât de interesant încât niciun romancier nu l-ar putea interesa".

Moartea lui I.P. Culianu a impresionat puternic. Umberto Eco, aflat în bune relaţii cu savantul român, despre care spunea că „a devenit un mit, sau poate un simbol politic", a publicat un lung comentariu intitulat *Murder in Chicago,* în prestigiosul *The New York Review of Books,* reluat apoi în volume critice din diverse limbi, inclusiv în română.

Cu două luni înainte de a fi asasinat, I.P. Culianu i-a trimis lui Dorin Tudoran eseul *Cultura română,* însoţit de câteva rânduri: „Imaginile de mai jos au fost scrise în 1982 şi, sunând prea radical, nu au găsit până acum niciun loc de publicare. Dacă am hotărât să le dau publicităţii este pentru că mi se pare că reflectă bilanţul cultural al unei ere nimicitoare: era-lumină a lui Ceauşescu. Cred, într-adevăr, că distrugerea culturii române operată de comunism a fost totală. Dar am încredere nemărginită în potenţialul creator al generaţiilor de mâine." Eseul a fost publicat în revista *Agora* (nr. 3, iul. 1991) şi a provocat, doi ani mai târziu, o dezbatere în revista *Vatra* din Târgu Mureş.

I.P. Culianu debutează cu povestirea *şi-am râs prosteşte, fără voia mea* în revista *Cronica,* din 4 martie 1967, titlul reluând un vers de Geo Dumitrescu. Patru ani mai târziu, avea pregătit volumul de povestiri *Arta fugii,* care urma să apară la Editura Eminescu, dar a fost interzis de cenzură. A fost publicat abia în 2002 la Polirom, cu cinci desene ale autorului şi prefaţă de Dan C. Mihăilescu: „Rod al nopţilor de insomnie metafizică prin care adolescentul Culianu ieşea din timp şi fugea din lume..." În exil, la redactarea operei sale ştiinţifice şi literare a folosit limbile română, italiană, franceză şi engleză: „Trebuie să hotărăşti bine în ce limbă scrii… Lucrurile nu merg niciodată aşa cum le plănuieşti", mărturisea autorul. Colaborează intens cu articole, studii, cronici literare şi ştiinţifice la reviste din exil precum *Limite, Revista Scriitorilor Români, Ethos, Contrapunct, Lupta, Agora, Lumea liberă, International Journal of Roumanian Studies* etc., în care se referă la scriitorii români Vasile Voiculescu, Constantin Noica, Mircea Ciobanu, Nina Façon, Dan Laurenţiu, Mihai Ursachi, Mircea Eliade, Virgil Tănase, Monica Lovinescu, Gabriel Liiceanu etc.

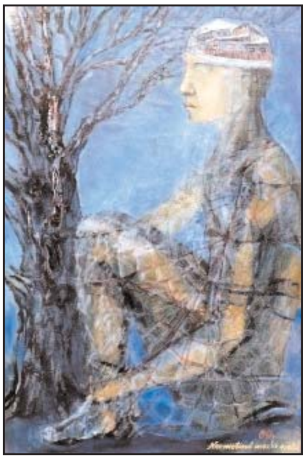
→

Recuperarea diasporei

La radio BBC susține emisiunea „Cărți și autori” în care vorbește mai ales despre Emil Cioran și Mircea Eliade. Într-un eseu intitulat *Exil,* publicat în revista *Limite* (nr. 19, aug. 1975), dă o „definiție-autoportret” a exilatului: „Exilatul este cel care îndrăznește să rupă legăturile cu matricea, se «smulge din mal», evadează «într-un alt tărâm» ale cărui reguli nu le cunoaște și va trebui să le învețe și să le accepte prin suferință. El este un erou de basme, acel orfan care se relevă fragil, dar în același timp infinit de puternic. Este – indiferent de vârsta fizică – adolescentul care se opune unei inițieri virile.” De atunci, I.P. Culianu începe să scrie în limba italiană monografia *Mircea Eliade* pe care a publicat-o în Colecția „Orizzonte filosofico” (Cittadella Editrice, Assisi, 1978), tradusă de Florin Chirițescu și Dan Petrescu și publicată în 1995 la Editura Nemira cu o scrisoare a lui Mircea Eliade. Între 1982-’83 scrie în limba franceză volumul *Mircea Eliade necunoscutul,* în care scriitorul este considerat „mare mistagog” (provocator și creator de mistere și mituri), tradus și publicat postum și în română de Dan Petrescu (1995). În aprilie 1986, la dispariția lui Mircea Eliade, Culianu scrie în limba română eseul *Mahâparinirvâna* și îl publică în revista *Limite* din Paris, reluat în mai multe rânduri în versiune franceză și engleză. Iată un fragment: „Christinel mă ia deoparte și îmi povestește că luni, în jurul orei 6, Mircea Eliade i-a cerut cartea lui Emil Cioran *Exercices d’admiration* și s-a așezat în fotoliul său preferat de catifea verzuie ca să citească. Zece minute mai târziu, stătea în fotoliu zâmbind nemișcat, cu cartea deschisă în brațe. Crezând că e vorba de o glumă, Christinel l-a strigat o dată, de două ori, fără răspuns. A alarmat imediat niște buni prieteni, pe profesorul Lacoque și soția sa, iar salvarea l-a transportat la spital în nu mai mult de 20 de minute...”

Preocuparea pentru publicarea unor studii de „metaanaliză”, pornind de la scriitori români, devine constantă, lui Eminescu dedicându-i cele mai multe studii, apoi lui V. Voiculescu, I. Slavici (nuvela *Moara cu noroc*) etc. La începutul anilor ’80 definitivează versiunea românească a romanului SF *Hesperus,* cu o prefață a lui Mircea Eliade, publicat la Editura Univers în 1992. În colaborare cu Hillary Suzanne Wiesner scrie în limba engleză romanul *Jocul de smarald,* cu versiune românească în 2005, un roman istorico-detectivist bazat pe crime constituite într-o secvență astrologică, legate de celebrul tablou *Primăvara* al lui Botticelli, lucrarea fiind imaginată ca o enigmă cu cheia astrologică, despre care s-au emis diverse ipoteze.

Împreună cu Cicerone Poghirc scrie o serie de articole pentru enciclopedii și dicționare, din domeniul studiilor religioase, despre religia traco-dacilor pentru *The Encyclopedia of Religion,* editată de Mircea Eliade, care, împreună cu altele, au fost incluse în vol. *Cult, magie, erezii* (Polirom, 2003) și care relevă dorința lui Eliade de „a integra tradițiile religioase din sud-estul Balcanilor într-un circuit academic internațional”. În 1989 îi apare volumul de povestiri *La collezione di smeraldi* în care lasă să se înțeleagă prăbușirea iminentă a sistemului comunist din România. Versiunea românească a acestei ficțiuni politice (*Jormania liberă,* publicată în revista *Agora,* nr. 2/1990) a fost reprodusă în *Viața Românească* (nr. 6-7/1992).

În 1990 îi apare *Les Gnoses dualistes d’Occident: Histoire et mythes,* tradusă și în română de Tereza Culianu-Petrescu la Editura Polirom în 2002, cu un *Cuvânt înainte* al autorului, care precizează că și-a propus să studieze miturile vehiculate de un grup de curente religioase pe care le numește „dualisme ale Occidentului”, pentru că timp de peste un mileniu au fost ținta unei preocupări constante din partea bisericilor creștine. Tot în 1990 apare volumul Mircea Eliade, Ioan P. Culiano, *Dictionnaire des religions,* cu colaborarea lui H.S. Wiesner, conceput încă înainte de dispariția lui Eliade, dar publicat postum în Editura Plon. Fără a se folosi de numeroasele dicționare ale religiilor, Eliade și Culianu au redactat lucrarea lor pornind de la izvoarele și bibliografia critică a 33 de religii sau grupuri de religii adoptând în general punctul de vedere din cele trei volume din *Histoire des croyances et des idées religieuses* și consultând cele 16 volume *The Encyclopedia of Religion.* Volumul *Călătorii în lumea de dincolo* îi apare în același timp, în 1991, în engleză la Boston și Londra și în italiană la Milano, iar în română abia în 2002, tradus de Gabriela și Andrei Oișteanu, cu un *Cuvânt înainte* de Lawrence E. Sullivan, director al Centrului pentru studiul religiilor lumii de la Universitatea Harvard din Boston. Acesta sublinia că I.P. Culianu „asociază intenționat știința și literatura, etnografia și filosofia, istoria și sistemul, examinând simultan genurile în mod normal separate ale ficțiunii și științei factuale”.

I. P. Culianu consacră literaturii și culturii române în general o serie de studii, eseuri și articole grupate în două volume realizate și prefațate de Tereza Culianu-Petrescu, sora autorului. Primul, *Studii românești I. Fantasmele nihilismului. Secretul doctorului Eliade* (2006), grupează 6 eseuri despre Eminescu și unul despre M. Eliade, în special despre creația literară eliadiană. O parte dintre texte au fost scrise în românește și publicate în revistele românești din exil ori în volumele tematice colective, cum ar fi *Cahiers de l’Herne,* nr. 33/1978, sau *Die Mitte der Welt*/1984. Volumul *Studii românești II. Soarele și Luna. Otrăvurile admirației* (2009) cuprinde texte dedicate unor „reconstituiri în domeniul mitologiei românești” pe care I.P. Culianu o consideră un adevărat *„puzzle* cu piese disparate”, deschis cercetătorilor. În prima parte, balada *Soarele și Luna și alte eseuri,* în partea a II-a *Otrăvurile admirației,* articole care se referă la „dualismul popular sud-european”, altele la mari figuri ale exilului românesc (M. Eliade, E.M. Cioran, M. Lovinescu) sau ale culturii române din țară (C. Noica, A. Marino, N. Façon, M. Ursachi).

La numai 41 de ani, aflat în plină forță creatoare, I.P. Culianu este înfrânt de forțe obscure, dar lasă posterității peste 15 volume de studii și exegeze, de lucrări de literatură și câteva sute de studii de specialitate publicate în edituri prestigioase, cu traduceri în engleză, franceză, italiană, germană, greacă și primite cu interes în rândul specialiștilor, iar bibliografia critică este pe măsura operei sale.

O poezie pe săptămână

Continuăm reluarea de poeme circulate de-a lungul și de-a latul lumii în cadrul proiectului cu titlul anterior, inițiat și coordonat de poetul belgian/flamand Germain Droogenbroodt. Traducerea în limba română aparține lui Germain Droogenbroodt și Gabrielei Căluțiu Sonnenberg (în fotografiile alăturate).

Întâlniri pe ploaie

Christine Busta (Austria)

Arici, micul meu prieten înspinat,
temeinic camuflat treci drept boț de humă
rostogolit prin poiana mustindă.
Tu doar prefă-te mort! Știu prea bine
că, în adânc îngropată, tăinuim amândoi
a noastră gingașă căldură vitală.

Întâlnind poeți

Eunice de Souza (India)

Când văd poeți mă contrariază-ades
culoarea ciorapilor lor
îi suspectez că ar purta peruci
că par să aibă-o viespe-n glas
sau că adoptă un aer prea sumbru.
Mai bine-i citesc din poezii:
scoici tărcate și reci
în care vuiește distant
ecoul unei mări triste.

Cutreierând pământul

Chi Chien (Taiwan)

Cutreierând pământul
Singur cu mine,
Mă opintesc în toiagul meu negru
Și-mpung cu putere-ndoită
Solul cel rece, scorțos,
Nădăjduiesc că semenii mei de pe cealaltă parte
Vor prinde-a auzi ciocănitu-mi timid
Bănuind că exist.

Știi

Idea Vilarino (Uruguay)

Știi, mi-ai spus
nicicând n-am fost atât de fericită ca astăzi.
Nicicând. Și mi-ai spus asta
în același moment
în care eu hotărâsem să nu-ți spun,
știi,
cu siguranță mă amăgesc
dar cred, dar mi se pare că aceasta,
e noaptea cea mai frumoasă din viața mea.

Trezire poetică

Germain Droogenbroodt

Atât de mult să privești la stele
până când zorii, cu roșul lor matinal,
se-nchid peste irisul nopții
să tălmăcești visul
nu doar ca pe-un vis
ci ca pe cititul în palma
trandafirului înspicat cu nervurile
timpului viitor.

Scriu

Eugénio de Andrade (Portugalia)

Scriu deja noaptea
în casă. Scriu
despre zorii în care ascultam
foșnet de var sau de flăcări,
și tu, numai tu,
numele mi l-ai rostit.
Scriu pentru a-mi aminti
gustul primei guri sărutate
cândva, tremurând.
Scriu ca să urc
la izvoare
și ca să mă nasc din nou.

Cherchez la femme

Să nu fii frunză, să te simţi copac! (II)

Paula ROMANESCU

Să nu spuneţi că aţi obosit doar urmărind traseele Ucăi Marinescu pe Planeta cea Albastră ca o portocală… Ca în poveştile noastre cu a fost odată, înainte mult mai este.

La întoarcerea acasă din anul 2006, i se înmânează Trofeul Presei Sportive „Iosif Sârbu”.

Mintea ei începuse deja să pună cap-compas Polul Nord Magnetic (83,2 grade nord și 114,24 grade vest), fiindcă auroră boreală ca acolo, nicăieri! Nestatornicul acesta de Pol Magnetic este într-o permanentă migrare spre nord.

Iat-o, aşadar, în anul 2007 în îndepărtata zonă de nord a Canadei, la Iqualit, Ellesmere, Resolute Bay, Eureka, Gise Fiord. Parte din expediţie, în grup, altă parte, solitară. Temperatura – prietenoasă: minus 52 de grade!

Altă premieră românească!

Tricolorul românesc flutură şi la Polul Nord Magnetic!

Comitetul Internaţional Olimpic îi acordă Diploma de Onoare şi titlul de *Celebritate a României.*

Ca să nu treacă de tot anul 2007, Uca Marinescu – Celebritate a României, mai dă o fugă până în Tibet, în extremul N-V, regiunea Humla, cu oameni unici rămaşi parcă în veacul al XI-lea, de o natură cu totul specială, unde nu se cunoaşte grabă, invidie, sete de îmbogăţire, fiindcă natura le oferă de toate.

Pelerinajul pe muntele *Kailash – centrul budismului din lumea întreagă,* avea s-o înveţe că doar cu o infinită răbdare treci… marea de nimicuri care crezi că ar avea importanţă în împlinirea unei vieţi de om. Aici a întâlnit ea un înţelept/şaman care i-a vorbit despre un lac sacru care n-a fost atins de nimic niciodată. La zâmbetul ei neîncrezător, omul i-a făcut semn să-l urmeze şi să vadă cu ochii ei. Ajunşi lângă lac, un alt semn şi, amândoi – şamanul şi exploratoarea, s-au aşezat pe mal în tăcere, cu ochii pe oglinda apei. Aşteptare luuuuungă. La semnul de nerăbdare al ei – surâsul abia ghicit al şamanului: – Aşteaptă!

După un timp, în liniştea care părea să fi cuprins totul (şi sufletul ei rămas ca suspendat în infinit!), dintr-un copac din apropiere s-a desprins o frunză care… învăţa să zboare căzând… Mai avea puţin şi atingea oglinda apei lacului sacru… Dar o pasăre ivită nu se ştie de unde a săgetat aerul, a prins în cioc frunza căzândă şi a dispărut în văzduh. Abia atunci privirea şamanului a căutat-o pe a însoţitoarei sale: – Acum ai înţeles?

Mărturisesc că am vrut şi eu să repet experienţa după ce am investit Lacul Floreasca, cu de la mine voie, cu puteri sacre. M-am aşezat într-o primăvară pe malul său, vizavi de Muzeul Satului… Se pare însă că „Satul” îşi deversase toate zoaiele în apa martirizată…

Înapoi pe urmele Ucăi Marinescu!

În anul 2008, preşedintele de atunci al Franţei, îndemnat poate de Carla lui, a chemat pe toate temerarele sportive din UE să participe la o ascensiune care s-a numit *Corde de l'Europe,* pe Mont Blanc, declarat vârf al Uniunii Europene. Cine credeţi că va fi reprezentat atunci România? Da, aţi ghicit!

Trofeul primit din partea locatarului vremelnic de la Elysées a fost pentru temerara noastră Trandafirul Alb. Sta bine lângă cuiul inuit.

În acelaşi an aude chemarea şamanilor din Altai. Răspunde. A ajuns tocmai pe o eclipsă totală de soare. Semeţ, doar vârful muntelui continua să păstreze lumina. De aici ajunge în Kamceatka, zona vulcanilor veşnici în care trăiesc (totuşi!) oameni. Este extremitatea de N-E a Rusiei.

Ca invitată de către Misiunea României la ONU, cu ocazia Zilei Naţionale, prezintă expoziţia de fotografie *Lumea văzută de un explorator român.* Abia de le-a venit să creadă misionarilor noştri la ONU (dar nu numai lor!) cât de uluitor de frumoasă e lumea!

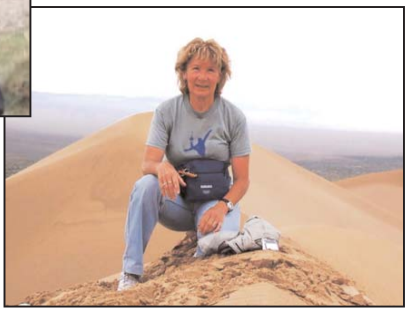
Mai rămăseseră câteva zile din anul 2008. Tocmai bune că să ia parte la expediţia australiană de studiu al impactului încălzirii globale asupra icebergurilor din zona estică a Antarcticii şi la aniversarea a 100 de ani de la atingerea Polului Sudic Magnetic de către australianul Douglas Mawson. Ajunge astfel la Polul Sud Magnetic (25 decembrie când steaua sus răsare ca o taină mare…), realizând totodată *performanţa unică la nivel naţional şi mondial de atingere a celor patru Poli ai Pământului.*

Comitetul Olimpic şi Sportiv Român îi acordă Trofeul Sport şi Mediu.

Oare să nu fie fericită Uca Marinescu?! Sau o fi vrut ea să vadă ce gust are fericirea în chiar „Regatul Fericirii” – Bhutan, ţara aceea din Himalaya, model de evoluţie spirituală unde indicele naţional de bunăstare se măsoară prin bogăţia în fericire a locuitorilor. Acolo avea s-o afle anul 2009 pe românca fericită Uca Marinescu cu un consistent indice de bunăstare pe capul ei. Timp de două săptămâni cât a fost prin acel regat ca nici un altul mai bogat, a adunat atâtea comori cât să-i ajungă pentru toate trecerile prin lumea cea rămasă pauperă de suflet!

A ajuns apoi prin Birmania şi Myanmar, hălăduind printre templele şi pagodele vechilor khmeri.

Anul 2010 îl rezervă pentru o călătorie solitară în jurul lumii celei încă necălcată de paşii ei. Răstimp de şase luni a parcurs ţinuturi din 24 de ţări – prea bogate, prea sărace, prea frumoase cu toatele, adică unice în felul lor, care n-au aflat încă de febra globalizării şi de alte febre. Dintre acestea, să numim câteva: Orinoco, Yukatan, Kazahstan, Hokaido, Armenia, Shandrila (cu doar 27 de etnii, toate vorbind o chinezească proprie!), Madagascar (năpădit de aventurieri şi contrabandişti de toate naţiile!). Acum înţelege ea că, dacă ar fi să desfiinţăm graniţele, atunci s-o facem pentru a ne înţelege mai bine şi nu pentru a ne izola şi învrăjbi, fiindcă nu-i nicio scofală un popor globalizat economic, ci existenţa unor „popoare care să se dezvolte prin spiritualitate proprie”.

În 2011 reface Drumul Sării şi al Mătăsii: China, Mongolia, Kazahstan. Şi dacă tot era prin Mongolia, a răspuns invitaţiei unor vechi prieteni mongoli să vină şi în Centrul energetic al Deşertului Gobi, unde soarele îşi concentrează energia, iar Shambala stupelor şi Muntele Meru te conduc spre Clopotul Timpului. Scheletele dinozaurilor şi natura de aici îţi pot da o idee despre efectul devastator al cataclismului cosmic care va fi produs în noaptea timpului „clopotul” acela cu dangăt de vaier adânc de tăceri…

2012. La Conferinţa Anuală a Clubului de la Roma prezintă materialul „Rolul Naturii în civilizaţia umană”.

2013, Bucureşti. După ce aprinde Flacăra Olimpică cu ocazia Festivalului Olimpic al Tineretului European, porneşte într-o expediţie în Himalaya, prin satele de la baza celor cinci munţi optmiari, sate ale şerpaşilor care deschid drumul alpiniştilor spre marile înălţimi, vizitează mănăstiri vechi unde se află şi scalpul lui Yeti. Muzeele de aici păstrează mărturii despre temerarii Himalayei, începând cu neo-zeelandezul Edmund Hillary şi nepalezul Tenzing Norgay, care, la 29 mai 1953, cucereau Everestul (8488 m)!

În 2014 este din nou în Antarctica, studiind efectele încălzirii globale asupra Pământului, în cadrul Institutului Antarctic Australian, şi participând la comemorarea centenarului expediţiei în zona Mării Wedel a exploratorului Ernst Shackleton care tot efectele încălzirii globale (şi atunci?!) le studia şi care a traversat cea mai dură lecţie de supravieţuire, străbătând 900 de km pentru a-şi salva echipajul. Şi iar în Mongolia şi Altaiul Siberian, unde a întâlnit şi un grup de patru medici români (medicina modernă, de!) într-un schimb de experienţă cu medici locali adepţi ai medicinii tradiţionale şi şamani mongoli. Zona Tuva din Altaiul siberian este locul de confluenţă a celor două izvoare ale fluviului Enisei, loc sacru de credinţă, dătător de energie. Aici a participat ea şi la Jocurile Naţionale Olimpice Naadam, la proba de tir cu arcul.

2015, Sikkim. Cu înălţimi de şapte mii de metri în nord şi văi la 4000 de metri, băi termale, cascade, mănăstiri, oameni pentru care viaţa are alte repere de împlinire decât cele ştiute de lumea dezlănţuită..

2016. Expediţie spre al şaselea Pol al Pământului. Sper că nu l-aţi uitat pe primul – cel al locului natal, Joseni-Gheorghieni. Este zona buriată din Siberia-Sakha – Yakutsia, unde maxima iernii a fost de minus 71 de grade. Să fie din pricina temperaturii că aici trăiesc cei mai mulţi centenari? În anul acela, în Yacutsia existau „doar” 67. Pe fluviul Lena (îngheţat, cum altfel!) expediţionarii parcurg zeci de kilometri până să ajungă la un fenomen geologic unic numit Lena Pillars – blocuri de gheaţă ca nişte stânci, înălţate din curgerea (?) Lenei.

Valea Hunza, descrisă şi de Henri Coandă în scrierile sale, situată pe vechiul drum al Sării şi Mătăsii, este un alt tărâm al centenarilor. Se spune că hunzanii ar fi descendenţi ai războinicilor lui Alexandru cel Mare, rămaşi pe aici după mutarea acestuia în istorie. Or fi, că prea n-au pereche pe lume!

În Pakistan a vizitat satele de piatră locuite de oameni frumoşi, din văile de la peste 3000 de metri străjuite de gheţari veşnici, cu caişi magnifici şi o apă de o puritate nemaiîntâlnită pe pământ. Păi, să tot trăieşti! La peste 5000 de metri, la tabăra de la Nanga Parbat, unul dintre optmiarii Himalayei, exploratoarea Uca Marinescu a descoperit a hartă a lumii din 1300 pe care era conturată (înscrisă) şi DACIA. Dacă a adus o copie şi în România? A adus!

Anul 2017. Expediţie către cel mai bătrân munte din lume – Roraima, din vechiul continent Gondwana, situat la graniţa dintre Brazilia, Venezuela şi Columbia; vizitarea renumitelor piramide descoperite în Bosnia, la Vasoko.

Am regăsit-o la începutul acestei toamne dând ocol prazului, gogonelelor, pepenilor şi tărtăcuţelor, toate împărţind un „teritoriu” modest cu florile ochioase şi leusteanul din Grădina Bunicii ascunsă în spatele serelor altădată semeţe din Grădina Botanică din capitala noastră cu grădini tot mai puţine. Avea în mână o frunză galbenă de dumbravnic care-i poposise în palmă.

Am salutat-o. Mi-a răspuns zâmbind, cu tot cerul luminii în privire.

– Vă simţiţi frunză de toamnă?, am întrebat-o.

– E bine să te simţi copac, nu frunză.

De ce am tresărit? Mă simt cumva frunză?

– Cum se face că sunteţi pe aici?

– Mă încarc cu de-ale noastre şi îmi pun ordine în gânduri ca să nu uit ceva tocmai acum când urmează să plec într-o expediţie specială (parcă cele de până acum au fost micşunele, mi-am şoptit strivind sub pleoape un licăr de gând jucăuş!) în Regatul Bhutanului, unde voi fi însoţită de data aceasta şi de un grup de virusaţi cu dor de expediţie.

– Tineri?

– Da, tineri de toate vârstele.

Acum când consemnez acestea, grupul de expediţionari români este la drum spre Regatul Fericirii.

Fericiţii!

Brâncuși și India

Ion PĂTRAȘCU

Am călătorit mult prin lumea de basm a Orientului și, de fiecare dată, m-am întors cu impresia că nu reușisem să cuprind cu mintea și cu gândul cât mai mult din oferta cultural-istorică a vastei zone de la Nil și până la Fluviul Galben. Cel puțin pentru mine, este îmbucurător să constat prezența românilor peste tot, în medii spirituale care le sunt familiare. Ai noștri istorici și oameni de cultură, care nu au privit numai spre Roma, ci și spre alte coordonate spirituale, sunt convingători atunci când ne prezintă dovezi despre legăturile milenare ale trăitorilor din spațiul carpato-dunărean cu vechile popoare din Egipt, Persia, Mesopotamia, India sau îndepărtata China.

De câțiva ani buni, aduc și eu modeste mărturii despre unele pagini luminoase din istoria legăturilor românilor cu lumea orientală. Nu mai târziu decât anul trecut, propuneam cititorilor revistei impresii personale despre solul fertil în care au prins rădăcini raporturile culturale româno-indiene. Nu mi-a fost greu să identific personalități de seamă din India și România, care se constituie lianți puternici și dau strălucire unor legături trainice de prietenie. Am scris despre Mircea Eliade, care a făcut cunoștință cu filosofia indiană la fața locului. Am scris despre aștrii liricii românești și indiene, Mihai Eminescu și Rabindranath Tagore. Nu puteam trece mai departe fără să creionez măcar câteva elemente din gama influențelor artei și filosofiei indiene asupra vieții și operei marelui Brâncuși, acel băiețel din Hobița Gorjului care l-a admirat pe celebrul yoghin tibetan Milarepa (1040-1123), s-a adâncit în meditația yoghină și, nu mai puțin important, a reușit să împletească tradițiile etno-culturale românești cu elemente ale spiritualității și filosofiei indiene.

În momentul în care i s-a oferit șansa să realizeze un monument în India, Brâncuși era deja cunoscut în lumea largă ca *un prinț al formei pure*... pe care Jean Casson, critic de artă francez, îl aprecia drept *unul dintre cei mai mari creatori ai tuturor timpurilor,* aprecieri întărite și de criticul de artă american James Farrel, spunând că *lângă Shakespeare și Beethoven se mai află un Dumnezeu: românul Constantin Brâncuși.* Pentru Geo Bogza, Brâncuși era *acel țăran din Gorj care a făcut pentru țara sa ceea ce pentru alte țări n-au putut face decât regii și împărații.*

Alături de Eugen Ionesco, Emil Cioran, George Enescu era și Brâncuși unul dintre românii celebri care au strălucit la Paris. Acolo, el era cunoscut drept *un prince paysan, le bon Dieu* sau *un profet din Vechiul Testament,* cum îl numea Amedeo Modigliani, pictor și sculptor italian. Povestea lui Constantin Brâncuși este una incitantă. Uneori este chiar greu de pătruns în universul său artistic și filosofic, care își are o bază solidă în Hobița natală, pe care el a altoit cunoștințe și practici din alte zone geografice. L-a pasionat în primul rând Orientul, unde India avea prioritate. Probabil că era ceva ancestral. El plecase de la Hobița cu pasiunea pentru proverbe, folclor, filosofia țăranului român. Era și o persoană religioasă. Pentru el, rugăciunile hobițenilor erau forme de meditație, erau filosofie. La început, nu avea cum să știe că unele elemente fundamentale, cu care plecase din satul natal, aveau corespondent și pe alte meridiane geografice. Va descoperi acest lucru la Paris, unde începe să frecventeze Muzeul național de artă asiatică Guimet, precum și secții ale Muzeului Luvru, cu profil asemănător. La Biblioteca Națională studia cu pasiune cărți sacre și lucrări de artă ale Orientului.

Întâmplarea a făcut ca atunci când *dădea cu pasul* distanței dintre București și Paris, a primit o carte, care a zăcut ani de zile pe o poliță din atelierul său. Când s-a trezit, întâmplător, cu ea în cap, a văzut că era vorba despre un celebru yoghin tibetan, Milarepa, socotit cel de al doilea Dalai Lama din istoria Tibetului și cel care a atins Nirvana. Din acel moment, Brâncuși nu s-a mai desprins de acea carte. În scurt timp, a ajuns să cunoască pe de rost viața și opera iluminatului. Dacă în carte erau într-adevăr o sută de mii de poeme, cum se spune, atunci memoria lui Brâncuși pare nelimitată. Cert este că Brâncuși avea *o adevărată fascinație pentru Milarepa* (Mircea Eliade), care i-a devenit ghid spiritual. Acesta a fost traseul lui spre meditația yoga, poate și spre practici yoga, cine mai știe? În orice caz, el ajunge singur la simboluri, la esența lucrurilor. Era crezul lui că *funcția artistului rămâne aceea de a descifra semnele ascunse ale naturii și de a interpreta misterele Universului.* Criticii lui Brâncuși ne asigură că toate sculpturile marelui artist sunt invitații la meditații, sunt adevărate opere filosofice, turnate în bronz sau șlefuite în piatră.

Înrâurirea artei și filosofiei indiene asupra lui Brâncuși ar fi putut avea astăzi o reprezentare materială și mai concretă dacă el reușea să pună în operă *Templul meditației* de la Indore, India. Povestea începea în anul 1933, când unul dintre cei mai bogați oameni ai Indiei, maharajahul Yeshwanr Rao Hokbar, trecea pragul atelierului lui Brâncuși din Paris. Școlit la Oxford, tânărul indian era mare amator de artă. El colinda Europa și America pentru a achiziționa numai lucrări de mare valoare. De la Brâncuși a cumpărat, pe loc, o *Pasăre în zbor,* din bronz lustruit, și a comandat încă două Pasări în zbor, una din marmură albă și cealaltă din marmură neagră. Atunci se perfectează înțelegerea ca sculptorul român să ridice la Indore un templu, ca loc de veci pentru maharana Sonyogita, soția defunctă a maharajahului. Brâncuși a lucrat la proiect timp de patru ani (1933-1937), plăsmuind ceva nepământean. Templul din proiect urma să aibă forma Oului cosmic de la începuturile lumii, care se află în mitologiile multor popoare. Pentru Brâncuși, acel Ou nu era doar simbolul Cosmosului, ci era *maica tuturor formelor.* Este evident că el avea cunoștință despre Oul cosmic al chinezilor, din care apăruse primul lor om, Pan Ku, sau despre Oul cosmic indian, clocit de lebăda divină Hamsa din mitologia hindusă. Astfel că templul avea formă ovoidală în exterior și interior, nu era prevăzut cu uși și ferestre la suprafață, având însă o intrare subterană, care permitea accesul unei singure persoane. Interiorul, sub forma unei oglinzi de apă, ar fi urmat să reflecte cele trei *Păsări în zbor* și statuia din stejar *Spiritul lui Buddha,* dăltuită tot de Brâncuși. *Pasărea în zbor,* din bronz lustruit, numită și *Pasărea de aur,* urma să fie mângâiată de razele soarelui, numai într-o zi de sărbătoare, când pătrundeau printr-o deschizătură circulară din plafon.

Din varii motive, părțile contractante nu s-au întâlnit în decembrie 1937, când Brâncuși s-a deplasat în India pentru realizarea templului proiectat. Monumentul a rămas doar o plăsmuire brâncușiană, cum îi spun specialiștii. Templul de la Indore ar fi avut și el, probabil, o valoare cel puțin egală cu Ansamblul sculptural de la Târgu-Jiu. Cele două vârfuri ale creației brâncușiene (una materializată și cealaltă doar în proiect) ar fi putut evidenția și mai bine elementele de complementaritate din culturile română și indiană. La acele elemente comune se referea și Lucian Blaga atunci când sublinia: *Mi s-a părut că nicăieri în Europa gândirea indică n-a avut o înrâurire de aceeași calitate ca tocmai în România.* Din evantaiul larg al acestor elemente comune să amintim doar conceptul verticalității la marele Brâncuși, exprimat cel mai bine de capodopera sa *Coloana infinită,* care, pentru el, era *Scara Cerului,* cu acea spirală care-i suna sculptorului ca *un cântec etern, care ne duce cu sine în infinit, dincolo de orice durere sau fericire factice.* Coloana face parte din simbolurile cosmogonice primare (Oul, Pasărea, Stâlpul), care înnobilează sculpturile lui Brâncuși. Este un aspect care nu putea să-i scape eminentului eminescolog bengalez Amita Bhose, care a lăsat pagini minunate despre influențele indiene nu doar în operele lui Eminescu și Eliade, dar și ale lui Constantin Brâncuși. La marele nostru sculptor, ea punea stâlpul porții, crucea, troița sau bradul funerar din spațiul românesc alături de stâlpul casei, stâlpul sacrificiului și sceptrul suveranului din scrierile vedice. La Târgu-Jiu, spun iubitorii lui Brâncuși, privirea vizitatorului este purtată de la un nivel la altul, pornind de la *Masa Tăcerii,* trecând prin *Aleea Scaunelor* spre *Poarta Sărutului,* pentru ca, în final, odată cu spirala *Coloanei Infinite,* să țâșnească spre cer. În această coloană Eliade vedea tocmai *simbolul înălțării, al zborului, al transcendenței.* Aici, la acest *capitol indian,* ar trebui să mai adăugăm un alt gând al lui Mircea Eliade. Vorbind despre ceea ce el aprecia drept *seceta de 20 de ani* în creația lui Brâncuși, după realizarea Ansamblului de la Târgu-Jiu, istoricul religiilor se întreba (și propunea spre cercetare) *dacă nu cumva marele sculptor era convins că după* Coloana Infinită *nu mai avea niciun rost să se dedice unei alte mari lucrări sau că era profunda lui părere de rău că împrejurările nu-i permiteau să se depășească prin crearea monumentului din Indore.*

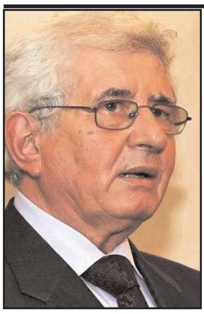
Dar, să revenim la Paris, unde Brâncuși a avut întreaga libertate de creație. Să ne amintim că el nu a vrut să stea la umbra marelui Rodin, ci și-a căutat și și-a găsit propriul drum în artă. El este cel care a revigorat viziunea europeană despre artă. El nu copia natura, nu sculpta lucruri sau ființe, el sculpta idei, nu sculpta păsări, oricât de măiestre ar fi fost ele, ci zborul lor. Avea propriul drum și propriul joc (*Mon jeu est a moi,* cum spunea el), reflectate de cele peste 700 de lucrări. Din fericire, capodopera artistului, Ansamblul sculptural *Calea Eroilor* de la Târgu-Jiu, a îmbogățit tezaurul cultural-artistic românesc. De aceea, este bine să trimitem un gând de mulțumire nu doar lui Brâncuși, ci și soției prim-ministrului George Tătărescu, Arethia Tătărescu, căreia i se datorează, în bună măsură, ridicarea tezaurului despre care vorbim. Să ne mai amintim că sculptorul celebru de la Hobița nu a vrut să înstrăineze atelierul său din Paris, ci dorea să-l ofere în dar țării din care provenea. Inventarul lui era impresionant: 144 de sculpturi, 86 de socluri, 15 mulaje, 38 de desene, 2 picturi, circa 1500 de fotografii, mobilier sculptat, o bibliotecă bogată și o discotecă cu folclor românesc, fără de care atelierul său n-ar mai fi fost o oglindă a Hobiței natale. Donația a fost respinsă de autoritățile române ale timpului pe motiv că nu se încadra în tipicul *realismului socialist.* În această situație, de neînțeles pentru el, singura soluție era să ofere atelierul statului francez, cu dorința expresă ca acesta să fie păstrat în integralitatea lui (Testamentul lui Brâncuși din 12 aprilie 1956: *Las moștenire statului francez absolut tot ceea ce vor conține atelierele mele în ziua decesului meu.*) După ce Brâncuși și-a aflat odihna veșnică, statul francez, prin dispoziția ministrului Culturii, André Malraux, a reamplasat atelierul (considerat *veritabil laborator al modernismului la Paris*) la Centrul Național de Artă și Cultură Georges Pompidou din capitala Franței.

Până în ultimul moment, marele sculptor român se plângea că va putrezi în pământ străin. Când s-a spovedit, la începutul lui 1957, îi declara arhiepiscopului Teofil de la Biserica ortodoxă din Paris: *mor cu inima tristă că nu mă pot întoarce în țara mea,* repetând, pentru cine stie a câta oară, *acolo unde îmi aparțin inima și sufletul.* Îl așteptase pe Bunul Dumnezeu în atelierul său, de unde a plecat la El în 16 martie 1957. Trecea *Dincolo,* spunea Mircea Eliade, prin *Poarta Sărutului,* templu al iubirii și al morții, creat de el, însă nu înainte de a intra definitiv în patrimoniul artei mondiale.

Astăzi, România profită din plin de numele și aureola marelui nostru sculptor. Ca fost diplomat, mă închin la icoana unuia dintre cei mai remarcabili ambasadori ai spiritualității românești.

Vecina mea, Africa

Un baobab cu rădăcinile în cer

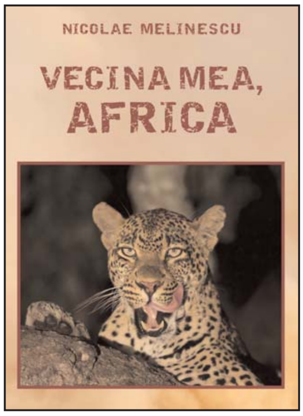

Neagu UDROIU

Decenii la rând, Nicolae Melinescu ne-a fermecat cu emisiuni de televiziune înfăptuite cu har, botezate în aghiazmatarul comunicării de supremă calitate. Retras de pe reverul micului ecran, îl vedem acum manifestându-se cu eleganță și inconfundabilă autoritate ca om de catedră, dar și ca autor de pagini scrise de indubitabil succes. De curând a trimis spre noi două volume de interes aparte: *Înapoi în Africa* și *Vecina mea, Africa* (ambele apărute în 2018 la Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște).

Titlurile vorbesc de la sine: *Înapoi, în Africa* ne atrage atenția că autorul nu e la o primă descindere pe al doilea mare continent al Planetei și știm cât de mult folos ne-au adus cercetările temeinice acordate de el solului și subsolului dintre Oceanul Indian și Atlantic, dar și florei și faunei atât de captivante în înțelesuri. Celălalt titlu, *Vecina mea, Africa,* evidențiază proximitatea drept argument al insistențelor sale de cercetător asiduu, de publicist, de cărturar la cotă maximă, pentru descifrarea și decriptarea unor realități care foșnesc sub fereastra noastră. În deplină cunoștință de cauză, preluăm la adevărata trăire sunetele, euforiile – câte sunt, tristețile – destule, dezamăgirile – oho!, speranțele ce nu se lasă înăbușite. Încetăm astfel să reducem la exotic un pământ brăzdat de Nil, cel mai lung fluviu de pe Planetă, stăpânit de șalul pădurilor tropicale („...neamuri mii îi cresc sub poale..."), stăpânit agresiv de un deșert, Sahara, de negăsit altundeva, să singularizăm aplauzele noastre doar la performanțele unicat ale unui Eusebio, Bikila Abebe ori Mila. Melinescu ne ia de mână și, om cu multă carte, ne îndeamnă să privim viața la firul ierbii, atenți și la clipocitul ademenitor al averilor de tot felul, dar și la dramele aninate la tot pasul în drumul cercetătorului privitor la cum arată viața africană pe plaiurile proprii. Dispus să ne asiste în acest demers la care ne putem dovedi dispuși dacă dorim, teleastul de clasă de până mai ieri ne obligă să observăm, să evaluăm, să comensurăm valoarea adăugată pe care noile sale cărți o transferă în rafturile noastre de bibliotecă, prin scriitura aleasă, prin cantitatea debordantă de informație, prin analize și sinteze complexante.

Inspirat de frazele la care apelează Nicolae, eu cititorul de Jules Verne, degustătorul de film și carte de călătorie de la vârstă fragedă, mă declar gata să privesc de acum teritoriul de la sud de Mediterana ca pe un baobab cu rădăcinile în cer. Și iată, mai ales, de ce! *Adansonia digitata,* cum se cheamă pe limba savanților, îmi sugerează într-o serie de privințe destinul Africii. Înainte de orice, o putere de supraviețuire impresionantă. Este o „vietate" cu media de viață ce trece de 500 de ani. Dar un exemplar din Botswana, cu numele lui Livingstone, exploratorul, scrijelit cu briceagul, își semna sfârșitul după ce trăise 1400 de ani. Și, ca și cum asta nu ar fi de ajuns, Melinescu ne semnalează baobabul Panketree din statul Zimbabwe – țară pe care a bătut-o cu piciorul pe îndelete, baobab îngenunchiat de vârstă doar cu ceva timp în urmă, pe când avea etatea de 2.500 de ani. Rezistentă la intemperii de tot felul, unele aduse pe cizmă de cotropitori veniți dinspre diverse puncte cardinale, Africa mai împrumută câte ceva de la uriașii savanei. Baobabul multisecular suferă îngrozitor din cauza absenței apei nevenite la timp. Și încă ceva fundamental: procesul de creștere trece prin etape tranzitorii care conduc la configurarea unor împletituri interioare ciudate, transformate de utilizator în cuiburi și culcușuri felurite, cu destinații utilitare diverse. Aici o prăvălie sătească, dincolo un loc numai bun de așternut un pled de dormit, o cămară sau, de ce nu, instalată o stație de autobuz local. Ei bine, dați-mi voie să cred că întregul continent african și-a amenajat asemenea cuibare, ascunzișuri unde să depoziteze puzderia de necazuri, de întâmplări, de curiozități. Ca să cunoști Africa, îți trebuie această proprietate de a sesiza particularul, trăsătura ce face din continentul negru o vitrină de „curiozități", plină de caracteristici de neignorat.

Sigur, într-o casetă de abanos împodobită cu fildeș și-ar găsi locul pașii de început ai europeanului romantic, extaziat în fața frumuseților de necuprins, evident Livingstone, „descoperitorul " său Stanley, dar chiar românii Ghika-Comănești & fiul, ori acel Ferdinand Calistrat, sportiv de performanță ajuns în zonă. Într-o alta, datele identitare: 54 de state, peste un miliard două sute de mii de locuitori, peste două mii de limbi indigene, plus limbile stăpânitorilor – araba, engleza, franceza, portugheza, spaniola. Merită o vitrină separată imaginea dominată de caricatura cu Bismarck la pupitru, împărțind tortul generos al solului african, în 1884/1885, la Berlin. Terminase cu ceva ani în urmă de „servit" Balcanii și Bugeacul, se ocupa acum să-i fericească pe alți europeni hotărâți să apuce pe drumuri.

Deoarece chiar era câte ceva de împărțit. Ne atrage atenția Melinescu: Africa de Sud are acum un tezaur mineral estimat la 2.500 de miliarde dolari. Această țară dispune de peste o treime din rezervele de aur ale Terrei. Anual produce 350 de tone de aur pur. Mai deține perimetre diamantifere, mine de platină (însumând 80 la sută din producția mondială), cărbune, minereu de fier. Fostul Zair are evaluate bogății naturale de 24 de mii de miliarde dolari. Zimbabwe are rezerve de crom situate pe locul doi în lume. Fosta Rhodesie de Sud a produs în perioada modernă peste 700 tone de aur și deține importante filoane în curs de exploatare. În bazinul Zambezi, rezervele de cărbune de cea mai bună calitate depășesc 12 miliarde de tone, iar cele de minereu de fier, 30 de miliarde.

De mult spațiu trebuie să beneficiem pentru a vorbi de sărăcii continentului, localnicii. Africa deține o particularitate unică: 45 la sută dintre locuitori au vârsta sub 20 de ani. Pe ei îi evocă cele două volume, dar mai ales zvârcolirile continentului în fața gloanțelor! A fost vremea luptei albilor contra negrilor. Decolonizarea a generalizat bătăliile duse de negri contra negrilor. Aspirația spre libertate a încurajat nașterea monștrilor cu chip de dictatori locali. Dragul de putere i-a stimulat în desfășurarea lor contra lor. În Africa, au avut loc aproape patru sute de războaie interne. S-au decimat între ei cu sutele de mii partizanii dorinței de a câștiga. Mai nou, asistăm la ofensiva pe față a negrilor contra albilor. De arătat spre două puncte cardinale: liderii autocrați, îmbătați de putere, rămași zeci de ani la comandă, dar și armele, mijloace sigure de a face prăpăd, aducătoare de bani în visteria furnizorilor generoși. Istoria i-a însemnat pe răboj, cât să-i arate cu degetul pentru felul sălbatic în care și-au alimentat setea de putere. Eram student când Africa deschidea ochii spre alt mod de viață. Fusese Sudanul, Ghana. Au urmat mulți alții la rând. Cazul Congo Belgian este de tot râsul. Devenise la începutul veacului trecut proprietatea personală a regelui de la Bruxelles. Când un simpatic succesor al său a catadicsit să intre în rândul lumii cedând trecerea, a început dansul săbiilor. Nume intrate azi în uitare comandau orchestra: Lumumba, Tshombe, Kasavubu, finalmente Mobutu. Pe la alții, diverse nume de mesianici!

Ajungem la cutia cu probleme care se transferă de la un deceniu al dezvoltării la altul, de la un veac la altul. Una dintre ele: migrația transfrontalieră, transcontinentală și cum s-ar mai putea numi ea. Nimeni nu știe ce curs vor lua evenimentele.

Nicolae Melinescu face un subiect din piraterie. Ar putea fi ceva coborât din lecturi sau povestiri ale marinarilor dispuși să-și omoare timpul la un pahar de bere fiartă. Nu e! Sunt studii întreprinse de autor în dosare la un moment dat în actualitate, anturate de convorbiri directe cu personaje atinse de flăcări. Dacă pirateria semăna a deprindere artizanală în lipsă de altă îndeletnicire aducătoare de bani, iat-o în zilele noastre pusă pe picioare la scară mare, cu metode de lucru aplicate și aducătoare de beneficii. Este un alt merit al cărților de față: poziționarea în realitate.

Recentele volume semnate de Nicolae Melinescu sunt rodul unei îndelungate cantonări în viața africană de ieri și dintotdeauna. Condeiul se dovedește epic dacă e cazul, incisiv și neîndurător la nevoie. Nu scapă de vitriol nici atitudinea unor case mari, dispuse să treacă cu vederea căderea în ridicol a „partenerilor", uneori tradiționali, e drept, dar fără niciun fel de scuze. Înțelegem și de ce: banii aduc, mereu, fericirea!

Relevante trimiterile la foruri internaționale, împinse de la spate să ia poziție în chestiuni la ordinea zilei, să promoveze dialogul, să semnaleze soluții.

Toate acestea își au rolul lor în a veni aproape de autor pentru a-l bine înțelege și a ne crea propria instrumentație logică.

Cum să nu-ți crească sufletul când constați, zi de zi, că Brâncuși al nostru își consolidează locul în plutonul fruntaș al artei mondiale. Fără doar și poate, el este astăzi cel mai bine vândut artist român din toate timpurile: La Casa de licitație Christie's din New York, o *Pasăre în spațiu* a lui Brâncuși nu și-a luat zborul, în 2005, fără 27,5 milioane de dolari, Apoi, prin 2017, *La Muse endormie* sparge recordul, cu 57 de milioane de dolari. Tot acolo, în mai 2018, statueta din bronz lustruit *Tânăra sofisticată* ajunge la 71 de milioane dolari. Nu știu dacă s-a gândit cineva să calculeze cam cât de bogată ar fi fost România cu piesele din atelierul refuzat la începutul perioadei postbelice…

Cum îl cinstim noi pe acest titan al artei mondiale? Pe ansamblu, jalnic! Este adevărat că în satul Hobița există o Casă Memorială sau *Casa-Muzeu Constantin Brâncuși*. Ea funcționează într-un imobil asemănător cu cel în care s-a născut artistul. Din descrierea muzeului aflăm doar date despre arhitectura, mobilierul și artizanatul specific zonei. Legătura cu Brâncuși? Poate prin fotografiile, albumele, cărțile și scrisorile expuse. Casa în care s-a născut marele sculptor devine, la un moment dat, coteț pentru găinile uliței, fiind chiar vândută pe un cal și 500 de lei, înainte de a se ruina complet. Cât despre preocupările la nivel central, nu-mi vine să amintesc că unul dintre cei 24 de miniștri ai Culturii din perioada postdecembristă a *oftat* aflând despre situația de la Hobița și a promis o investigație. Astăzi, dacă ajungi la Hobița, prin hârtoapele satului, vei auzi o bătrână căinându-se: *Păcat de Brâncuși al nostru. Vine lumea și se crucește.* Brâncuși știa el ce știa, atunci când declara apăsat: *Când am plecat, v-am lăsat săraci și proști. Când am revenit, v-am găsit și mai săraci și mai proști.* Oare ce ar zice el dacă ar apărea pe aici în zilele noastre? Ca la noi, la nimenea! Prin contrast, în Olanda, tot ceea ce a atins pictorul Vincent van Gogh este ocrotit ca mărturie istorică, tezaur național.

Pentru final, să nu rămânem la Hobița. Ne-am încărca de prea multă energie negativă. Mai bine să ni-l readucem în cuget și în inimă pe *prințul formei pure,* cel care s-a străduit toată viața să împingă granițele artei adânc în necunoscut. Adesea, ducea mâna la inimă și zicea: *aici îmi stau compozițiile și arta.* Deci, arta lui izvora numai dintr-o chemare interioară. Și mai este ceva: atunci când spunea *Cocoșul sunt eu,* el se identifica cu vestitorul unei noi arte. Astăzi, chiar de acolo, de *Dincolo,* Brâncuși rămâne o figură centrală în echipa ambasadorilor spiritualității românești. Cinste lui!

Note:

1. În asamblarea acestor gânduri despre marele Brâncuși, am fost ghidat de lucrările unor brâncușiologi renumiți, cărora le sunt recunoscător.

2. Mă bucur că am avut șansa să semnez articole în toate cele o sută de numere ale revistei. Pentru mine, a fost și este o experiență inedită, care mă îndatorează. Drum bun, *Curtea de la Argeș,* în noul tău centenar!

Vecina mea, Africa

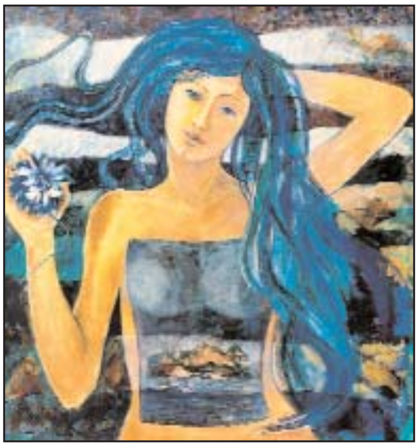
Ruleta chinezească

Nicolae MELINESCU

Începutul primului secol al celui de-al treilea mileniu creștin a fost marcat în relațiile internaționale de manifestări pluri-polare, în care Statele Unite au rămas hegemonul însingurat, fără un adversar individual pe măsura capacităților lor militare, economice și diplomatice. Nu au lipsit, însă, provocările, mai ales economice, lansate de micii tirani regionali – Rusia, China, India, Brazilia sau Indonezia – fără a căror colaborare sau coordonare farul democrației universale nu mai strălucește călăuzitor, cel puțin nu în zonele controlate de țările citate.

Pentru rezervele sale naturale și umane, Africa a devenit un spațiu de manifestare chinezesc, cu un nou statut, readusă în centrul legăturilor multi-polare tocmai prin investițiile și operațiunile firmelor Beijingului comunist. În noua sa strategie, China a acționat pe câteva direcții fundamentale: abandonarea discursului ideologic și aplicarea unei foi de parcurs pragmatice, orientate spre asigurarea unor surse vitale de materii prime, în special petrol; anularea unor datorii externe copleșitoare ale statelor africane, dinamizarea proiectelor de dezvoltare și credibilizarea noii doctrine chinezești *open for business.* Condiționările politice, sociale și chiar morale ale occidentalilor sau ale americanilor, dovezile de bună guvernanță solicitate de reprezentanții lor pe post de premise pentru asistență și colaborare au fost substituite de chinezi și și-au redus semnificațiile în fața cadourilor poporului chinez prieten: școli, sedii parlamentare, ministeriale, universități, stadioane, centre comerciale. Toate au creat un mediu asimetric în relațiile Africii cu China, dar și cu lumea, pentru că s-a consolidat convingerea alarmistă că Africa se pune iarăși la jug, iar China va fi beneficiarul unui monopol extrem de valoros. Dureroasă pentru fostele metropole este detronarea lor din postura de unic și binevoitor asistent în cazuri de forță majoră și în vremuri de restriște.

Calendarul noului șantier economic sino-african a fost inaugurat în octombrie 2000 la Beijing, când au fost invitați miniștrii din 35 de state subsahariene să pună bazele unei colaborări de durată. După trei zile de consultări, presărate cu evenimente protocolare grăitoare pentru ospitalitatea gazdelor, a fost adoptat Programul China-Africa de cooperare în dezvoltarea economică și socială și Declarația Forului de cooperare China-Africa. Cu răbdarea și persistența caracteristice lor, chinezii au menținut un tonus politic și au mers în 2003 la Addis Abeba, unde a fost elaborat și validat Planul de acțiune 2004–2006. Finalizarea lui a avut loc la Beijing, în cadrul primului summit al șefilor de stat și a fost o consecință firească după tirul de baraj diplomatic din timpul reuniunilor ministeriale. În 2006, președintele chinez personal a venit cu măsuri convingătoare pentru credibilitatea angajamentului țării sale: 5 miliarde de dolari pentru împrumuturi concesionare și un miliard și jumătate de dolari pentru Fondul african de dezvoltare. O singură solicitare: siguranța și protecția intereselor, a investițiilor și a personalului chinez. Ca să mențină tempoul alert al legăturilor bilaterale și atenția africanilor, s-au mai desfășurat două Foruri ministeriale, în 2009 la Sharm el-Sheikh, în Egipt, și la Beijing în 2012, ca formule de susținere și urmărire a aplicării planurilor de colaborare, dar și ca modalități de prevenire a interferențelor europene, americane, japoneze, indiene sau rusești. Veghea permanentă a dat roade și i-a răsplătit pe președinții africani ascultători în decembrie 2015, când băncile chinezești, autorizate la cel mai înalt nivel politic, au avansat 50 de miliarde de dolari pentru accelerarea colaborării cu sub-saharienii.

Voci din Organizația Mondială a Comerțului și din Fondul Monetar Internațional s-au grăbit să facă predicții catastrofale și au încercat să ajungă în inima lucrurilor, acolo unde s-ar fi aflat adevăratele intenții ale chinezilor. Previziunile lor mai mult sau mai puțin provocatoare au fost ruinate de cel de-al treilea summit China–Africa, desfășurat cu participarea tuturor președinților africani și a întregii conduceri superioare chinezești la Beijing în septembrie 2018. Reuniunea a fost condimentată și de un succes politic: toate delegațiile prezente au recunoscut Republica Populară Chineză drept unic reprezentant legitim al poporului chinez. A făcut excepție micul regat Swaziland (1,3 milioane de locuitori, 17.364 km²), fidel, în continuare, regimului din Taiwan.

Într-o atmosferă strălucitoare și grandilocventă, convoaiele oficiale s-au înșirat pe calea spre marea sală de festivități, spre mese festive și ședințe solemne, într-un protocol permanent, desfășurat cu minuțiozitate și opulență, prin care China și-a demonstrat forța de protagonist major în mediul african de afaceri. Dincolo de poleiala momentului, președintele chinez a venit cu date exacte. China aloca 50 de miliarde de dolari Africii după cum urmează: 15 miliarde granturi și împrumuturi fără dobândă, 20 de miliarde pentru linii de credit, 10 miliarde pentru finanțarea dezvoltării și 5 miliarde pentru importul unor produse manufacturate din Africa. Planul avansat de președintele Xi Jinping continuă angajamentele inițiale anunțate la Johannesburg, în 2015.

Proiecțiile Chinei de investire a circa 100 de miliarde dolari în relațiile economice cu Africa subsahariană, într-un interval de numai 13 ani, au provocat reacții adverse. Conservatorii europeni au descifrat în planurile aparent generoase ale Chinei amenințările unui nou tip de colonialism, conceput, între altele, să scoată fostele metropole din noul joc continental de interese. Și în zona asiatică s-au manifestat îngrijorări față de expansiunea economică chineză. Malaezia a anulat proiecte de colaborare cu China în valoare de peste 20 de miliarde de dolari. Prim-ministrul Mahathir Mohamed a declarat că nu dorește să-și expună țara unor îndatorări împovărătoare și nici nu vrea ca ea să fie înghițită de un nou tip de colonialism. Pakistanul, client mai vechi al împrumuturilor chinezești, a anunțat că va reanaliza proiectele comune din perspectiva austerității bugetare interne.

Pentru africani, președintele chinez a răspuns: nu există pericole, nu există obligații ascunse. „Nu este în intenția noastră să formăm un club exclusivist sau un bloc de acțiune împotriva altora. Propunem o mai mare deschidere, implicare și beneficii reciproce”, sublinia președintele Xi. (https://www.abc.net.au/news/2018-09-04/analysis-africa-china-summit-sees-increasing-clout-and-scrutiny/10200206, accesat 7 noiembrie 2018) La rândul lui, președintele sud-african Cyril Ramaphosa a respins teoria unui nou tip de colonialism. „Dezvoltarea relațiilor cu China nu se produce în defavoarea altcuiva”, afirma el la summit-ul de la Beijing. (https://www.yahoo.com/news/china-raises-fears-apos-colonialism-173840507.html, accesat 7 noiembrie 2018)

Președintele în exercițiu al Uniunii Africane, președintele Ruandei, Paul Kagame, adăuga, în același spirit: „China relaționează cu Africa de pe poziții de egalitate. Acțiunile Chinei demonstrează că noi suntem apreciați ca atare. Ne aflăm într-o conjunctură revoluționară a relațiilor mondiale, mai valoroasă decât banii în sine.” (www.africanews. com/2018/07/23/china-relates-to-africa-as-an-equal, accesat 7 noiembrie 2018)

Pesimiștii au continuat să croiască scenarii sumbre și să prezică rezultate devastatoare provocate de povara enormă a datoriei externe în creștere vertiginoasă pe care și-o asumă africanii intrați în parteneriatul cu China comunistă. Ei susțin că Africa rămâne într-o poziție marginală în sistemul global, pentru că este menținută ca simplu furnizor de resurse minerale. „Stimulentele economice inițiale oferite de China s-ar putea să nu aibă viață lungă, pentru că toate companiile chinezești aplică strategii pragmatice în goana după avantaje conjuncturale în contextul globalizării economice.” (Denis M. Tull, *China's Engagement in Africa,* Westview Press, Boulder, CO, 2009)

Cert este că regimul de la Beijing a contat până acum în relațiile cu Africa subsahariană pe câștigarea încrederii și a bunăvoinței nu numai a elitelor politice africane, ci și a oamenilor de rând, angajați de companii chinezești, care merg pe stadioane, la spitale, școli „dar din partea poporului chinez”. De aici, China comunistă își amplifică proiecțiile politicii sale internaționale prin respectarea declarată a suveranității și a principiului neintervenției în afacerile interne ale partenerilor săi, ceea ce înseamnă, în egală măsură, tolerarea sau susținerea tacită a unor regimuri dictatoriale în Eritreea, Camerun sau Ciad. Se adaugă îngrijorările întemeiate provocate de implicarea Chinei pe piața de armament subsahariană. Un număr consistent de neajunsuri și critici aduse politicii Beijingului în Africa pot fi atribuite la fel de bine politicilor occidentale pe continent. Să nu uităm, totuși, că pozițiile guvernelor europene au reflectat în ultimii ani o preocupare normativă, reformatoare și au proiectat promovarea democrației, a drepturilor omului și a prevenirii conflictelor în Africa.

Ceea ce alimentează nemulțumirea conservatorilor este tocmai linia de demarcație stabilită de chinezi între politica internă a partenerilor și durabilitatea convențiilor bilaterale. Chinezii fac afaceri și cu dictatori și cu reformatori atâta timp cât investițiile chinezești produc profit și alimentează cu materii prime uriașa lor mașinărie manufacturieră. Lipsa condiționărilor de politică internă îi deranjează pe demagogi, pentru că în vremea Războiului Rece atât americanii, cât și vest-europenii au subvenționat generos regimuri dictatoriale care se pretindeau anti-comuniste, dar organizau asasinarea în masă a adversarilor politici și a susținătorilor acestora.

Este evident că atitudinea rezervată a comuniștilor chinezi față de eventuala implicare în politica internă a africanilor se bazează pe obiective atent elaborate pe direcția clară a intereselor naționale proprii. China s-a angajat în zona subsahariană pe termen lung pentru propriile interese, dar și ca să dezrădăcineze influența și mentalitățile cultivate de fostele metropole în perioada post-colonială și să dezvolte parteneriate cu elitele locale în numele unei solidarități dezinteresate din care toată lumea are de câștigat. Nu este exclus ca în urma circulației economice în ambele sensuri, China să se vadă implicată direct și profund în politica africană, cu dobândirea controlului intern în zonele amenințate de destabilizare sau conflicte interetnice.

La curtea epigramei

Frecvența catrenului în perioada afirmării epigramei românești (II)

Elis RÂPEANU

Moda catrenului ocupă un loc deosebit și în autografe și în dedicațiile din albume. Emil Manu consideră că ar fi interesant un studiu bazat pe cercetarea albumelor cu autografe, întreținute uneori cu gust de amatorii de literatură. Eminescu numea albumul „bal mascat cu lume multă”. Pe asemenea pagini se întâlneste scrisul unor personalități precum Creangă, Eminescu, Caragiale, Macedonski, Cincinat Pavelescu ș.a. Catrenul devine, la un moment dat, model de însemnare în album. Emil Manu publică în revista *Steaua* (nr. 3, martie 1956) un asemenea autograf al lui St.O. Iosif, extras din colecția de manuscrise a lui Tudor Vianu de la Biblioteca Academiei. Versurile, cu imagini pline de prospețime, sunt datate 16 mai 1912:

Recunoștința e o floare scumpă
Ce rareori în suflet înflorește
Și-i trist că tocmai cel care-o sădește
E prea grăbit adeseori s-o rumpă.

Specificul catrenelor folclorice se adaptează vieții orășenești. Micile rugăciuni scrise pentru copii îmbracă forma catrenului:

Doamne, ține fericiți
Pe părinții mei iubiți
Să mă poată crește bine
Să se bucure de mine.

Și pe carpetele de pe perete, atât la sat, cât și la oraș, erau cusute cu acul terține și distihuri:

Bărbățele, dragul meu,
Nu-ți ținea nevasta rău
Că te bate Dumnezeu.

Să nu uităm, de asemenea, catrenele înduioșător de naive din adolescența noastră, scrise în caietele de amintiri sau în albume, sub formă de catrene:

Dacă timpul care trece
Te va face-a mă uita,
Lasă-o lacrimă fierbinte
Pe iscălitura mea.

Și Cincinat Pavelescu a împrăștiat catrenele, în maniera-i inconfundabilă, drept dedicații pe albume sau pe pagina de gardă a volumelor. În primăvara lui 1934, Gherghinescu Vania organizează o șezătoare literară la Tg. Mureș, la care l-a invitat și pe Cincinat. Maestrul a oferit soției lui Vania, Domnița, un volum de epigrame „corectat și adnotat de mâna mea – scrie epigramistul – nu spre a-i spori valoarea, ci pentru a da un mai mare preț prieteniei care mă leagă”, cu următoarea dedicație: *Lui Vania și Domniței sale:*

Marea voastră pasiune
O-nțeleg și o aprob,
Însă n-am văzut domniță
Stăpânind un singur rob.

Pentru un judecător pe care nu l-a agreat datorită răutății acestuia, a scris două epigrame, copiate pe volumul amintit, despre care Gherghinescu Vania nu știe să fi fost publicate undeva (*Astra*, nr. 3(10), martie, 1967, p. 9): *Lui Titus Panu, Consilier de curte prea sever:*

Deși e un om simpatic și galant,
La ocnă Panu foarte mulți trimite
Si-i pare rău că legea nu permite
Ca să-l condamne și pe reclamant.

Aceluiași – Cei doi Tituși:

Desigur ești departe de-a fi nătărău,
Dar câtă osebire-ntre-mpărat și tine!
El suferea în ziua când nu făcea un bine,
Tu ești bolnav în ceasul când n-ai făcut un rău.

Despre moda autografelor scrie și Aurel Leon în *Evocări ieșene*. Într-o vreme, autografele fiind la modă, scriitorii sunt solicitați precum actorii, cântăreții și sportivii astăzi. Și, cum un scriitor se cuvenea să lase o dedicație pe măsura talentului său, aceste autografe deveneau o corvoadă, așa cum mărturiseau, prin 1932, Ionel Teodoreanu sau George Topîrceanu. Acesta din urmă recunoștea, într-o discuție cu Sadoveanu, că își ia în serios această muncă și că reușește să scrie chiar catrene spirituale, citând câteva acordate pe volumul *Scrisori fără adresă*. Lui Sadoveanu îi vine greu să creadă că sunt improvizate pentru că sunt „prea dichisite”. „Într-adevăr, pe unele le-am mai moșit, recunoscu Topîrceanu, dar majoritatea au țâșnit atunci, în fața clientului.” Iată câteva dintre ele (*Urzica,* 133, ianuarie 1966, p. 9): *Unui medic chirurg:*

Noi amândoi avem destul talent,
Dar știi ce-mi spune muza speriată?
Ca dumneata să-mi fii mereu client,
Iar eu al dumitale, niciodată!

Violonistului Mircea Bârsan:

Arta sfântă când ne-adună
Pe noi toți în jurul ei,
Unul scârțâie din strună,
Altul numai din condei.

Dr. Elis Râpeanu vazută de Adrian Zagorodnei

Unui elev:

Citind „Scrisori fără adresă”
Ajungi departe, nu zic ba,
Dar cu condiția expresă
Să mai citești și altceva.

Unei dudui:

În tot volumul ăsta nu e
Nicio scrisoare de amor
Și când mi-l ceri mata, duduie,
Îmi pare rău ca autor.

Și Păstorel „a risipit atâta spirit – spune Aurel Leon – încât «păstorismele» sale concurau circulația orală a glumelor zilei”. El se sustrăgea cu dibăcie supliciului autografelor. Când s-a insistat să întocmească banderola unui volum al său, a ripostat cu un cvintet:

Refuz ca micul meu volum
Pentru neghiobi și gură-cască
Pe banderolă să-l rezum;
De vor să afle ce-i și cum
Să facă bine să-l citească.

Nici Lucian Blaga n-a ocolit catrenul. Printre postumele lui, se află următoarele versuri încărcate de sens (*Orizont,* revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Timișoara, nr. 10, octombrie 1964, p. 19):

Trăim sub greul văzduhului
Ca pe-un fund adânc de mare,
Nicio suferință nu-i așa de mare
Să nu se preschimbe în cântare.

Nicolae Labiș, poetul care a trăit 7.690 de zile, și-a scris epitaful sub formă de catren în 1956 (publicat postum în 1957):

Iertat să fie cel ce la mânie
Mi-a împlântat cuțitul pân' la os,
Dar neuitat și neiertat să fie
Cel care-a râs de gându-mi bătăios.

Mai toți scriitorii și-au încercat măiestria artistică și puterea de concentrare a expresiei lirice, filosofice sau cu tentă epigramatică în catrene. Cum acestea ar putea alcătui mai multe volume, ne vom rezuma la alte câteva exemple.

Un poet situat „călare pe două veacuri” (cf. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 257), Veturio Sâmpetrean (pseudonimul lui Zaharia Bârsan) încearcă să definească Femeia în spațiul a patru versuri:

În zadar i-aștepți întruna
Graiu-i dulce să te cheme…
Ea de unde vrei să știe
C-o aștepți de-atâta vreme?

Iată un catren al lui Mihail Codreanu (*Ateneu,* nr. 10, 1965) demn de pana lui Păstorel:

Buni prieteni, poezia
Înflorește din senin
Când din cupele de vin
Stă să-și soarbă armonia.

Într-un spațiu restrâns, Ion Marin Sadoveanu (vol. *Cântece de rob,* 1930) aduce în sprijinul liricului ingeniozitatea și plasticitatea expresiei: *Pastel mărunt:*

Bărăganu-ntins și neted
Alb de stele, greu la fân
Ți se furișează-n suflet
Ca șopârlele la sân.

În actualitate, catrenul – ca poezie scurtă, de sine stătătoare – îmbogățește aria liricului, fiind preferat haiku-lui, transplantat de la japonezi, care include în el o imagine, o expresie sau o îmbinare de o mare forță poetică, în limba și în stilul propriu acestui popor. S. Menant (*La Chute d'Icare. La crise de la poésie française,* Droz,1981, pp. 223, 235) consideră că „poezia aceasta fugitivă vizează surprinderea/captarea momentului care trece /…/ poezie scrisă ea însăși pe moment și destinată, în cea mai mare parte, să dispară odată cu momentul în care s-a născut”. „De fapt, spre deosebire de alte forme scurte, haiku-ul japonez (nu luăm în considerare numeroasele sale imitări) nu vizează nimic mai mult decât surprinderea efemeră a unui moment, asemănător *furnicii fără umbră* (subl. în text), n-are finalitatea obișnuită a literaturii: nu lasă nicio urmă” – subliniază și M. Coyaud (*Formes sans ombre. Le livre de haiku,* Phebus, p. 15). Se insistă asupra faptului că analogia lui cu epigrama este total superficială, este, de fapt, o falsă analogie, atât ca formă, cât și ca sens: haiku-ul n-are o idee închegată, cu atât mai puțin *poantă.* (Bernard Roukhomovsky, *Lire les formes breves,* Armand Colin, Paris, 2001, pp. 120-121) Spre deosebire de acesta, catrenul oferă nu numai expresivitate poetică, ci și întinderea necesară pentru rotunjirea unei idei complete, nuanțate, precum și armonie prozodică. Astfel de catrene a publicat, în ultimii ani, Ion Larian Postolache, în volumul *Mătănii* (Ed. Apollo, București, 1990), din care cităm: *Catrenul LVIII:*

A venit septembrie. Ziua pare frântă
Totul e un vaier ca un jurământ,
Se presimte-n arbori o paloare sfântă
Plopii duc la ceruri vești de pe pământ.

Un volum intitulat *Punți – Catrene lirice* (Editura Metropol, București, 1998) a publicat și Elis Râpeanu. Redăm următorul catren: *Rana sărutului:*

Răcoarea toamnei mi-a umbrit sărutul
Pe umeri port cireșul desfrunzit
Mă biruie prezentul și trecutul
Răniți, cocorii-n palmă mi-au murit.

Catrenul care predomină, totuși, în literatură este epigrama. Distihul e mai puțin frecvent: *Epitaf dentistului meu* (Nicolae Ghițescu):

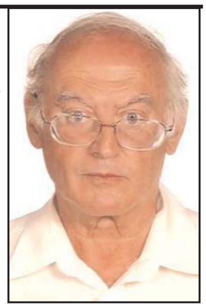
Mi-ai scos măsea după măsea
Și-am pus o placă-cinstea ta.

Structura catrenului oferă nu numai spațiul necesar pentru argument și contraargument, deci pentru opoziția exprimată sau subînțeleasă din care rezultă poanta, ci și o construcție simetrică, echilibrată: *Românul, om gospodăros* (Vasile Vorobet):

Descurcăreț, cum vrea să pară,
Își face sanie pe vară
Și-n plină iarnă, sărăntoc,
O taie și o dă pe foc.

De la epigramă la utopia politică

Mircea OPRIȚĂ

Poet și epigramist implicat în agitata viață social-culturală interbelică, Ion C. Pena n-a avut șansa de a-și construi temeinic o operă și abia unele inițiative recente îl readuc în atenție, menționând și faptul că mai multe manuscrise pregătite odinioară de tipar rămân definitiv pierdute. S-a născut la 25 august 1911 în comuna Belitori (azi Troianul) din județul Teleorman și a murit tânăr, în 29 iulie 1944, la scurtă vreme după mobilizarea sa pe front, fiind înmormântat în Cimitirul Eroilor din Alba Iulia. A urmat cursuri elementare și superioare la Școli de Comerț din Roșiorii de Vede și Turnu Măgurele, profesând ulterior în domeniul finanțelor, ca perceptor și agent comunal administrativ. A debutat cu poezie în 1932, în revista SO4H2 (simbolul acidului sulfuric) din Turnu Măgurele, publicând în anii următori în diverse reviste și ziare de circulație regională, precum *Păcală, Graiul tineretului, Slove de foc, Drum, Oltul, Prepoem,* pentru ca în 1942 să fie prezentat de Ștefan Baciu, cu entuziasm, în redacția și în paginile *Universului literar.* Editorial a apărut în 1939 la Roșiorii de Vede, cu volumul de epigrame intitulat *Furcile caudine.* Un volum de poezii, *Iarmaroc,* anunțat pentru 1940, n-a mai fost publicat. Alte trei culegeri de versuri, lăsate în grija unor prieteni, s-au pierdut după moartea sa. Posteritatea nu i-a fost deloc favorabilă, în timpul regimului comunist urmărindu-l amintirea faptului că fusese anti-bolșevic declarat, membru și susținător al Partidului Național Țărănesc, o cercetare a lui Ion Niță apărută în SUA (la Jacksonville, 1993) trecându-l chiar în *Bibliografia operelor autorilor legionari,* calitate pe care alții, astăzi, o contestă. Numele și scrierile sale au fost incluse de cenzură în Fondul special de scrieri interzise între 1945-1989. A început să reintre în atenția publică după anul 2001, prin evocări publicate în *Monitorul* și *Ziarul de duminică,* pentru ca, în sfârșit, la 100 de ani de la nașterea sa, să aibă parte de o reeditare consistentă, grupând epigrame, poezii și proze într-un volum de *Scrieri* (2011).

Pentru noi, este menționabilă una dintre prozele sale, povestirea utopică intitulată *Moneda fantazienilor.* Prima parte a acesteia s-a tipărit în decembrie 1937 (numărul de Crăciun), în revista *Drum* de la Roșiorii de Vede, partea a doua reușind să se salveze, prin grija unora dintre membrii familiei, încât lucrarea să poată fi cunoscută integral. Fără îndoială, scrierea este destul de transparentă încât în „fictiva" entitate statală botezată Fantazia să poată fi văzută România din timpul vieții autorului, cu mizeriile ei și cu unele soluții de progres, mai degrabă dorite decât capabile să restructureze cu adevărat ordinea socială a țării.

„Fantazia este astăzi o țară înfloritoare. Înainte cu zece ani însă, starea rea domnea atotputernică în toate clasele sociale. Secretul acestei schimbări constă într-o reformă revoluționară în domeniul moralei."

De fapt, reforma pomenită atinge morala doar tangențial, ea vizând în principal domeniul financiar, în cadrul căruia conducătorii fantezieni, în chip fericit devotați doar „binelui poporului", își propun ca, în această „nație ucisă de sărăcie" să facă banul să circule. Viața națiunii ar deveni brusc dinamică și prosperă, crede naratorul, dacă depozitele din bănci și sumele păstrate la ciorap de particularii avuți ar intra rapid în circulație, printr-o reformă spectaculoasă. Impusă prin lege, reforma aceasta impune bancnotelor o devalorizare procentuală de la o lună la alta, iar după doi ani le scoate complet din uz, mecanism de spaimă care i-ar obliga pe deținătorii lor să le cheltuiască fără ezitare și cât mai repede. Ca să fie mai convingător, autorul dă și tabele cu calcule meticuloase de scădere a valorii monedei fantaziene de la o lună la alta. Bancnota variabilă urmează să se emită de la 1 ianuarie 1950, ceea ce – în raport cu data scrierii acestei povestiri – reprezintă anticipație curată. Monopolul de stat asupra monedei soluționează criza financiară, producând minuni: „Poporul fantazian a marcat în câțiva ani o etapă de progres echivalată cu 50 de ani anteriori".

→

Semn(al) de carte

Mihai Măniuțiu, *urmuz. 23 noiembrie 1923,* Editura Tracus Arte, București, 2018, versuri (pe copertă, *Un des multiples aspects de l'ecrivain Urmuz,* desen de Jules Perahim)

Mihai Măniuțiu este un extraordinar compozitor de halucinograme. El folosește terapeutic *meraviglia* printr-o permanentă tensiune a contrariilor. *Horror vacui* și *amor vacui* se sprijină reciproc în textele sale. Golul palpitant al ființei capătă sens și miez tocmai înconjurat fiind de mecanisme ucigătoare. (Dan C. Mihăilescu, pe coperta a patra)

Cristian Cocea, *Argeș și Muscel. Ghid turistic și cultural,* Editura Trend, Pitești, 2018

Acest ghid se adresează turistului grăbit, interesat să obțină maximum de informație în cel mai scurt timp. Lucrarea prezintă succint atracțiile culturale și spirituale ale Argeșului și Muscelului (mănăstiri, monumente de arhitectură, locuri pitorești), propunând trasee și excursii plăcute și instructive. Nu lipsesc figurile istorice și evenimentele, sărbătorile și obiceiurile. (Din textul de prezentare care deschide lucrarea)

Miron Manega, *Femeile din viața lui Brâncuși. Iubiri transfigurate în opere de artă,* Editura Burebista, București, 2018, Colecția Istorie Inedită nr. 3

Scrisă cu adevărată măiestrie, cartea lui Miron Manega adună, după o lungă și serioasă documentare, cele mai importante povești de dragoste din viața artistului, întâlniri memorabile care au fost transfigurate în opere de artă nemuritoare.

Fără să își propună o demitizare a maestrului, cartea sparge stereotipurile de gândire cu privire la el și îl umanizează. Legenda nu are însă de suferit. Tocmai de aceea, această lucrare este excepțională și trebuie să ajungă la sufletul cât mai multor oameni! (Daniel Roxin, în Cuvânt-înainte)

Dan D. Farcaș, *În așteptarea luminii,* Editura Tim, Reșița, 2018

Ciberneticianul Dan D. Farcaș a debutat cu literatura SF în celebra colecție de *Povestiri științifico-fantastice* din anii '60 ai veacului trecut. Târziu și-a adunat povestirile într-o nouă variantă (*Marea spirală așteaptă,* Editară Tim, Reșița, 2016), legându-le printr-un fir epic prin mijlocirea a două personaje, creând astfel un roman. Tot un roman poate fi considerat și cartea de față: un roman-dezbatere în care diverse probleme legate de OZN-uri, paranormal, adevăr, memoria fundamentală a lumii, gândirea pluralistă etc. sunt discutate de câteva personaje, între care unul este autorul, iar altul un personaj misterios, capabil să dezvăluie și să închidă anumite subiecte. Autorul știe să expună dinamic și convingător teme esențiale precum cele indicate în titlurile capitolelor (Memoria, Credința, Adevărul, Iubirea, Infinitul), lăsând, firesc, o doză de mister peste narațiunea care se deschide și se încheie la Gara Sinaia... (Pe coperta a patra a cărții)

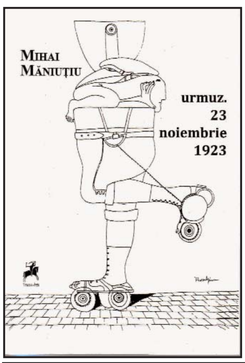
Victor Teleucă, *O sută și una de poezii,* Editura Academiei Române, București, 2018 (Antologie, studiu introductiv și selecția reperelor critice de Theodor Codreanu)

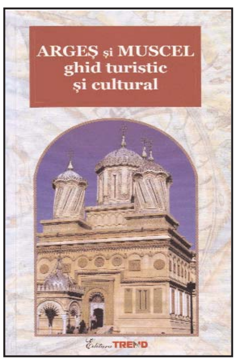
Cu aceste *O sută și una de poezii* îngăduite de prestigioasa colecție propusă de Editura Academiei Române, Victor Teleucă își deschide calea spre adevărata recunoaștere în spațiul culturii românești ca o valoare clasicizată, după normele de intrare în canonul literar teoretizate de Harold Boom, conform căror un creator poate fi asimilat la canonul literar național abia la două decenii după moarte. Opera lui Victor Teleucă a intrat deja în cele două decenii de postumitate. Colecția „O sută și una de poezii" este una care consacră sau reconfirmă valoarea unor mari poeți. Au intrat deja în colecție M. Eminescu, Nichita Stănescu, A.E. Baconsky, Ștefan Augustin Doinaș, Ioan Alexandru, Radu Stanca, Ileana Mălăncioiu, Ion Gheorghe, Gabriela Melinescu, Ion Horea, Ion Brad, Zaharia Stancu, Anghel Dumbrăveanu. Și ne aflăm abia la începuturi. Din Basarabia, au apărut Grigore Vieru și Arcadie Suceveanu, iar acum Victor Teleucă. (Theodor Codreanu)

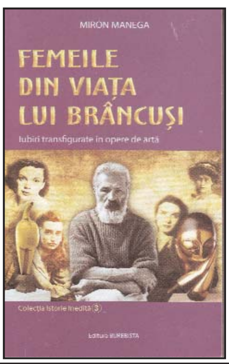
Florentin Popescu, *Ăștia suntem! (Editoriale publicate în revista Bucureștiul literar și artistic în intervalul februarie 2015-decembrie 2018),* Editura Rawex Coms, București, 2018

Acest volum vine în continuarea celui intitulat *De patruzeci de ori în pagina-ntâi* (Editura Rawex Coms, București, 2015) și cuprinde, ca și precedentul, articole de larg interes, ilustrând totodată poziția autorului și a publicației față de problemele cu care s-a confruntat/se confruntă viața culturală românească din ultimii ani.

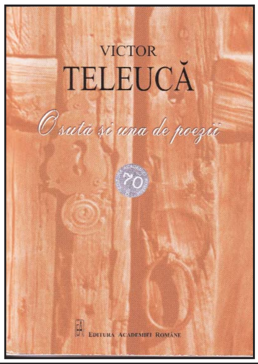
(Precizare, la începutul cărții)

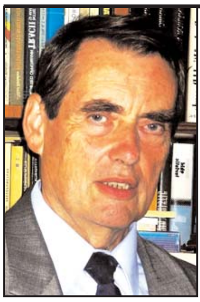

Orizont SF

Răpiri extraterestre?

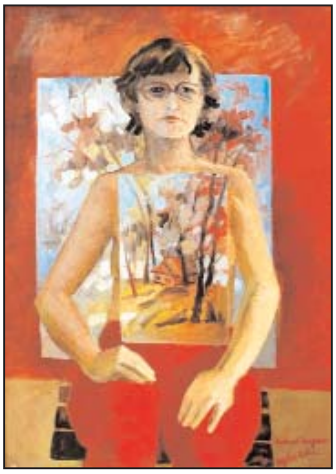
Dan D. FARCAȘ

În prima parte a acestui serial am adus argumente în favoarea ideii că în Univers puteau exista, încă de acum un miliard de ani, dacă nu chiar mai demult, civilizații asemănătoare cu cea actuală de pe Pământ și că o parte dintre ele vor fi supraviețuit până în zilele noastre. Le-am numit *hipercivilizații*. Reprezentanții lor, chiar dacă odinioară ar fi fost asemenea nouă, trebuie să se fi transformat între timp în altceva, dobândind și o formă superioară de conștiință, de cunoaștere a legilor firii, ale dimensiunilor spațiului și timpului ș.a.m.d. Ei puteau, cu o probabilitate de 99,999% și poate încă de acum sute de milioane de ani, să fi ajuns în preajma planetei noastre și să fi rămas de atunci aici. Citând o remarcă făcută de scriitorul Arthur C. Clarke, datorită imensei distanțe dintre nivelul lor de evoluție și al nostru, acțiunile lor nu le-am putea deosebi de „magii”.

Ipotezele de mai sus, oricât par de greu de digerat, devin plauzibile dacă examinăm un șir de astfel de „magii” – fapte inexplicabile, raportate de mulți martori și care pot căpăta rol de dovezi. În câteva episoade precedente am prezentat un prim grup dintre acestea, anume fenomenul OZN. Dar poate pentru cititorul acestor rânduri, neliniștea, tăinuită cu grijă, pe care OZN-urile au produs-o (și o produc în continuare), mai ales la șefii unor mari armate, ca cele din SUA, Rusia, China, Regatul Unit etc., nu este un argument suficient de convingător că suntem înconjurați de „magia” unei prezențe nepământene. Propun, deci, să examinăm în cele ce urmează și o altă categorie de „magii”, încă și mai controversată, așa-numitele „răpiri extraterestre”.

Mă întreb câți oameni obișnuiți știu, de pildă, că între 12 și 17 iunie 1992, la Massachusetts Institute of Technology (M.I.T.), una dintre cele mai faimoase universități din lume, a fost organizată o conferință de cinci zile, dedicată exclusiv problematicii presupuselor răpiri extraterestre? Cei doi copreședinți ai conferinței au fost profesorul David E. Pritchard, specialist în fizică atomică și moleculară, laureat al unor prestigioase premii internaționale, fizician care lucra la M.I.T. din 1968, și John E. Mack (1929-2004), profesor de psihiatrie timp de treizeci de ani la nu mai puțin faimoasa Harvard Medical School și fost director al secției de psihiatrie al spitalului din Cambridge al acestei universități. La conferință au luat parte și alți universitari, dar și investigatori de vârf ai domeniului, cercetători și jurnaliști.

Participanții dispuneau de circa 2000 de dosare, cazuri de răpire care fuseseră examinate cu toată rigoarea. În fiecare dintre ele era consemnat că, de cele mai multe ori noaptea, o persoană sau mai multe au fost scoase din mediul lor obișnuit – din mașina cu care circulau, din locul în care pescuiau, dintr-un alt loc sub cerul liber, din dormitor ș.a.m.d. – de ființe nepământene sau de un fascicul luminos care i-a ridicat de la pământ, uneori fiind încadrați de două, trei sau patru creaturi. Martorul ajunge apoi într-o incintă artificială, pe care o identifică de obicei cu interiorul unei nave; se vede întins pe o masă, având, de cele mai multe ori, forma de lespede paralelipipedică; se simte paralizat; în jur sunt câteva persoane, de regulă scunde, care efectuează asupra lui, cu sau fără un instrumentar straniu, proceduri de tip medical, uneori foarte neplăcute etc. După alte pățanii, victima este adusă înapoi în locul în care a început răpirea.

Ceea ce a pus pe gânduri cercetătorii participanți la Conferința de la M.I.T. a fost marea *similitudine* a istorisirilor celor răpiți, ca și consistența detaliilor din relatările lor, în ciuda faptului că aceștia nu se influențaseră între ei, nici direct, nici prin media (de altfel, multe dintre trăsăturile care se repetau nu fuseseră niciodată publicate). Printre victime erau protestanți, catolici, evrei, albi, negri, bărbați, femei, tineri, vârstnici, având toate nivelurile de pregătire școlară, inclusiv intelectuali de vârf. Cei răpiți aveau diferite profesii, erau angajați sau șomeri, căsătoriți, necăsătoriți, divorțați, provenind din America de Nord și de Sud, din Europa, Africa și Asia. Această diversitate accentua extraordinarul mister al fenomenului.

La Conferința de la M.I.T. au participat nu doar cercetători, ci și mai multe victime ale răpirilor. Majoritatea lor s-au prezentat doar cu pseudonime sau nume de botez, pentru a-și proteja adevărata identitate. Martorii răpirilor nu erau deloc dornici de publicitate, fiind sincer îngrijorați și derutați de cele ce li s-au întâmplat. Ei erau, în general, persoane apreciate și cu o bună reputație în comunitatea în care trăiau și lucrau și s-au decis, de regulă, ezitant și timid, să-și expună incredibilele lor istorii.

Într-un interviu acordat pentru televiziunea PBS/NOVA, profesorul John Mack a spus: „Când am întâlnit acest fenomen, și mai ales înainte de a fi văzut oamenii înșiși, am avut foarte puțin loc în mintea mea pentru ipoteza că acest lucru ar fi ceva serios”. Pentru a se lămuri, el examinase, începând din 1990, timp de aproape patru ani, peste o sută de persoane care spuneau că ar fi fost răpite. Saptezeci și șase dintre acestea (47 de femei și 29 de bărbați, cu vârste între 2 și 57 de ani) îndeplineau criteriile pe care el însuși le impusese pentru a accepta că a avut loc o „răpire”. Cu toții au fost supuși la baterii de teste. Nu s-a găsit nicio corelație cu vreun tip anume de personalitate, nici cu o anumită structură familială, nici cu existența unor abuzuri sexuale în copilărie ș.a.m.d. Niciunul dintre cei examinați de Mack nu avea probleme psihiatrice, cu excepția sindromului post-traumatic, posibilă *consecință* a ceva ce li s-a întâmplat. Niciunul nu era genul care să inventeze astfel de istorii, ori să-și dea visurile sau fanteziile drept realitate, pentru vreun câștig. Mack a menționat că aceste cazuri nu pot fi clasificate clinic. Nu se potrivesc nicăieri. Ele nu sunt nici abuzuri din copilărie, nici psihoze, nici nevroze, nici boli organice ale creierului, nici minciuni patologice...

Cele mai multe răpiri extraterestre, numite uneori și „întâlniri de gradul IV”, se desfășoară, aparent, după un *scenariu* cu detalii care se repetă, cu mici variații, la o bună parte dintre martori. Printre cei care au contribuit la conturarea acestui scenariu sunt: dr. Thomas Ed. Bullard, David Jacobs, profesor la Universitatea Temple, dr. Edith Fiore și alții. După Bullard, pașii principali sunt: capturarea, examinarea, discuțiile cu răpitorii, vizitarea navei, o călătorie într-un loc nepământean, apariția sau manifestarea unor făpturi sacre, revenirea acasă, efecte ulterioare. Tot el a identificat, în 1996, 58 de „detalii semnificative” ale unei răpiri, care se repetă în mod sistematic în rapoartele martorilor.

Dacă zeci de trăsături semnificative se regăseau, sistematic, la o bună parte dintre răpiri, în schimb alte detalii, din folclorul urban, privind extratereștrii, cum ar fi omuleții verzi, cu antene pe cap, cu arme laser etc., nu au fost semnalate practic *niciodată.* Deci cu greu se putea vorbi de o pură contaminare mediatică. Si cu atât mai puțin de coincidențe. În plus, în circa 20% din cazuri, au fost răpite mai multe persoane simultan, iar mărturiile acestora coincideau. De asemenea, au existat și mărturii ale altor oameni, care au văzut răpirea de la distanță, sau care au constatat absența victimei în această perioadă... (Va urma)

Datată 7 februarie 1938, partea a doua descrie geniul transformator al fantazienilor, care, „în lupta neobosită pentru cucerirea maibinelui”, ajung să înscrie în analele lumii performanțe demne de Platon, Saint-Simon, Morus, Campanella, Fourier și Owen, toți acești teoreticieni și chiar practicieni ai utopiei fiind aruncați de Ion Pena, cu ironică ostentație, în cântar. Scrierea se prezintă acum ca un jurnal al viitorului apropiat, cu marile sale realizări pentru omul fantazian și societatea lui în fericită prefacere. Jurnalul începe cu anul 1924, când descoperim Fantazia intrată în stare de război din cauza tulburărilor sociale. De la răul constituit inițial de monedă, analiza trece acum la cel cuibărit în inegalitatea funciară, în disproporția dintre marile averi boierești și măruntele loturi deținute de mulțimea țăranilor săraci. Fan, conducătorul reformator și carismatic al țării, face acum marea reformă agrară, expropriind moșiile și împroprietărindu-i pe nevoiași. Anul 1930 aduce o stare de optimism, mulțumire și îndestulare, dar pe la 1945 reforma și-a pierdut treptat „efectul mântuitor de la început”: loturile de cinci hectare se pulverizează, generațiile noi de țărani sunt amenințate de o mizerie nouă. La 1954, Fan mai trântește o reformă măreață, etatizarea pământului, urmând ca în 1960 să instituie „forma cea mai nouă de conviețuire socială numită coop”:

„Coopul va fi sistemul care va da agriculturii cel mai strălucit viitor și va asigura o existență fericită întregului popor fantazian. Munca generală efectuată în comun și pe întinse suprafețe va permite maximum de organizare, maximum de raționalizare și maximum de înzestrare cu toate cuceririle în speță, ale progresului și civilizației. Din toate acestea înfrățite în *coop* va ieși un randament înzecit și înmiit, atât în ordinea materială cât și în cea culturală.”

Profețiile fantaziene ale autorului încep să nimerească destul de corect peste realitățile cunoscute de noi în a doua jumătate a secolului XX, și nu doar prin conținutul lor efectiv, ci și prin găunoasa frazeologie de partid. 1958 aduce fireasca înființare de *coop-școli* destinate pregătirii conducătorilor de *coopuri,* niște „pionieri ai cooperației integrale”, și chiar ne este prezentat în fugă *coopul-școală Owens,* o fermă model. Datorită acestor noutăți de organizare, prin 1975 țara devine o înșiruire de grădini imense, cu sate noi, ridicate „după ultimele principii științifice, estetice și higienice”. În consecință, falansterele fantaziene rivalizează cu cele ale socialismului utopic fourierist, având chiar avantajul și ambiția de a se adapta la o civilizație materială mai modernă:

„Coopul e înzestrat cu baie și plajă, teatru și cinematograf, bibliotecă și sală de lectură, radio și abonamente la gazete, biserică, așezăminte moderne de învățământ, terenuri de sport, dispensar medical, doi medici umani și unul veterinar, uzină electrică etc. Nu lipsește nimic din ceea ce s-a cucerit în materie de spirit pentru îmbunătățirea vieții.”

Alți ani din viitorul netrăit de autor, 1990, 1995, 1998, reprezintă și ei date memorabile, înscrise pe drumul triumfalist al *coopurilor,* până la generalizarea concluzivă: „Și astfel a izbutit Fantazia să ajungă o ghirlandă de *coopuri* agricole, industriale, științifice etc.” În anul 2000 moare, de necaz că gospodăria lui privată se ruinează în mijlocul lumii noi, chiaburul încăpățânat Tibon, descendent din țăranii disperați de la 1924, iar întâmplarea face ca moartea lui să fie simultană cu a providențialului Fan, născocitorul și organizatorul Fantaziei înfrățite.

Între cei care s-au străduit recent să aducă la lumină figura uitată a lui Ion Pena, unii cred că autorul nostru îl devansează pe George Orwell în construcția distopică. *Moneda fantaziană* nu este, totuși, o distopie, ea urmează o linie utopică pe seama datelor prefigurate deja de pericolul roșu în preajma celui de-Al Doilea Război Mondial, iar Pena a avut curajul de a le gândi într-o utopie politică pusă în seama unei Românii fictive. Ca scriere de anticipație, povestirea prezintă surprinzătoare coincidențe cu realitatea căreia autorul, prin moartea sa prematură, n-avea cum să-i mai fie și el martor.

Ofelia Huțul

S-a născut la Iași, în 1957. A absolvit Colegiul de Arte „Octav Băncilă" (1976) și Academia de Arte Plastice Decorative și Design „George Enescu" (1997), ambele din Iași, este doctor în Filosofie-Estetică (2012). Lucrează ca profesor de educație plastică la Liceul Teoretic „Dimitrie Cantemir" din Iași. Este membru titular al Uniunii Artiștilor Plastici din România, Filiala Iași, din 2004.

A avut peste 70 de expoziții personale în țară și în străinătate, a participat la peste 200 de expoziții de grup, concursuri și saloane, participă anual la tabere internaționale de creație. A primit numeroase premii pentru pictură, grafică, instalații, acordate de U.A.P.R., instituții de cultură și de învățământ, din țară și Basarabia.

Este prezentă în enciclopedii de specialitate, are lucrări de artă în colecții particulare și în muzee din țară și din străinătate.

Crez artistic: *Pictura mea este o artă a comunicării, acoperind o paletă bogată de preocupări și subiecte, care trimit fie în zona unei lumi fantastice, fie în teritorii de stabilitate și siguranță, acolo unde umanitatea nu mai trebuie demonstrată, căci se regăsește în confortul nostru interior simțit în fața pânzelor.*

Detalii la http://uapriasi.ro/ofelia-hutul/

Structural, Ofelia Huțul, este o fire romantică. Ea practică o explicită poetică a *căutării*. Propria-i mișcare romantică îi permite o exaltare a subiectivului ca năzuință interioară, ca năzuință după forma interioară. Pentru ea, interioritatea, sentimentul, dorul care nu e niciodată potolit, cercetarea propriilor adâncuri sufletești, îi făuresc profilul de artist-erou, într-o lume bolnavă de lipsa eroismului și pentru care libertatea este totodată o valoare absolută și o povară insuportabilă. Lumea aceasta este impregnată, totuși, pentru o clipă de un simțământ al transcendenței. Speranța ei romantică răsare în dorința recreării în imaginație a unor visuri și fantezii care cu greu vor exista în fapt vreodată. Artista își cultivă mereu puterea nostalgiei care le-a inspirat. (Oliv Mircea, critic de artă)

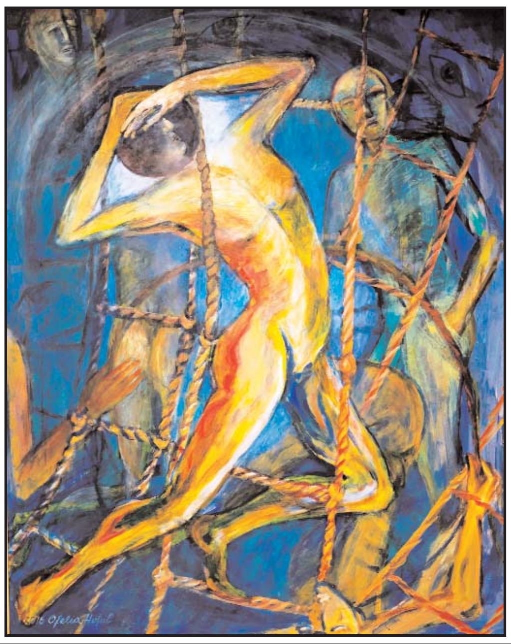
În concepția pictoriței Ofelia Huțul, lumea subacvatică capătă semnificații existențiale neașteptate. Atât simbolul peștelui, cât și raportul armonic dintre spațiul organizat și timpul ciclic scot în evidență cadrul formal-spațial pe care artistul le-a acordat Lumii, Naturii și Sieși. Pentru ea, Natura este o realitate vie prin intermediul căreia omul pășește în spațiu și timp. Dialogul cu natura și cu ea însăși au dus-o spre esențele inefabilului. Subtila senzorialitate a determinat-o să vadă dincolo de aparențe, formarea intelectuală să înțeleagă misterul lumii, iar creativitatea nativă și confirmată în timp i-a permis să exprime în pictură miracolul Universului. (Eleonora Brigalda, artist și critic de artă)

Ofelia Huțul, prin strategiile artei sale, armonizează petele de culoare care compun, de fapt, conceptul luminii. Lumina înfășurată și apoi desfășurată în toate fațetele și nuanțele ei. Subliniez cum artista a intenționat de la primele-i afirmări să caligrafieze adâncurile ființei care suntem noi, toți, să explice, în mesaj cromatic, lumea vizibilă și lumea invizibilă, pe aceasta arătându-ne-o apoi în vibrația ideatică a lucrărilor.

Reperele vizuale ale artistei sunt tocmai stările afective. Ale ei și ale noastre deopotrivă. Artista pare să dea târcoale ideii de *model*, care poate fi totuna cu conceptul de *totem*, cu alegoriile apei vii din poveștile noastre sau cu instrumentarul descântecului. Model este culoarea ca reprezentare, adâncimile ființei umane explorate într-un imaginar condensat, escaladare, estetic vorbind, a crezului său: arta vindecă, purifică, înalță, durează, edifică umanitatea. (Daniela Marchetti, Udine, Italia)

Număr ilustrat cu lucrări de Ofelia Huțul.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan ANGHELESCU – scriitor, București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Acad. Alexandru BOBOC – București
- Cornel ȚUCĂ – istoric, Pitești
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., București
- Dragoș OLARU – istoric, Cernăuți
- Raia ROGAC – scriitor, Chișinău
- Acad. Gheorghe BENGA – Cluj-Napoca
- Acad. Dorel BANABIC – Cluj-Napoca
- Cristian S. CALUDE – prof. univ., Noua Zeelandă
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Maria VAIDA – scriitor, Cluj-Napoca
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Aurică Gh. OLTEANU – scriitor, București
- Victor ATANASIU – scriitor, București
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Neagu UDROIU – scriitor și diplomat, București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București